

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

โครงการ “ศึกษาและรวบรวมประวัติศาสตร์
และภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง”

โดย

พระมหาบุญมี ฐิตธโมและคณะ

กรกฎาคม 2548

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “ศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น
อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง”

คณะผู้วิจัย

1. พระมหาบุญมี	ฐิตธโม	หัวหน้าโครงการ
2. นายอภิรมย์	คนเที่ยง	นักวิจัย
3. นางเยาวนิตย์	คนเที่ยง	นักวิจัย
4. นางสาวกรวิภา	วงศ์ชาติ	นักวิจัย
5. นางสาวเกษณี	สิริบาล	นักวิจัย
6. นางปราณี	สุขรุ่งช้าง	นักวิจัย
7. นางสุดารัตน์	มาลา	นักวิจัย
8. นางสาวพุชชาติ	ตัวลือ	นักวิจัย
9. นางสาวรัชนี	ใจดี	นักวิจัย
10. นางภัทราภรณ์	แหลมจริง	นักวิจัย
11. นายสมเกียรติ	มูลใจยา	นักวิจัย
12. นายอนุพงษ์	วังที	นักวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)สำนักงานภาค
ชุด โครงการ.....

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับ ครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างมาก ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความ ยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอผลงานออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและ รูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่า ผล

ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่น่าสนใจ กระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็น พี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และ นักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดั่งเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหาศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.สำนักงานภาค

คำนำ

โครงการศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น อ.วังเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค้นคว้าทบทวนประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอวังเหนือ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่น และสร้างแหล่งเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอวังเหนือสำหรับใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป รวมถึงการนำกระบวนการวิจัยด้านประวัติศาสตร์มาปรับใช้และดำเนินวิถีชีวิตตามแนวทางที่ค้นคว้าได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้เกิดแนวทางในการศึกษาค้นคว้าตามกิจกรรมที่กำหนดขึ้นในแผนการดำเนินงาน

แนวคิดเริ่มต้นต่อความสนใจ เกิดจากที่มคณะครูโรงเรียนกนิษฐยัฐพิทยาสและ พระมหาบุญมี ตำแหน่งในขณะนั้นเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนมีนโยบายที่ให้ให้นักเรียนและเยาวชนผู้ที่สนใจที่จะศึกษาในวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนประวัติความเป็นมาของเมืองวังในอดีตที่ทำให้คนรุ่นใหม่เกิดความใฝ่รู้และภาคภูมิใจ จึงเสนอโครงการผ่านศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางและได้รับการอนุมัติให้ทำงานในเดือน กรกฎาคม พ.ศ.2547 เป็นต้นมา

ทั้งนี้ผลที่เกิดขึ้นจากการสืบค้นประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นของ อ.วังเหนือ ส่งผลต่อแนวคิดและฐานข้อมูลในการดำเนินงานต่อไป ขอขอบคุณ สกว.สำนักงานภาค ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.ลำปาง และผู้ที่มีส่วนทำให้รายงานฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ สามารถเอื้อประโยชน์ต่อไป

ขอขอบพระคุณ
คณะทำงานวิจัย

2548

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
ส่วนที่ 1 บทนำ	
• ความสำคัญของปัญหา	1
• คำถามวิจัย	5
• วัตถุประสงค์	5
• สถานที่ดำเนินการวิจัย	5
ส่วนที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	
• แนวคิดเริ่มต้น ความสนใจและการเตรียมข้อมูลความพร้อม	6
• บทเรียนจากการศึกษา	7
ส่วนที่ 3 วิธีการดำเนินงาน	
• การดำเนินงานระยะที่ 1	12
• การดำเนินงานระยะที่ 2	13
ส่วนที่ 4 ผลการวิจัย	
• การดำเนินงานก่อนการทำงานวิจัย	14
• ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมระยะที่ 1	15
• ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมระยะที่ 2	23
• ข้อค้นพบใหม่ที่เกิดขึ้น	42
ส่วนที่ 5 ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะ	
• ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานที่ผ่านมา	45
• ข้อเสนอแนะต่อการทำงานต่อ	46
• ข้อเสนอแนะของผู้ประสานวิจัย จ.ลำปาง	46
ภาคผนวก	48
• ประเพณีที่ได้สืบค้น ประเพณี 12 เดือน	49
• ประวัติที่มวิจัย	A
• หลักฐานจากศิลาจารึก	B
• ประมวลภาพกิจกรรม	C
	๗

ส่วนที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

- สภาพโดยทั่วไปของอำเภอวังเหนือ

อำเภอวังเหนือเป็นอำเภอที่อยู่เหนือสุดของจังหวัดลำปาง ห่างจากที่ตั้งศาลากลางลำปาง 115 กิโลเมตร การเดินทางมีความสะดวกพอสมควร เป็นจุดเริ่มเชื่อมและทางผ่านระหว่าง ทางหลวงหมายเลข 1035 จากลำปาง – อำเภอแจ้ห่ม – อำเภอวังเหนือ และจากทางหลวงหมายเลข 1019 จากเชียงใหม่ – แม่ทะจาน – วังเหนือ – พะเยา

- คำขวัญประจำอำเภอ

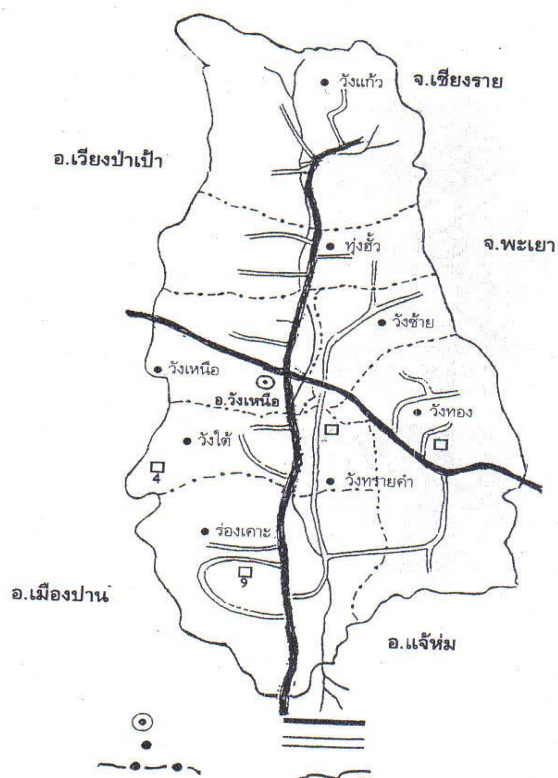
“พญาวังเรืองนาม พระธาตุงามเรืองชื่อ น้ำตกสวยเลื่องลือ นามนี้คือวังเหนือ”

- ลักษณะทางกายภาพของอำเภอวังเหนือ

อำเภอวังเหนือ เป็นอำเภอหนึ่งในจำนวน 13 อำเภอ ของจังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดลำปาง อำเภอวังเหนือ หรือเมืองวังเป็นดินแดนเหนือสุดของจังหวัดลำปาง เดิมการคมนาคมลำบาก ทุรกันดาร ห่างจากตัวจังหวัด 108 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มสลับกับภูเขาล้อมรอบ ตัวเมืองมีแม่น้ำวังไหลผ่าน อยู่ตรงกลาง ประชากรชาวเมืองวังส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 98 เป็นคนพื้นเมือง และประมาณร้อยละ 2 เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ อำเภอวังเหนือมีเขตติดต่อกับอำเภอใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา อำเภองาว จังหวัดลำปาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

● แผนที่อำเภอวังเหนือ

● จำนวนประชากร

ประชากร/ตำบล	ชาย	หญิง	รวม
วังแก้ว	1,920	1,796	3,716
ทุ่งฮั้ว	2,975	2,059	5,034
วังเหนือ	1,004	1,025	2,029
วังทอง	2,758	2,647	5,405
วังใต้	1,857	1,935	3,792
วังซ้าย	2,635	2,517	5,152
วังทรายคำ	2,170	2,168	4,338
ร่องเคาะ	4,813	4,749	9,562
รวมประชากร	20,132	18,896	39,028

จำนวนครัวเรือนทั้งหมด	11,753	ครัวเรือน
จำนวนครัวเรือนเกษตรกร	10,210	ครัวเรือน
จำนวนรายได้เฉลี่ย/ครัวเรือน	17,408	บาท/ปี

● สภาพเศรษฐกิจ/สังคม

สภาพเศรษฐกิจของชาวอำเภอวังเหนือขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา คือมีการปลูกข้าวเป็นพืชหลัก และรองลงมาปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง กระเทียม เป็นต้น ชาววังเหนือดั้งเดิมในอดีตอยู่กันอย่างแบบพอเพียง โดยพึ่งพาตนเองในเรื่องของการยังชีพ โดยการประกอบสัมมาอาชีพที่ยั่งยืน เช่น การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ ในปัจจุบันการดำรงชีพของชาวอำเภอวังเหนือได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สามารถพัฒนาให้เจริญขึ้นตามลำดับ ดังนี้

ภาคเกษตรกรรม อำเภอวังเหนือมีพื้นที่ทั้งหมด 1,034 ตารางกิโลเมตร หรือ 646,452 ไร่ แยกเป็นพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

1.พื้นที่การเกษตร	156,013	ไร่
- พื้นที่นา 25,788 ไร่ คิดเป็น	16.53%	
- พื้นที่ไร่ 69,560 ไร่ คิดเป็น	44.59%	
- พื้นที่สวน 57,365 ไร่ คิดเป็น	36.77%	
- ประมง 1,500 ไร่ คิดเป็น	0.96%	
- ปศุสัตว์ 1,800 ไร่ คิดเป็น	1.15%	
2.พื้นที่ป่าไม้	428,067	ไร่
3.พื้นที่อื่นๆ	58,972	ไร่
4.พื้นที่สาธารณประโยชน์	3,000	ไร่

พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของอำเภอวังเหนือมีการปลูกมากตามลำดับ คือ

1. ข้าว	พื้นที่ปลูก	25,788	ไร่
2. ข้าวโพด	พื้นที่ปลูก	72,951	ไร่
3. ถั่วเหลือง	พื้นที่ปลูก	4,100	ไร่
4. มะเขือเทศ	พื้นที่ปลูก	500	ไร่
5. ผักกาดเขียวปลี	พื้นที่ปลูก	1,800	ไร่
6. กระเทียม	พื้นที่ปลูก	7,200	ไร่

ภาคการพาณิชย์กรรม มีธนาคารพาณิชย์ 3 แห่งคือ

1. ธนาคารกรุงไทย
2. ธนาคารออมสิน
3. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

การสหกรณ์เพื่อการเกษตร มี 4 แห่ง คือ

1. สหกรณ์การเกษตรวังเหนือ
2. สหกรณ์ผู้ปลูกกระเทียมและหอมแดง
3. สหกรณ์การเกษตรเขตพื้นที่ชาวเขาอพยพ
4. สหกรณ์ยูเนี่ยนวังเหนือ

● สภาพปัญหา

อำเภอวังเหนือมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง เป็นอำเภอเก่าแก่เดิมมีชื่อเมืองวัง ตั้งแต่ศตวรรษที่ 5 และจากหนังสือโบราณจารึกด้วยอักษรล้านนา หลวงพ่อพระครูนิวศธรรมารักษ์ ได้บันทึกไว้ว่าอำเภอวังเหนือ เดิมมีเจ้าพ่อพญาวัน ซึ่งเป็นพระประยูรญาติของพระไชยศิริได้เป็นผู้ก่อตั้งเมือง และในปีพ.ศ.1702 ได้เสียเมืองโยนกนาคนครและเมืองไชยปราการให้แก่เจ้าขวานฟ้าแห่งอาณาจักรเมกา จึงพาไพร่พลอพยพมาทางใต้ ระหว่างทางมีพระประยูรญาติพระองค์หนึ่งหลีกตนเองมาตั้งเมืองใหม่ สถาปนาตนเองเป็น “พญาวัน” โดยในอำเภอเวียงเหนือมีพระเจดีย์หลายแห่งที่สำคัญ เช่น พระธาตุวัดพระเกิด ซึ่งมีผู้สถาปนาคือพระญาณคัมภีร์จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.1995 ส่วนวัดร้างจะพบโดยทั่วไป และในอำเภอวังเหนือยังมีเตาเผาประเภทเครื่องถ้วยชาม ในพุทธศตวรรษที่ 21-23 และวัดสบลิ้น อ.วังเหนือ ยังมีพระประวัติเจ้าพ่อหอคำมีโบราณวัตถุศิลปวัตถุเก็บรวบรวมอยู่ และส่วนบนภูเขาพระบาทที่มีรอยพระพุทธรูปบาทถึงสองแห่ง ซึ่งในปัจจุบันนี้การศึกษาด้านประวัติศาสตร์มีการศึกษารวบรวมกันน้อยมาก ทำให้โอกาสทางการศึกษาของนักเรียนนักศึกษาได้ลดน้อยลงแนวคิดเริ่มต้นต่อความสนใจ และการเตรียมข้อมูลความพร้อม

ประกอบกับทางโรงเรียนได้มีแนวนโยบายที่ให้นักเรียนและเยาวชนผู้ที่สนใจที่จะศึกษาในวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนประวัติความเป็นมาของเมืองวังในอดีต สร้างแรงกระตุ้นที่ทำให้คนรุ่นเกิดความรู้ และค้นคว้าเพิ่มเติมในประวัติความเป็นมาของเมืองวัง หรืออำเภอวังเหนือในอดีต ซึ่งในสภาพปัจจุบันยังพบร่องรอยหลักฐานต่าง ๆ มากมาย เช่น เครื่องใช้สำริด เครื่องปั้นดินเผา ที่ตั้งเรียงต่างๆ ในชุมชนอำเภอวังเหนือ ค้นพบก้อนอิฐโบราณซึ่งมีอักษร จินติดอยู่ ตลอดจนสถานที่ที่ชุมชนใกล้เคียงเรียกว่า ศาลเจ้าพ่อพญาวัน พบซากอิฐเป็นจำนวนมาก ชุมชนบ้านใหม่ พบเตาเผาโบราณอีกจำนวนหนึ่ง พบเขตกำแพงเมืองวังในอดีต เป็นกำแพงก่ออิฐตั้งอยู่บนคันดิน ซึ่งปัจจุบันหลักฐานต่างๆ ยังหลงเหลืออยู่บ้างเล็กน้อย จึงยากต่อการตรวจสอบ รวมถึงโบราณสถานวัดร้างต่างๆในอดีตช่วง พ.ศ. 1900 – 2300

ในอำเภอวังเหนือมีวัดไม่ต่ำกว่า 50 วัด พื้นที่ในรูปแบบของชุมชนยุคก่อนประวัติศาสตร์ตามสันเขาผืนน้ำ และภูเขาทั่วไป โดยเฉพาะหลักฐานที่เป็นเครื่องมือหินขัด ขวานสำริด และการแกะสลักรูปวงกลมบนหินทราย บนภูเขาพุทธรูป บ้านสบลิ้น ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง แสดงให้เห็นว่าบริเวณนี้เคยรุ่งเรืองอุดมสมบูรณ์และเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และแสดงถึงวิวัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น

การล่าสัตว์ ปลุกพืชผัก หาของป่า เป็นต้น ในหนังสือประวัติศาสตร์อำเภอวังเหนือ แต่งโดย พระมหาสุทัศน์ หลีกแน่น (สมณศักดิ์ในปัจจุบันคือพระเทพรัตนมุนี รจก.๖) และ วัลลพ เสี่ยง กีก ได้กล่าวว่า “อำเภอวังเหนือ ในประวัติศาสตร์ เรียกว่าดงเวียง หรือเวียงวัง (เมืองวัง) สันนิษฐานว่าได้มีเมืองวัง ใน พ.ศ. 500 – 599 เป็นต้นมา”

จากความสำคัญข้างต้น ทางชุมชนอำเภอวังเหนือจึงได้เสนอให้มีการศึกษารวบรวม ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นของอำเภอวังเหนือเพื่อให้ชุมชนคนเมืองวังได้รู้จัก ตนเองว่าเป็นใคร มาจากไหน มีความเป็นอยู่อย่างไร อดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างกัน อย่างไร เกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ โดยใช้กิจกรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเรียงร้อยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ให้เชื่อมโยงกับชุมชนอย่าง ลงตัว

คำถามวิจัย

จะสร้างรูปแบบการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ของคนในชุมชนได้อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาค้นคว้าทบทวนประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอวังเหนือ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่น
2. เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอวังเหนือสำหรับใช้เป็นแหล่ง ศึกษาค้นคว้าแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป
3. เพื่อนำกระบวนการวิจัยด้านประวัติศาสตร์มาปรับใช้และดำเนินวิถีชีวิตตามแนวทางที่ ค้นคว้าได้อย่างเหมาะสม

สถานที่ดำเนินการวิจัย

พื้นที่อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ส่วนที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเริ่มต้น...ความสนใจและการเตรียมข้อมูลความพร้อม

แนวคิดเริ่มต้นต่อความสนใจและการเตรียมข้อมูลความพร้อม โดยทางโรงเรียนภินิหาร อัฐพิทยาลำปางมีแนวนโยบายที่ให้นักเรียนและเยาวชนผู้ที่สนใจที่จะศึกษาในวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนในแง่ประวัติความเป็นมาของเมืองวังในอดีตที่ทำให้คนรุ่นเกิดความรู้ได้ทำการค้นคว้าเพิ่มเติมในประวัติความเป็นมาของเมืองวังหรืออำเภอวังเหนือในอดีต และในสภาพปัจจุบันยังได้ค้นพบ ร่องรอยหลักฐานต่าง ๆ มากมาย เช่น เครื่องใช้สำริด เครื่องปั้นดินเผา ที่ตั้งเวียง ต่าง ๆ ในชุมชนต่างในอำเภอวังเหนือ ค้นพบก้อนอิฐโบราณซึ่งมีอักษรจีนติดอยู่ตลอดจนสถานที่ที่ใกล้เคียงเรียกว่า “ศาลเจ้าพ่อพญาวัน” ยังพบซากอิฐเป็นจำนวนมากในละแวกชุมชนบ้านใหม่ยังพบเตาเผาโบราณอีกจำนวนหนึ่ง ปัจจุบันยังได้พบเขตกำแพงเมืองวังในอดีตเป็นกำแพงก่ออิฐตั้งอยู่บนคันดินซึ่งปัจจุบันหลักฐานต่าง ๆ ยังหลงเหลืออยู่บ้างเล็กน้อย จึงยากต่อการตรวจสอบรวมถึงโบราณสถานวัดร้างต่าง ๆ ในอดีตช่วง พ.ศ. 1900 – 2300 ในอำเภอวังเหนือมีวัดไม่ต่ำกว่า 50 วัดหรือพื้นที่ในรูปแบบของชุมชนยุคก่อนประวัติศาสตร์ตามสันเขาฝืนน้ำและภูเขาทั่วไป โดยเฉพาะหลักฐานที่เป็นเครื่องมือหินขัด ขวานสำริดและการแกะสลักรูป วงกลมบนหินทรายบนภูเขาพุทธบาท บ้านสบลิ้น ตำบลร่องเคาะอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางแสดงให้เห็นว่าบริเวณนี้เคยรุ่งเรืองอุดมสมบูรณ์และเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และแสดงถึงวิวัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น การล่าสัตว์ปลูกพืชผัก หาของป่า เป็นต้น ในหนังสือประวัติศาสตร์อำเภอวังเหนือ แต่งโดยพระมหาสุทัศน์ หลักแน่น (สมณศักดิ์ในปัจจุบันคือพระเทพรัตนมุนี รจก.๖) และวัลลพ เสียงกึก ได้กล่าวว่า “อำเภอวังเหนือ ในประวัติศาสตร์ เรียกว่า ดงเวียงหรือเวียงวัง (เมืองวัง) สันนิษฐานว่าได้มีเมืองวัง ใน พ.ศ. 500 – 599 เป็นต้นมา” เมืองวังน่าเป็นเมืองเล็กๆ ไม่สำคัญอะไรมากนักดูจากสิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุต่างๆ น่าจะเป็นเมืองขึ้นหรือส่วนหนึ่งของเมืองอื่นในอดีต เช่น เมืองเชียงแสนหรือ นครเขลางค์เป็นต้น เมืองวังบางช่วงก็รุ่งเรืองบางช่วงก็ร้างไร้ผู้คนอยู่อาศัยเพราะเหตุแห่งสงครามจากการสำรวจวัดร้างส่วนมากในอำเภอวังเหนือ จะพบ ผางประทีป ถ้วยชามและพบว่าบางชิ้นมาจากเตาเผาสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ คืออยู่ในช่วง พ.ศ. 1900– 2300 บางชิ้นมาจากเตาเผาพาน จังหวัดเชียงรายหรือเตาเผาเวียงเหนือเวียงกาหลงเองใน พ.ศ. 2100 – 2300 และที่แปลกกว่านั้นบริเวณบ้านสบลิ้น ตำบลร่องเคาะ และพื้นที่ทั่วไปในอำเภอวังเหนือ ได้พบชิ้นถ้วยซึ่งผลิตในราชวงศ์หมีง จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นสาเหตุทำให้ได้มีการศึกษาค้นคว้า จากหลักฐานต่าง ๆ เอกสาร และคำบอกเล่า จากปราชญ์ท้องถิ่น จึงได้มีการศึกษาในหัวข้อต่าง ๆ เช่น ศึกษาประวัติของบุคคลสำคัญของท้องถิ่น

- ศึกษาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
- ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีของท้องถิ่นตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
- ศึกษาเกี่ยวกับโบราณสถานในท้องถิ่น
- ศึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น

บทเรียนจากการศึกษา

▪ ประวัติความเป็นมาของอำเภอวังเหนือ

จากการสอบถามปราชญ์ท้องถิ่น (นักวิจัยชุมชน) ของประวัติความเป็นมาของอำเภอวังเหนือ มีอยู่ว่า เดิมทีนั้นครั้งสมัยโบราณกาลพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ ทรงเห็นหญ้าซึ่งมีลักษณะเหมือนต้นข้าวจึงนำมาตำ ผัด ห้อน ด้วยความหวังว่าจะเป็นข้าวแต่ปรากฏว่าไม่ได้เป็นดังที่คาดคิด จึงได้ตั้งชื่อหญ้านิดนี้ว่า **หญ้าหวัง** และได้เรียกเมืองนี้ว่าเมืองหวัง ต่อมาเมื่อผู้เรียกผิดเพี้ยนจาก **“เมืองหวัง เป็นเมืองวัง”** จนถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับธรรมพุทธานุชาธิบดินทราธิราชที่ได้จารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรไว้ว่า **“เมืองวัง”** ตัวอย่างประวัติศาสตร์ที่ได้จากการค้นคว้าหลักศิลาจารึกจากการศึกษาสืบค้น ได้ไปศึกษาจากวัดศรีสุทธาวาส อำเภอเวียงป่าเป้าจังหวัดเชียงราย หลักศิลาจารึก ชร.1 จารึกวิหารจันทรอาราม พ.ศ.2011 อักษรล้านนาแปลความว่า **“เจ้าหมื่นท้าวลูกหมื่นพลางเงินญาง กินเมืองวังเหนือมีคำปรารภนาโพธิสมภารพระพุทธหนึ่ง จึงมาสร้างวิหารหลังนี้ชื่อ จันทรอารามในปีเปิดไฉ่ เดือน 12 เป็งวันเต่าไฉ่ เมืองอาทิตย์ ไว้เพื่อ....น 20 ครั้ว ไฉ่หา 300 ข้าว ไว้หื้อเป็นวัดลูกพระเป็นเจ้า เชียงราย ไผ่มากินนี้บ่ได้ตั้งคำ กูว่านี้ตาย หื้อมันดั่งมันวาย อย่าหื้อได้เป็นขุน อย่าหื้อมันได้หันหน้า ...ตรัย เจ้าตนจักมาเป็น พระ....า ผู้ใดไว้ตั้งคำกูว่านี้ ขุน....ตวงนักกิน..หื้อมีสมฤทธิ์คำ”** (ในภาคผนวก) ดังนั้น คำว่าวังเหนือใช้มาไม่ต่ำกว่า 537 ปีก่อนแล้ว และเจ้าหมื่นท้าวก็คือ เจ้าพ่อพญาวันองค์หนึ่ง ในพุทธศตวรรษที่ 17 – 18 จากการสำรวจ และสืบค้นของทางทีมงานวิจัย ยังได้พบกับเตาเผาโบราณและเครื่องปั้นดินเผาเตาวังเหนือ เครื่องใช้ที่ทำจากดินเผาซึ่งเป็นการบ่งบอกว่า เมืองวังในอดีตมีความเจริญรุ่งเรือง และ จาก **“หนังสือเมืองพะเยาจากตำนานและประวัติศาสตร์” หน้า 72 เรียบเรียงโดยพระธรรมวิมลโมลี ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 6** ว่ากาลต่อมารัชสมัยพระเจ้าติโลกราชครองอาณาจักรล้านนาไทย ระหว่างปี พ.ศ. 1985 -2025 พระองค์แผ่อำนาจไปทางใต้ ยกกองทัพเข้าปราบปรามเมืองสองแคว เมืองเชลียง เมืองสุโขทัย ตลอดถึงเมืองกำแพงเพชร ให้อยู่ในอำนาจทั้งหมด พระยาอุทิศเจียงเจ้าเมืองสองแควเข้าสวามิภักดิ์ พระเจ้าติโลกราช กาลต่อมาพุทธศักราช 1994 -2030 พระยาอุทิศเจียงมาครองเมืองพะเยา ทรงสร้างวิหารวัดป่าแดงดอนชัยและยังได้อัญเชิญพระพุทธปฏิมา แก่นจันทร์ เมื่อเข้าศึกของพระบรมไตรโลกนาถกับพระเจ้าติโลกราชเมืองเชียงใหม่รบกันฝ่ายพระยาอุทิศเจียงเจ้าเมืองสองแควยอมสวามิภักดิ์กับพระเจ้าติโลกราชกวาดต้อนเอาพวกช่างปั้นชาว

เซียง ไปหนเหนือ (ภาคเหนือ) พาเอาไปไว้ที่เซียงใหม่ เซียงแสนและที่เซียงแสนมีถั่วขาม สังกโลก อยู่ 2 แห่ง คือ เตาเผาบ้านโป่งแดง อำเภอพานและ เตาเผาเวียงกาหลง และในปัจจุบัน ก็เรียกว่า “วังเหนือ” ซึ่งได้รับการยกฐานะให้เป็นอำเภอเมื่อพ.ศ.2500 โดยมีฐานะเป็นกิ่ง อำเภอมาตั้งแต่ พ.ศ.2481 เป็นต้นมา

“เมืองวัง” มีหลักฐานของการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนขนาดเล็กในระยะแรก ๆ ของแคว้น ล้านนา ใน พ.ศ. 1700-1800 ปรากฏขอบเขตกำแพงเมืองวังในอดีต เป็นกำแพงก่ออิฐอยู่บนคัน ดิน ซึ่งปัจจุบันหลักฐานต่างๆ ยังหลงเหลืออยู่บ้างเล็กน้อย จึงยากต่อการตรวจสอบ รวมถึง โบราณสถาน วัดร้างต่างๆ ในอดีต ช่วงพ.ศ. 1900-2300 ในอำเภอวังเหนือมีวัดไม่ต่ำกว่า 50 วัด

สภาพพื้นที่ชุมชนยุคก่อนประวัติศาสตร์ตามสันเขาบันน้ำและภูเขาทั่วไปตามหลักฐานที่เป็นเครื่องมือหินขัด ขวานสำริด และการแกะสลักรูปวงกลมบนหินทราย บนภูเขาพุทธบาท บ้านสบสัน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของมนุษย์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่นการล่าสัตว์ ปลูกพืชผัก หาของป่า เป็นต้น ในหนังสือประวัติศาสตร์ อำเภอวังเหนือ แต่งโดย พระมหาสุทนต์ หล้าแน่น (ขณะนั้นมีสมณศักดิ์เป็นพระเทพรัตนมุนี เจ้าคณะภาค 6) และ วลพล เสียงกีก ได้กล่าวว่า อำเภอวังเหนือ ในประวัติศาสตร์ เรียกว่าดง เวียง หรือ เวียงวัง (เมืองวัง) สันนิษฐานว่า ได้มีเมืองวังใน พ.ศ. 500-599 เป็นต้นมา

เมืองวังน่าจะเป็นเมืองเล็กๆ ไม่สำคัญอะไรมากนัก ดูจากสิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุต่างๆ และน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของเมืองอื่นในอดีต เช่นเมืองเชียงแสน หรือนครเขลางค์ (ลำปาง) เมือง วังบางช่วงก็รุ่งเรือง บางช่วงก็ร้างไร้ผู้คนอยู่อาศัย เพราะเหตุแห่งสงครามบ้าง โรคระบาดบ้าง การดำรงชีพบ้างจนถึง พ.ศ.1900-2300 เป็นช่วงที่เมืองวังมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด เพราะเมือง วังสามารถผลิตสินค้าประเภทถั่วขาม เครื่องปั้นดินเผาส่งขายต่างเมือง นอกจากนั้นยังมีการ แลกเปลี่ยนสินค้ากับต่างเมือง จากการสำรวจตามวัดร้างในอำเภอวังเหนือส่วนมากจะมีถั่วขาม ผางประทีป เป็นต้น พบว่าบางชิ้น มาจากเตาเผาสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.1900-2300 บางชิ้นมาจากเตาเผาพาน จังหวัดเชียงราย หรือเตาเผาวังเหนือเวียงกาหลงเอง ใน พ.ศ. 2100-2300 และที่แปลกกว่านั้นบริเวณบ้านสบสัน ตำบลร่องเคาะและพื้นที่ทั่วไปในอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ได้พบชิ้นถั่ว ซึ่งผลิตในราชวงศ์หมิง ประเทศจีน ใน พ.ศ.1900-2200 นับว่า เมืองวังในยุคที่ 2 มีความเจริญรุ่งเรืองและมีการติดต่อค้าขายต่างเมืองด้วย ต่อมาประมาณ พ.ศ.2317 เมืองวังกลายเป็นเมืองร้างอีกครั้ง เพราะเหตุสงครามระหว่างชาวล้านนา กับพม่า หรือม่านสู้รบกัน ทำให้ผู้คนต่างหนีภัยไปคนละทิศละทาง และบางส่วนบาดเจ็บล้มตาย

ประวัติการตั้งถิ่นฐานในประวัติศาสตร์พื้นที่เมืองวัง แบ่งได้เป็น 2 สมัย คือ

สมัยที่ 1 ก่อนเจ้าพ่อพญาวังคือ ก่อน พ.ศ.1700

สมัยที่ 2 สมัยเจ้าพ่อพญาวังปกครองเมืองแบ่งเป็นยุคเจ้าพ่อพญาวังปกครองเมืองวังช่วง พ.ศ. 1700 -1800 ยุคหลังสิ้นเจ้าพ่อพญาวัง และยุคหลังจากภาวะสงคราม คือยุค ตั้งแต่ พ.ศ. 2373 มาจนถึงปัจจุบัน

สมัยแรกหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์จากเครื่องมือหินที่สามารถพบทั่วไปในสันเขาปันน้ำ (สันเขาผีปันน้ำ) และภูเขาทั่วไปในอำเภอวังเหนือ โดยเฉพาะบนภูเขาพุทธบาทบ้านสบสัน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง พบขวานหิน ขวานสำริด และมีอ่างน้ำบนหินกว้าง 1 เมตร ยาวประมาณ 1.80 เมตร และบริเวณอ่างจะมีรอยแกะสลักรูปวงกลมเท่า ฝาบาตร ทั่วบริเวณนั้น เมืองวังสันนิษฐานว่าได้มีขึ้นในสมัย พ.ศ.500-590 ดังหลักฐานตามพงศาวดารชาติไทย เล่ม 2 ของพระบริหารเทพธานีได้กล่าวถึงแคว้นแคว้นยวนเชียง กล่าวว่ “เมืองวังภายหลัง พ.ศ. 590 แคว้นแคว้นนี้เป็นเมือง ส่วนประเทศอ้ายลาว ผู้ชายคิดเป็นเกลือกกับเสื่อกคนละ 2 เสื่อ และแคว้นแคว้นยวนเชียงก็แยกตั้งบ้านเมืองออกไปทางทิศตะวันออกอีกหลายเมืองเช่น เวียงกาหลง เวียงฮ่อ ดงเวียง เมืองวัง และแจ้ห่ม เป็นต้น” และในหนังสือประวัติศาสตร์เมืองเชียงราย ซึ่งจัดพิมพ์ในงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษสอดคล้องคือ ในช่วงปี พ.ศ. 500 มีพวกไทยถอยร่นจากตอนใต้ของประเทศจีนปัจจุบันมาสมทบกับพวกไทยที่เมืองเชียงลาว จนมีจำนวนมากขึ้น จึงขยายเมืองให้กว้างขวางออกไปอีก เรียกว่าแคว้นขุนยวง หรือยวนเชียง มีอาณาเขตแผ่ไปถึงเมืองหลายเมือง เช่น เวียงกาหลง แจ้ห่ม เวียงฮ่อ ดงเวียง เวียงวัง (อ.วังเหนือ) และเชียงแสน ทั้งนี้ภายหลังปี พ.ศ.590 เป็นต้นมา จากหลักฐานดังกล่าวข้างต้นเมืองวัง หรือเวียงวังได้ตั้งเป็นที่อยู่อาศัย และเป็นเมืองเล็กๆ มาตั้งแต่ พ.ศ.500 แต่เมืองวังคงจะเป็นเมืองขึ้นหรือไม่นั้นไม่มีเหตุการณ์และบุคคลสำคัญจึงไม่มีการบันทึกไว้ในพงศาวดารหรือหลักฐาน แต่อาศัยหลักฐานจากที่อื่นและใกล้เคียงเทียบเคียงสันนิษฐานปรากฏว่าเมืองวังเป็นเมืองเล็ก ๆ เมืองในอาณาจักรยวนเชียง ครั้นต่อมาอาณาจักรยวนเชียงแบ่งการปกครองออกเป็น 2 รัฐ คือ รัฐเหนือเป็นรัฐอาณาจักรอ้ายลาว และรัฐใต้ คืออาณาจักรเชียงลาว ต่อมาเชียงลาวมาตีแคว้นยวนเชียง ทำให้ผู้คน และกลุ่มต่างๆ หนีไปคนละทิศละทาง ต่อมาพวกล๋อมจึงตั้งเมืองสุวรรณโคฒคำ แต่อาณาจักรราชบุรีได้อพยพหนีเนื่องจากถูกกดขี่ข่มเหงเมืองจึงถูกทอดทิ้งกลายเป็นเมืองร้าง ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 1316 พระเจ้าสิงหนวัติภคสมัยผู้เรืองนามแห่งเมืองโยนก ก็ได้อพยพผู้คนมาสร้างเมืองใหม่ในแคว้นสุวรรณโคฒคำที่ถูกร้างไป เรียกชื่อเมืองว่า “โยนกนาคนคร” เมืองเล็กเมืองน้อยทั้งหลายก็ได้พากันมาอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ อาณาจักรโยนกนาคนครได้มีเจ้าครองนครสืบต่อกันมา 27 พระองค์ จนถึงพระเจ้าพังคราช “โยนกนาคนคร” ถูกพวกขอมยกทัพมาโจมตีพระองค์พร้อมด้วยข้าราชการบริพารและเสนาอำมาตย์หลบหนีไปอยู่เมืองวังสีทอง ซึ่งเป็นเมืองส่วยขอม จนถึง พ.ศ.1538 พระมเหสีของพระเจ้าพังคราชได้ประสูติพระหมกุมาร ซึ่งต่อมาเป็นกษัตริย์นักรบที่เข้มแข็งและเป็นมหาราชองค์แรกของไทยได้ประกาศแข็งเมืองไม่ยอมส่งส่วยขอม และยกกองทัพเข้าย่ำยีไล่ขอมออกจากผืนแผ่นดิน จึงได้เมืองโยนกนาคนครกลับคืนมาได้ แล้วอัญเชิญพระเจ้าพังคราชพระบิดาขึ้นครองราชเมืองโยนกนาคนครอีกครั้งหนึ่ง ส่วนพระเจ้าพรหมกุมารได้ไปสร้างเมืองใหม่ ชื่อว่าเมืองไชยปราการเมื่อ พ.ศ.1599 ครั้นต่อมาสิ้นสมัยของพระเจ้าพรหมมหาราช พ.ศ.1702 พระเจ้ามหาไชยได้สืบสมบัติเมืองไชยบุรี (โยนกนาคนคร) และพระเจ้าไชยสิริ ราชโอรสของพระเจ้าพรหมมหาราช สืบราชสมบัติเมืองไชยปราการ ต่อมาภายหลังก็ต้องเสียเมืองทั้งสอง

ให้แก่พระเจ้าขวณฟ้าแห่งอาณาจักรมา พระเจ้าไชยสิริจึงพาข้าราชการเสนาอำมาตย์และไพร่พลอพยพลงมาทางใต้เรื่อยๆ เพื่อเสาะหาถิ่นฐานบ้านเมืองใหม่ และได้ไปตั้งเมืองที่สุวรรณภูมิ หรือ อุทอง พระเจ้าไชยสิริพระองค์นี้เป็นต้นราชสกุลของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอุทอง) รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์เชียงราย ได้สถาปนากรุงศรีอยุธยา เป็นกษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 1893-1912

ยุคที่ 1 สมัยเจ้าพ่อพญาวันครองเมืองวัง ประมาณ พ.ศ. 1700-1800 โดยเทียบรัชกาลเจ้าพระยามังราย และขุนครามเข้ายึดนครลำปาง พ.ศ. 1838

ยุคที่ 2 หลังจากสิ้นเจ้าพ่อพญาวัน เมืองวังจึงกลายเป็นเมืองร้าง ระยะต่อมาก็มีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอีกครั้งหนึ่ง และได้เป็นพื้นนาหนึ่งของจังหวัดพะเยาในปี พ.ศ.1881 ยุคนี้ถือว่าเมืองวังรุ่งเรืองที่สุดที่สามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผา และส่งขายต่างเมืองได้ ในปี พ.ศ. 2310 อาณาจักรกรุงศรีอยุธยาแตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า พม่าก็ได้ปกครองอาณาจักรล้านนาด้วย ต่อมาในช่วงหลังมีการแย่งอำนาจกันระหว่างเชื้อพระวงศ์และผู้กุมอำนาจตั้งแต่ พ.ศ. 2270 เป็นต้นมา ต่อมา อำนาจของพม่าเริ่มอ่อนลง ชาวล้านนาได้มีโอกาสดังกล่าวจึงรวบรวมผู้คนรบกับพม่า ใน พ.ศ. 2317 โดยพระยาจำบ้าน (บุญมา) ร่วมกับทหารของพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้ขับไล่พม่าจนประสบความสำเร็จ พม่าจึงไปอยู่อาศัยที่เมืองเชียงแสนแทน ฉะนั้นพม่าได้มีอำนาจเหนือล้านนารวมอายุได้ 215 ปี (พ.ศ. 2101 – พ.ศ.2316) เนื่องจากสงครามระหว่างล้านนา กับพม่าดังกล่าวชาวเมืองวัง ซึ่งเป็นหัวเมืองหนึ่งแห่งล้านนาต่างหนี่ และบางส่วนล้มตายระเนระนาดทรัพย์สินของอันใดสามารถนำไปได้ก็เอาไป สิ่งใดเอาไปไม่ได้ก็ทิ้งเอาไว้ ยุคที่ 2 มีความรุ่งเรืองเพียงใด จากประวัติวัดพระเกิดในจุลสาร 43 ของศูนย์วัฒนธรรมอำเภอวังเหนือระบุว่า “พระเจดีย์มีความเป็นมายาวนาน แต่หลักฐานที่ค้นพบในตำรามูลศาสนญาณ คัมภีร์ เป็นภาษาล้านนาไทย กล่าวว่ามีพระเถระนามว่าญาณคัมภีร์ได้จำพรรษาอยู่ในวัดพระธาตุเมืองวัง (วัดพระเกิด) และพระธาตุแจ่ม ปี ค.ศ.1995” ครั้นเมืองพม่าอาศัยเมืองเชียงแสน พระเจ้ากาวิละนำไพร่พลออกไปไล่พม่าจนเป็นผลสำเร็จ ใน พ.ศ. 2327 ตั้งแต่นั้นมาพม่าได้หมดอำนาจในล้านนา ดังพระโอวาทของพระเจ้ากาวิละตรัสไว้ ซึ่งมีในหนังสือประวัติลำปาง นครเขลางค์แห่งลุ่มน้ำวัง กระทรวงศึกษาธิการ หน้า 135 บรรทัดที่ 1 ระบุถึงพระโอวาทของพระเจ้ากาวิละพระราชทานแก่พระญาติวงศ์ เมื่อครั้งเสด็จไปยกข่อฟ้า (ข่อฟ้า) และฉลองพระวิหารวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง ว่า “ตั้งลวงแล้วภายหลังแต่เช่นพระราชโยยกา และพระราชบิดาแห่งเรา ก็ได้เป็นข้ามาน เป็นเมืองขึ้นมานข่มเหงร้ายหาหว่างสุขขาว ยาวนานไปได้ มาถึงเช่นเราทั้งหลายเป็นลูกเป็นเด้านี้ พระองค์เราเป็นพี่ยีนบ้ายบีนก้าย ม่านจึงพินม่านแล้วพาเอาน้องน้องทั้งมวลลงไปเป็นข้าพระมหากษัตริย์เจ้ากรุงศรีอยุธยา” หลังจากพม่าออกจากล้านนาจนหมดได้ทำลายทรัพย์สินเสียหายหมดสิ้น เด็กเล็ก ผู้เฒ่า ผู้แก่ พระสงฆ์ สามเณรทั้งหมดต่างหนีไปอยู่เมืองอื่น ทำให้เมืองวังกลายเป็นเมืองร้าง

ในภายหลังเจ้าหน้าที่สำนักงานโบราณคดี จ.เชียงใหม่ ร่วมกับสมาชิก ส.อบต.สบสันได้ค้นคว้าตามวัดร้างต่างๆ ได้พบชิ้นถ้วยชามที่ผลิตจากเตาเผาพาน จ.เชียงราย เตาเผาวังเหนือ-

เวียงกาหลง ราว พ.ศ. 2100-2200 ดังนั้นชาวเมืองวัง และพวกม่านในอดีตเมื่อประสบภัยก็จะหนีไปที่อื่น และได้ทิ้งร่องรอย ถ้วย โถ ชาม และเครื่องใช้อื่น ๆ ที่เป็นเครื่องปั้นดินเผาเอาไว้

ยุคที่ 3 หลังจากภาวะสงครามระหว่างกองกำลังทหารพระยาจำบ้าน (บุญมา) ร่วมกับกองกำลังทหารพระเจ้ากรุงธนบุรีสู้รบกับพม่า ใน พ.ศ.2317 ล้านนาระส่ำระสาย รวมทั้งเมืองวังด้วย ทำให้ชาวเมืองวังต่างหนีเพื่อเอาชีวิตรอด ทิ้งวัดทิ้งบ้าน สิ่งของ เอาไว้ ต่อมาภายหลังที่พระเจ้ากาวิละขับไล่พม่าออกจากเมืองเชียงใหม่สำเร็จ ใน พ.ศ. 2373 ล้านนาก็สงบสุข

ต่อมาในปี พ.ศ. 2435 เกิดจากการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค ทำให้เมืองวังซึ่งแต่เดิมเป็นเมืองขนาดเล็กในล้านนา ตกอยู่ภายใต้ระบบเทศาภิบาล และเมืองวังเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และได้รับยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอ ในปี พ.ศ. 2481 โดยเปิดทำการอำเภอเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2481 เมื่อกิ่งมีการพัฒนาตัวเองมากขึ้น จึงได้ยกฐานะเป็นอำเภอ ใน พ.ศ. 2500 รวมยุคที่ 3 ได้ 171 ปี (พ.ศ. 2371-2544) รวมทั้ง 3 ยุค เมืองวังน่าจะมีอายุเกิน 700 ปี

ส่วนที่ 3

วิธีการดำเนินงาน

การดำเนินงานระยะที่ 1

ระยะเวลาการดำเนินงานระยะที่ 1 ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2547 ถึงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2548 รวมระยะเวลา ในการดำเนินงานทั้งสิ้น 9 เดือน (ขยายระยะเวลาการดำเนินงานระยะที่ 1)

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผู้เข้าร่วม	ระยะเวลา
1. กิจกรรมการออกแบบสำรวจข้อมูลประวัติศาสตร์	- เพื่อถามความคิดเห็นและความร่วมมือของคนในชุมชน	- พระสงฆ์ สถานศึกษา/ อบต./ปราชญ์ท้องถิ่น / ทีมสำรวจ 3 คน	เดือนที่ 1
2. เวทีเสวนาประชาชนเมืองวัง	- เพื่อระดมความคิดเห็นจากกลุ่มต่าง ๆ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน - เพื่อทบทวนประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประเพณี โดยแลกเปลี่ยนจากกลุ่มที่มีความหลากหลาย	- พระสงฆ์ /ส่วนราชการ./ปราชญ์ท้องถิ่น	เดือนที่ 2
3.รวมกลุ่มเพื่อจัดทำข้อมูล เอกสาร/รายละเอียด	- เพื่อประมวลข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ของชุมชน	ทีมวิจัย	เดือนที่ 2
4.เสวนากำกั๊ดคนเมืองวัง “ภูมิหลังอันน่าภูมิใจ ก้าวต่อไปเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน”	- เพื่อนำความรู้มาขยายผลเล่าสู่กันฟัง - เพื่อขยายผลของแนวทางการดำเนินการในระยะต่อไป	- พระสงฆ์ /ส่วนราชการ./ปราชญ์ท้องถิ่น /คนในชุมชน	เดือนที่ 3
4.เข้าร่วมเวทีวันที่ 10	- เพื่อนำผลการทำกิจกรรมมา รายงานต่อศูนย์ประสานงานฯ (งานติดตาม) - เกิดการแลกเปลี่ยนประเด็นวิจัยกับทีมวิจัยอื่น ๆ สามารถนำไปปรับใช้เพื่อกำหนดรูปแบบของกิจกรรม - เกิดแนวคิด /เทคนิค/กระบวนการต่อการเชื่อมประสานกับภาคีอื่น ๆ	ทีมวิจัย 3 คน	เดือนที่ 1-3

การดำเนินงานระยะที่ 2

ระยะเวลาการดำเนินงานระยะที่ 2 ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2548 ถึงวันที่ 1 กรกฎาคม 2548 รวมระยะเวลาในการดำเนินงาน 5 เดือน (ขยายระยะเวลาการดำเนินงานระยะที่ 1)

- รวมระยะเวลาในการดำเนินงานทั้งสิ้น 1 ปี 2 เดือน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผู้เข้าร่วม	ระยะเวลา
1. สืบค้นประวัติศาสตร์ บุคคลสำคัญ 1.1 พระสงฆ์ - หลวงพ่อพระครูนิเวศน์ธรรมรักษ์ 1.2 ขมรวาส - เจ้าพ่อพญาวัน - เจ้าพ่อหอคำ	- เพื่อประมวลข้อมูล หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่ควรสืบค้นเพิ่มเติม จากเวทีเสวนาประชาชนเมืองวัง	- นักปราชญ์ - ทีมสำรวจ 6 คน	มีนาคม
2. สืบค้นภูมิปัญญา/ปราชญ์ชาวบ้าน - พ่อหน้อยปวง ดิดชัย - พ่อหนานหวัน เมืองมา - พ่อหนานอ้าย เจนจัด	- เพื่อประมวลข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ควรสืบค้นเพิ่มเติมจากเวทีเสวนาประชาชนเมืองวัง	- นักปราชญ์ - ทีมสำรวจ 6 คน	มีนาคม
3. สืบค้นโบราณสถาน/โบราณวัตถุ	- เพื่อประมวลข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ควรสืบค้นเพิ่มเติมจากเวทีเสวนาประชาชนเมืองวัง	- นักปราชญ์ - ทีมสำรวจ 10 คน	เมษายน
4. เวทีสรุปบทเรียนการดำเนินงาน	- เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ได้และตรวจสอบข้อเท็จจริง -	- พระสงฆ์ - ส่วนราชการ - นักปราชญ์ - ประชาชนในพื้นที่อำเภอวังเหนือ	เมษายน
5. เข้าร่วมเวทีวันที่ 10	- เพื่อนำผลการทำกิจกรรมรายงานต่อศูนย์ประสานงาน - เกิดการแลกเปลี่ยนประเด็นวิจัยกับทีมวิจัย อื่น ๆ สามารถนำไปปรับใช้เพื่อกำหนดรูปแบบของกิจกรรม - เกิดแนวคิด/เทคนิค/กระบวนการต่อการเชื่อมประสานกับภาคีอื่น ๆ	- ทีมวิจัย 14 คน	ทุกเดือน

ส่วนที่ 4

ผลการวิจัย

การดำเนินงานก่อนการทำงานวิจัย

พระอาจารย์มหาบุญมี และผู้อำนวยการโรงเรียน จึงได้หาแนวทางในการจัดทำหลักสูตรโดยการรวบรวมประวัตินิพนธ์ปัญหาท้องถิ่น โดยการสืบค้นจากหลักฐาน เอกสารหลักศิลาจารึก ปราชญ์ท้องถิ่น (การบอกเล่า) เป็นเหตุให้จัด “ประชาคม” ขึ้นและมีการจัดการเสวนาเป็นกลุ่มว่าจากการศึกษาค้นคว้า จากเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หลักศิลาจารึก และจากปราชญ์ท้องถิ่นว่ามีความสอดคล้องกับความเชื่อ และเป็นการยอมรับของสังคมหรือไม่ เพียงใดและได้จัดทำโครงการรวบรวมประวัติศาสตร์อำเภอวังเหนือขึ้น โดยมีชื่อกลุ่มองค์กรกลุ่มรักษ์เมืองวัง (อ.วังเหนือ) โดยมีพระมหาบุญมี จิตฺตมโฆ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูล และโครงการวิจัยนี้ได้รับการอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค และสำนักงานท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ซึ่งหลักจากทางทีมงานได้รับการอุดหนุน จาก (สกว.) ทางทีมงานเริ่มจัดทำแบบสอบถามไปยังกลุ่มต่าง ๆ ทั้งส่วนราชการ พระสงฆ์ ประชาชนทั่วไป ทุกอาชีพ โดยเริ่มจากบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป หลังจากได้เก็บแบบสอบถาม ทางทีมงานได้ประชุมวางแผน เพื่อแยกแบบสอบถาม ความคิดเห็นของกลุ่มต่างๆ โดยหลังจากนั้นทางทีมงานได้จัดเวทีเสวนา ครั้งที่ 1,2 ,3 ตามลำดับ

ซึ่งหลังจากการจัดเวทีเสวนาแต่ละครั้งที่ทีมงานได้ออกสืบค้นหาแหล่งข้อมูลในที่ต่างๆ เช่นที่วัดศรีสุทธารวาส อำเภอเวียงป่าเป้าจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีหลักศิลาจารึกวิหารจันทาราม พ.ศ. 2011 ซึ่งมีข้อความที่เกี่ยวกับคำว่า “เมืองวังเหนือ” และได้เข้าร่วมเวทีเสวนาของกลุ่มต่าง ๆ เช่น ได้ร่วมประชุมเสวนา ณ วัดพระแก้วดอนเต้า ร่วมประชุมเสวนาที่สถานีอนามัยร่องเคาะ ร่วมประชุมเสวนาที่รีสอร์ทขุนตาล โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทางทีมงานได้ สืบค้น / สอบถามจากปราชญ์ในท้องถิ่น เช่น พ่อน้อยปวง ดิดชัย อายุ 77 ปี อยู่บ้านเลขที่ 51 ม.6 ต.วังเหนือ อ.วังเหนือ จ.ลำปาง ได้สอบถามในเรื่องของเจ้าพ่อพญาวังตามที พ่อน้อยปวง ได้ยืนยันประวัติความเป็นมาว่าเป็นอย่างไร ตรงกับเอกสาร หลักฐานต่าง ๆ ที่ทีมงานได้ สืบค้นมาหรือไม่ ตลอดจนจนถึง เรื่องราวของบุคคลสำคัญในท้องถิ่น และทางทีมงาน ยังได้รับการบอกเล่าจาก พ่อ กำนันจันทร์ คัดอ่าน อายุ 86 ปี และ พ่อหลวงวัน อุดเก่ง อายุ 96 ปี เล่าสิ่งที่ท่านทั้งสองได้รับการบอกเล่าต่อกันมาให้กับทางทีมงานฟัง รวมทั้ง คำบอกเล่าของพ่อน้อยห้วน เมืองมา อายุ 85 ปี ได้บอกเล่าถึงประวัติบุคคลสำคัญของท้องถิ่นอำเภอวังเหนืออีกท่านหนึ่ง คือหลวงพ่อบุญครูนิเวศน์เจ้าคณะอำเภอวังเหนือรูปแรก

จึงเริ่มกำหนดรูปแบบและวางแผนกิจกรรมเพื่อดำเนินงานขึ้น เตรียมความพร้อมของทีมและสืบค้นหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาพูดคุยและกำหนดแนวทางต่อไป

ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรม ระยะที่ 1

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมการออกแบบสำรวจข้อมูลประวัติศาสตร์ เพื่อถามความคิดเห็นและความร่วมมือของคนในชุมชน จากการออกแบบสอบถามข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนวังเหนือ ทีมวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเพื่อประมวลผล และกำหนดแนวทางหัวข้อในการพูดคุยในกิจกรรมต่อไป

แบบสอบถาม

ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น เขต อำเภอวังเหนือ
โดยกลุ่มรักษ์เมืองวัง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ร.ร.กนิษฐภัฏพิทยาลำปาง
สนับสนุนทุนการวิจัย โดยศูนย์ประสานงานวิจัย จังหวัดลำปาง

คำชี้แจง ทางกลุ่มฯ ได้เสนอโครงการศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์ อำเภอวังเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษารวบรวมและเพื่อประโยชน์ต่อนักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด “หอมกำกี้ดประสาคนเมืองวัง ภูมิหลังอันน่าภาคภูมิใจ ก้าวต่อไปเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน” เมื่อท่านอ่านแล้วโปรดขีดเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านพอใจที่สุดเพียง 1 ข้อ แล้วขอความอนุเคราะห์ส่งคืนให้ทางกลุ่มฯ ด้วยเพื่อดำเนินการศึกษารวบรวมเป็นข้อมูลเบื้องต้นต่อไป

ส่วนที่ 1

1.1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง ☐ พระสงฆ์
2. อายุ ☐ ไม่เกิน 20 ปี ☐ ไม่เกิน 50 ปี ☐ เกิน 50 ปีขึ้นไป

1.2 ระดับการศึกษา

- ☐ ไม่ได้เรียน ☐ ระดับประถมศึกษา ☐ ระดับมัธยมศึกษา
☐ ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ☐ สูงกว่าปริญญาตรี

1.3 พื้นฐานที่อยู่เดิม (กรณีเกิดต่างถิ่น แต่อยู่อำเภอวังเหนือเกิน 10 ปี ถือว่าเป็นอำเภอวังเหนือ)

- ☐ เป็นคนต่างถิ่น ☐ เป็นคนอำเภอวังเหนือ

1.4 อาชีพ

- ☐ ประกอบธุรกิจส่วนตัว ☐ ลูกจ้าง ☐ รับราชการ ☐ เกษตรกร

ถ้ากลุ่มรักษ์เมืองวังประสงค์จะติดต่อกับท่าน สามารถติดต่อได้ที่ใด (ระบุชื่อด้วย)

ชื่อ.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....
 เลขที่อยู่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....
 จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์ที่บ้าน.....
 ที่ทำงาน.....มือถือ.....หรือโทรฝาก.....
 อื่นๆ.....

ส่วนที่ 2 ท่านทราบข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในระดับใดให้ท่านขีดเครื่องหมาย ✓ ในข้อที่ท่านพอใจเพียงหนึ่งข้อ

ระดับคุณภาพ 3 หมายถึง มาก, 2 หมายถึง ปานกลาง, 1 หมายถึง น้อย

ที่	รายการ	ระดับคุณภาพ		
		๓	๒	๑
1	ท่านมีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอำเภอวังเหนือ			
2	ประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อพญาวัน			
3	ประวัติความเป็นมาของพระธาตุวัดพระเกิด			
4	ประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อหอคำวัดสบลิน			
5	ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและวัดของตนเอง			
6	ประวัติความเป็นมาของโบราณสถานทั่วไปของอำเภอวังเหนือโดยภาพรวม			
7	ท่านมีความประสงค์อยากทราบประวัติของอำเภอวังเหนือเพียงใด			
8	ถ้ามีการประชุมสัมมนา/รวมกลุ่ม “ฮ่อมก้ากิดคนเมืองวังภูมิหลังที่น่าภูมิใจ เพื่อก้าวต่อไปอย่างยั่งยืน” ท่านประสงค์จะเข้าร่วมระดับใด			
9	ท่านมุ่งหวังการศึกษาความเป็นมาด้านประวัติศาสตร์/ภูมิปัญญา/วัฒนธรรม พื้นบ้าน/คติพื้นบ้าน/นิทานพื้นบ้าน ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นหลักสูตรทางการศึกษา			
10	การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นประโยชน์กับนักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไป			
11	ความพึงพอใจในประเพณีท้องถิ่นปัจจุบัน เช่น งานศพ ควรปรับปรุง			
12	ท่านมีความรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรมของอำเภอวังเหนือ			
13	ควรปรับปรุงประเพณีให้เหมาะสมและอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามไว้			
14	วัดควรมีบทบาทในการเผยแพร่หลักธรรมเข้าสู่ชุมชน			
15	ความหวังในการศึกษาสงฆ์ ร.ร.บ้านใหม่วิทยา ในการบ่มเพาะบุคลากรที่มีคุณภาพทั้งต่อสถาบันพระพุทธศาสนาและชุมชน			
16	ความเชื่อมั่นในศักยภาพคณะสงฆ์อำเภอวังเหนือในการเผยแพร่หลักธรรม			

	เข้าสู่ชุมชน			
17	ความเข้าใจในพุทธประวัติและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา			
18	ความจำเป็นในการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน			
19	เมื่อมีงานประเพณีในวัดและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาท่านเข้าร่วมในระดับใด			
20	ท่านทราบประวัติพระญาณคัมภีร์และหลวงพ่อดวงพระครูนิเวศธรรมารักษ์ (อิน อิน โท)			
รวม				
ร้อยละ				

ส่วนที่ 3 ท่านต้องการเขียน/เล่าประวัติศาสตร์ คติพื้นบ้าน, คติธรรม, นิทานพื้นบ้าน, ประวัติหมู่บ้าน, วัดหรืออื่นๆ ที่สมควรเผยแพร่ ขอท่านได้เขียนลงในกระดาษแผ่นนี้ (ถ้าไม่พอให้เพิ่มเองได้)

■ ผลที่ได้จากประมวลผลกิจกรรมจากแบบสอบถาม

ส่วนที่ 1

1.1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ	ชาย	จำนวน	152	คน
	หญิง	จำนวน	130	คน
	พระสงฆ์	จำนวน	38	รูป
	รวม	จำนวน	380	คน
2. อายุ	ไม่เกิน 20 ปี	จำนวน	56	คน
	ไม่เกิน 50 ปี	จำนวน	214	คน
	เกิน 50 ปี ขึ้นไป	จำนวน	50	คน
	รวม	จำนวน	320	คน

1.2 ระดับการศึกษา

ไม่ได้เรียน	จำนวน	6	คน
ประถมศึกษา	จำนวน	96	คน
มัธยมศึกษา	จำนวน	116	คน
ปริญญาตรี	จำนวน	94	คน
สูงกว่าปริญญาตรี	จำนวน	8	คน
รวม	จำนวน	320	คน

1.3 พื้นฐานที่อยู่เดิม (กรณีเกิดต่างถิ่น แต่อยู่อำเภอวังเหนือเกิน 10 ปี ถือว่าเป็นคนวังเหนือ)

คนต่างถิ่น	จำนวน	44	คน
คนอำเภอวังเหนือ	จำนวน	276	คน
รวม	จำนวน	320	คน

1.4 อาชีพ

ประกอบธุรกิจส่วนตัว	จำนวน	32	คน
ลูกจ้าง	จำนวน	36	คน
รับราชการ	จำนวน	80	คน
เกษตรกร	จำนวน	116	คน
อื่น ๆ	จำนวน	56	คน
รวม	จำนวน	320	คน

ส่วนที่ 2 สรุปข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ที่	รายการ	ระดับคุณภาพ		
		3 (มาก)	2 (ปานกลาง)	1 (น้อย)
1	ท่านมีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอำเภอวังเหนือ	8	81	71
2	ประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อพญาวัน	23	76	61
3	ประวัติความเป็นมาของพระธาตุวัดพระเกิด	9	63	88
4	ประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อหอคำวัดสบสัน	6	22	132
5	ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและวัดของตนเอง	58	76	26
6	ประวัติความเป็นมาของโบราณสถานทั่วไปของอำเภอวังเหนือโดยภาพรวม	17	74	69
7	ท่านมีความประสงค์อยากทราบประวัติของอำเภอวังเหนือเพียงใด	92	47	21
8	ถ้ามีการประชุมสัมมนา รวมกลุ่ม “ฮอมนักคิดคนเมืองวังภูมิหลังที่น่าภูมิใจ เพื่อก้าวต่อไปอย่างยั่งยืน” ท่านประสงค์จะเข้าร่วมระดับใด	63	73	24
9	ท่านมุ่งหวังการศึกษาความเป็นมาด้านประวัติศาสตร์/ภูมิปัญญา/วัฒนธรรม พื้นบ้าน/คติพื้นบ้าน/นิทานพื้นบ้าน ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นหลักสูตรทางการศึกษา	83	6	21
10	การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นประโยชน์กับนักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไป	111	30	19
11	ความพึงพอใจในประเพณีท้องถิ่นปัจจุบัน เช่น งานศพ ควรปรับปรุง	30	80	50
12	ท่านมีความรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรมของอำเภอวังเหนือ	22	104	34
13	ควรปรับปรุงประเพณีให้เหมาะสมและอนุรักษ์ประเพณีที่ดีงามไว้	14	37	109

14	วัดควรมีบทบาทในการเผยแพร่หลักธรรมเข้าสู่ชุมชน	119	28	13
15	ความหวังในการศึกษาสงฆ์ ร.ร.บ้านใหม่วิทยา ในการบ่มเพาะบุคลากรที่มีคุณภาพทั้งต่อสถาบันพระพุทธศาสนาและชุมชน	89	47	24
16	ความเชื่อมั่นในศักยภาพคณะสงฆ์อำเภอวังเหนือในการเผยแพร่หลักธรรมเข้าสู่ชุมชน	61	66	33
17	ความเข้าใจในพุทธประวัติและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	37	95	28
18	ความจำเป็นในการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน	86	56	18
19	เมื่อมีงานประเพณีในวัดและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาท่านเข้าร่วมในระดับใด	63	77	20
20	ท่านทราบประวัติพระญาณคัมภีร์และหลวงพ่อดวงพระคุณิเวศธรรมารักษ์ (อิน อิน โท)	27	54	79
รวม		1,018	1,242	940
ร้อยละ		31.81	38.81	29.38

จากข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่วิจัยได้วิเคราะห์ผลเพื่อนำข้อมูลที่ได้กำหนดเป็นประเด็นพูดคุยในเวทีเวทีเสวนาประสานคนเมืองวัง และ เสวนากำกั๊ตคนเมืองวัง “ภูมิหลังอันนำภูมิใจ ก้าวต่อไปเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน” ครั้งที่ 1-3 ต่อไป

กิจกรรมที่ 2 เวทีเสวนาประสานคนเมืองวัง “ฮ่อมกำกั๊ต ครั้งที่ 1 “ วัตถุประสงค์เพื่อระดมความคิดเห็นจากกลุ่มต่าง ๆ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน และทบทวนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี โดยแลกเปลี่ยนจากกลุ่มที่มีความหลากหลาย

จากการจัดเวทีเสวนาได้มีผู้เข้าร่วมเสวนา จำนวน 95 คน โดยแยกเป็น พระสงฆ์ , ประชาชนท้องถิ่น , ชาวบ้าน จากหลาย ๆ หมู่บ้านใน อำเภอวังเหนือ ช่วยกันระดมความคิดเห็นในประเด็นของการสืบค้นประวัติศาสตร์และกำหนดหัวข้อในการสืบค้นดังนี้

- ประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ และในเรื่องต่าง ๆ แยกได้ดังนี้
 - ประวัติเจ้าพ่อพญาวัน
 - ประวัติเจ้าพ่อหอคำดวงทิพย์
 - ประวัติเจ้าพ่อขอมือเหล็ก
 - ประวัติเจ้าพ่อเมืองใจ

- ประวัติเจ้าพ่ออินตะ
- 2. ประวัติความเป็นมาของพระธาตุในอำเภอวังเหนือ
- พระธาตุจอมแจ้ง
- พระธาตุสบแสด
- พระธาตุจิกจ้อง
- พระธาตุดวงทิพย์
- พระธาตุผาดิน
- พระธาตุพระเกิด
- 3. สถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอวังเหนือ
- 4. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านในอำเภอวังเหนือ

ข้อมูลที่ได้จากเวทีเสวนาได้รับความสนใจจากปราชญ์ ,ผู้รู้,ผู้เฒ่า และผู้ที่รู้บ้าง ซึ่งประเด็นที่ได้ยังไม่ตรงกับข้อมูลที่ทางทีมวิจัยต้องการ แต่ก็ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นมาอีกหลายอย่าง และได้ทราบประวัติศาสตร์ของคนวังเหนือมากยิ่งขึ้น

กิจกรรมที่ 3 เสวนาถามคำถามที่คนเมืองวัง ครั้งที่ 2 “ภูมิหลังอันน่าภูมิใจ ก้าวต่อไปเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน” เพื่อนำความรู้มาขยายผลเล่าสู่กันฟัง เพื่อขยายผลของแนวทางการดำเนินการในระยะต่อไป

มีผู้เข้าร่วม เช่น พระสงฆ์ , ปราชญ์ชาวบ้าน และคนในชุมชน ซึ่งได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก จากการจัดเสวนา ได้กำหนดประเด็นในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเพณีต่างๆในอำเภอวังเหนือ ซึ่งเป็นประเด็นที่ทีมวิจัยจะต้องสืบค้นเพื่อใช้เป็นฐานของข้อมูลพอสรุปได้ดังนี้

1. ประเพณีล้านนา 12 เดือน

ประเพณีเดือนเกี๋ยง

- ประเพณีออกกวัสดา
- ประเพณีการทอผ้า
- ประเพณีทานผ้าสา
- ประเพณีตักบาตเทโว
- ประเพณีการทอผ้า

ประเพณีเดือนยี่

- ประเพณีฟังเทศน์มหาชาติ หรือ “ ตั๋งธรรมหลวง”
- ประเพณีลอยกระทง

- ประเพณีทานโคม
- ประเพณีปล่อยโคมลอย

ประเพณีเดือนสาม

- ประเพณีเกี่ยวกับการเก็บเกี่ยวข้าว
- ประเพณีการสู่ขวัญข้าว

ประเพณีเดือนสี่

- ประเพณีทานข้าวใหม่
- ประเพณีทานข้าวจี๋-ข้าวหลาม

ประเพณีเดือนห้า

- ประเพณีปอยน้อย

ประเพณีเดือนหก

- ประเพณีปอยหลวง
- ประเพณีปอกลอกปราสาท

ประเพณีเดือนเจ็ด

- ประเพณีสงกรานต์
- ประเพณีไล่สังขาร
- ประเพณีขนทรายเข้าวัด
- ประเพณีสรงน้ำพระ
- ประเพณีแต่งดา
- ประเพณีแห่ไม้ค้ำศรี
- ประเพณีปล่อยนกปล่อยปลา
- ประเพณีขึ้นท้าวทั้ง 4
- ประเพณีดำหัว
- ประเพณีสืบทอดบ้านชะตาเมือง

ประเพณีเดือนแปด

- ประเพณีสรงน้ำพระบรมธาตุวัดพระเกิด

ประเพณีเดือนเก้า

- ประเพณีฟ้อนผีมดผีเม้ง
- ประเพณีเลี้ยงผี
- ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า
- ประเพณีจิบอกไฟ

ประเพณีเดือนสิบ

- ประเพณีถวายเทียนพรรษา
- ประเพณีเข้าพรรษา

- ประเพณีนอนวัดจำศีล
- ประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน
- ประเพณีแหกนา
- ประเพณีบูชาปุมตังนา
- ประเพณีเดือนสิบเอ็ด
- ประเพณีการฟิงเทศน์ฟิงธรรม
- ประเพณีสู่ขวัญควาย
- ประเพณีเอามื้อ
- ประเพณีเดือนสิบสอง
- ประเพณีทานสลาก (สลากภัต)

ซึ่งสามารถหารายละเอียดเพิ่มเติมของบางประเพณีได้ที่ภาคผนวก

กิจกรรมที่ 4 เวทีเสวนาหอยมก้ากักคณรภษเมอองวัง ครังที่ 3

โดยทำการสัมภาษณ์ผู้รู้ ชาวบ้าน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของแต่ละตำบล จัดนิทรรศการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาหารพื้นบ้าน ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- กลุ่มปัสสา
- กลุ่มอาหารพื้นบ้าน สมุนไพรและเครื่องปรุงสมุนไพรพื้นบ้าน
- กลุ่มแกะดอกต้องลาย
- กลุ่มดนตรีพื้นเมือง
- กลุ่มจักสาน
- กลุ่มกะลามะพร้าว

ผลที่ได้รับจากการดำเนินงานระยะที่ 1 สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้ทีมวิจัยหลักและชุมชนเกิดความเข้าใจและมีความชัดเจนในแนวทางการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น รวมถึงได้รวบรวมข้อมูลและกำหนดคนรับผิดชอบในการเก็บและบันทึกข้อมูลในแต่ละประเด็น ทั้งนี้ทำให้ทีมวิจัยทราบถึงผลการปฏิบัติงานและปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการทำงานและร่วมกันหาแนวทางการแก้ไข

องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้จากอดีตถึงปัจจุบัน สร้างความสมัครสมานสามัคคี มีความหวงแหนและภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของตนเอง ความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีและวัฒนธรรม การดำเนินชีวิต และประวัติศาสตร์ของตนเอง

ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรม ระยะที่ 2

กิจกรรมที่ 1 เวทีสืบค้นประวัติศาสตร์ บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ เพื่อประมวลข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่ควรสืบค้นเพิ่มเติมหลังจากกำหนดเป็นประเด็นในเวทีเสวนาประชาชนเมืองวัง ในระยะที่ 1 โดยแบ่งเป็นการสืบค้นประวัติบุคคลจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และหลักฐานจากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ เพื่อเปรียบเทียบและค้นหาความเที่ยงตรงของประวัติศาสตร์วังเหนือ

เวทีสืบค้นประวัติศาสตร์บุคคลสำคัญ

■ ประวัติหลวงพ่อบุญพระครูนิเวศธรรมารักษ์

จากการสืบค้นประวัติของหลวงพ่อบุญพระครูนิเวศธรรมารักษ์ (หลวงพ่อบุญ) ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2548 จากการบอกเล่า (ตาหวัน เมืองมา) และที่มีการบันทึกไว้ในหนังสือที่พิมพ์แจกในงาน พระราชทานเพลิงศพของหลวงพ่อบุญพระครูนิเวศธรรมารักษ์ 2539

“ตาหวัน” เล่าว่า ตั้งแต่ย้ายมาอยู่ในอำเภอมะนังเหนือ ได้รู้จัก และได้ร่วมงานกับหลวงพ่อบุญพระครูนิเวศธรรมารักษ์ (หลวงพ่อบุญ) ท่านเป็นพระเถระที่ปฏิบัติชอบ ได้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งที่ได้รับมอบหมายแต่งตั้งด้วยดีมาทุกตำแหน่ง ไม่เคยถูกตำหนิโทษแต่ประการใด มีความรู้ความสามารถจำนวนไม่น้อย หลวงพ่อบุญพระครูนิเวศธรรมารักษ์ ท่านเป็นเสมือนหนึ่งสัญลักษณ์ของอำเภอมะนังเหนือ หรืออีกนัยหนึ่ง อำเภอมะนังเหนือที่ได้พัฒนาจากตำบลวังเหนือ เป็นกิ่งอำเภอมะนังเหนือ และเป็นอำเภอมะนังเหนือมาได้ ก็ด้วยมีหลวงพ่อบุญได้เป็นหลักชัยชาวอำเภอมะนังเหนือทั่วทุกหมู่เหล่า ต่างรู้จักเคารพสักการะ เทิดทูน ต่างถวายนามว่า “หลวงพ่อบุญ” ด้วยความเคารพบูชาแม้ว่าจะโยกย้ายไปอยู่ต่างตำบล

นามเดิม

อินทร์ นามสกุล ลากใหญ่ เป็นบุตรคนเดียวของพ่อใจ แม่แพง ลากใหญ่ เกิดวันศุกร์ที่ 27 กรกฎาคม 2450 ณ บ้านเลขที่ 104 บ้านใหม่ หมู่ที่ 6 ตำบลวังเหนือ อำเภอมะนังเหนือ จังหวัดลำปาง

บรรพชา

เมื่ออายุ 13 ปี วันจันทร์ที่ 19 ธันวาคม 2463 ได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดทุ่งเป้า ตำบลวังเหนือ โดยมีครูบากำ ฆม.มลงกาโร เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้ฉายานามว่า อินโท

อุปสมบท

เมื่ออายุ 20 ปี วันอาทิตย์ที่ 15 พฤษภาคม 2470 ได้อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดพระเกิดตำบลทุ่งฮั่ว อำเภอวังเหนือ โดยมีครูบาคำ ธรรมลังกาโร เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้ฉายาว่า อินโท

การศึกษา

พ.ศ. 2463 จบประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านทุ่งเป้า

พ.ศ. 2478 สอบได้นักธรรมชั้นตรี สำนักวัดบ้านเป้า อ.เมืองลำปาง

พ.ศ. 2484 สอบได้นักธรรมชั้นโท สำนักวัดศรีหลวง อ.แจ้ห่ม

ความชำนาญการ

ออกแบบ ก่อสร้าง ช่างศิลป์ สวดมนต์ สวดปาฏิโมกข์

วิธีส่งเสริมการศึกษา

เป็นผู้อุปถัมภ์บุญนิธินิสงฆ์ประชาวังเหนือ กองทุนเพื่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณรวังเหนือ มอบทุนการศึกษา และรางวัล แก่ผู้ที่สอบบาลีสนามหลวงได้ จัดส่งพระภิกษุสามเณรที่ใฝ่ในการศึกษาไปเรียนต่อในถิ่นเจริญ

งานเผยแผ่

พ.ศ.2480 – ปัจจุบัน ปฏิบัติหน้าที่เทศนาอบรมพระภิกษุสามเณร และศรัทธาประชาชน อุบาสกอุบาสิกา ในพื้นที่อำเภอวังเหนือ ในวันธรรมสวนะและเทศกาลต่างๆ เป็นประจำ

สมณศักดิ์

พ.ศ.2489 เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะอำเภอชั้นโท

พ.ศ.2495 เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะอำเภอชั้นเอก

มรณภาพ

หลวงพ่อพระครูนิเวศธรรมรักษ์เมื่ออายุสูงขึ้นสภาพร่างกายก็ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา แต่ทางด้านจิตใจยังเข้มแข็งต่อสู้โรคร้ายต่างๆ ไม่ย่อท้อแม้แต่น้อย ทั้งความดันโลหิตสูง ทั้งกระเพาะอาหาร ต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลวังเหนือ และที่โรงพยาบาลศูนย์ภาคเหนือ จังหวัดลำปาง บ่อยครั้งจนกระทั่งสุดท้าย เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2538 หลวงพ่อมืออาการอ่อนเพลีย หายใจไม่สะดวก ศิษยานุศิษย์จึงนำหลวงพ่ไปรักษาที่โรงพยาบาลลานนา จังหวัดเชียงใหม่ แพทย์ตรวจพบว่ามีโรคหัวใจแทรกซ้อนอาการไม่ค่อยจะดี จึงนำเข้ารักษาในห้อง ไอ.ซี.ยู. จนถึงเช้าวันพฤหัสบดีที่ 9 กุมภาพันธ์ 2538 เวลา 07.45 น. หลวงพ่อก็ถึงแก่มรณภาพด้วยอาการอันสงบรวมสิริอายุได้ 88 ปี 68 พรรษา

■ ประวัติเจ้าพ่อพญาวัน

สำหรับประวัติเจ้าพ่อพญาวัน จากการศึกษประวัติพระองค์จากเอกสารแผนภูมิปฏิบัติการประจำปี 2541 สำนักงานศึกษาธิการอำเภอวังเหนือ และเอกสารประวัติอำเภอวังเหนือ ซึ่งแต่งโดย พระมหาสุทัศน์ หล็กแน่น (รักษาการเจ้าคณะภาค 6 คณะนั้น) วัดลพเสียงก๊ก ได้เขียนประวัติเจ้าพ่อพญาวันตรงกันว่า “**ได้มีพระประยูรญาติพระองค์หนึ่งของพระเจ้าไชยสิริ ขณะหนีภัยสงครามหลังจากเสียเมืองให้แก่พระเจ้าขว้นฟ้าแห่งอาณาจักรเมว ได้นำข้าราชการบริพารหนีออกจากขบวนมาตั้งถิ่นฐานและครอบครัวที่เมืองวังและได้สถาปนาตนเองเป็น “พญาวัน”** และจากการบอกเล่าของ พระครูนิเวศธรรมรักษ์ (หลวงพ่อดินทร์) วัดบ้านใหม่ และหลวงพ่อดิศักดิ์คันควาเพิ่มเติมจากตำราหลายเล่ม ก็มีข้อความตรงกันว่า เจ้าพ่อพญาวันผู้ทรงครอบครองเมืองวังเป็นผู้อยู่ยงคงกระพันชาตรี แต่การสิ้นพระชนม์ของพระองค์ โบราณจารย์ท่านกล่าวไว้ เป็น 2 นัย คือ

1. เมืองวังถูกโจรห้าร้อยบุกปล้นสดมภ์เจ้าพ่อพญาวันในฐานะผู้ปกครองเมืองวัง จึงพาไพร่พลยกออกต่อสู้อย่างสามารถ ณ ท่งนาบ้านกวาง ตำบลวังใต้ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง แต่เจ้าพ่อพญาวันเสียที่ถูกพวกโจรล้อมจับได้ และมัดพระองค์มาที่ดงเวียงหรือคุ่มวังของพระองค์ พวกโจรคิดว่าหากปล่อยไว้จะเป็นภัยในภายหลังจึงประหารพระองค์ด้วยวิธีต่างๆ เช่น ใช้มีดดาบฟัน จับพระองค์ใส่มองตำข้าว (ครกตำข้าวขนาดใหญ่) เมื่อสากลงกระทบจนตัวพระองค์เด็น แต่ไม่สามารถทำอันตรายพระองค์ได้ ในที่สุดพวกโจรจึงใช้ไม้ไฟ (ไม้รวก) ปลายแหลมแทงเข้าที่ทวารหนัก จนพระองค์สิ้นพระชนม์

2. เจ้าเมืองเชียงใหม่ (ในยุคของพระยามังราย) มีรับสั่งให้เจ้าพ่อพญาวันเข้าเฝ้า ณ เมืองเชียงใหม่ และขอความร่วมมือบางประการกับเจ้าพ่อพญาวัน แต่เจ้าพ่อพญาวันผู้ถือवासัตย ตรีศแล้วไม่คืนคำพระองค์ไม่ให้ความร่วมมือด้วย ทำให้เจ้าเมืองเชียงใหม่กริ้วและคิดว่าเมื่อเกลี้ยกล่อมไม่สำเร็จหากปล่อยไว้จักเป็นภัยในภายภาคหน้า จึงรับสั่งให้ประหารชีวิตเจ้าพ่อพญาวัน แม้จะใช้อาวุธใด ๆ ก็หาทำอันตรายกับเจ้าพ่อพญาวันไม่ จึงจับพระองค์มัดแล้วโยนลงแม่น้ำปิงจนสิ้นพระชนม์ในที่สุด

จากเหตุการณ์แห่งการสิ้นพระชนม์ของเจ้าพ่อพญาวันอาจมีความเป็นไปได้ทั้ง 2 นัย แห่งโบราณจารย์ที่ได้จารึกบันทึกไว้ นัยที่ 1 ที่ว่าถูกโจรห้าร้อยปล้นเมืองวัง ก่อนอื่นขอทำความเข้าใจว่า “โจรห้าร้อย” เป็นแต่เพียงสำนวนเท่านั้น เช่นคำคำว่า **ไอ้ลูกชั่ว ไอ้ลูกโจรห้าร้อย** เป็นต้น และที่ว่าโจรห้าร้อยมาปล้นนั้นไม่น่าจะเป็นโจรถ้าเป็นโจรจริงหมายความว่าต้องมีกำลังมากและเมืองวังก็คงจะเป็นเมืองเล็กมาก ถึงขนาดโจรมาปล้นแล้วทำลายได้สิ้น และความเป็นไปได้ที่น่าจะเป็นกลุ่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมาแย่งชิงเมือง หรืออาจเป็นขุนคราม พระราชโอรสของพระยามังรายหากดูในหนังสือลำปาง นครเขลางค์แห่งลุ่มน้ำวัง ซึ่งระบุว่า “ใน พ.ศ.1824 พระยาเบิก พระราชโอรสซึ่งครองราชย์ในนครเขลางค์ ต่อมาใน พ.ศ.1838 ได้ยกกองทัพไปตีเมืองหริภุญชัยคืนแต่พ่ายแพ้ต้องนำทัพถอยร่นกลับเมืองนครเขลางค์ และถูกขุนครามโอรสของพระยามังรายยกทัพติดตามมาทันและปะทะกันที่ริมฝั่งแม่น้ำแม่ตาเล ในบริเวณเทือกเขาขุนตาล เขต

อำเภอห้างฉัตร พระยาเบิกเสียชีวิตในการสู้รบ (ปัจจุบันชาวบ้านห้างฉัตรจะถือว่าวิญญาณพระยาเบิกเป็นผีอารักษ์ที่สำคัญองค์หนึ่งของจังหวัดลำปาง) จากนั้นขุนครามก็ยกทัพเข้ายึดเมืองวัง อาจจะเป็นเมืองประเทศราชของลำปาง เจ้าพ่อพญาวันจึงนำไพร่พลเข้าป้องกันเมืองวัง ณ เมืองเชียงใหม่นั้น เบื้องต้นทำความเข้าใจก่อนว่ายุคเริ่มแรกของเจ้าเมืองเชียงใหม่ก็คือพระยามังราย ซึ่งเป็นผู้สถาปนาเมืองเชียงใหม่ชื่อ “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” น่าจะเป็นไปได้ว่าผู้ที่เรียกเจ้าพ่อพญาวันเข้าพบต้องเป็นผู้ที่มีอิทธิพลมาก และตอนนั้นเห็นมีแต่พระยามังรายเท่านั้น ที่ต้องการขยายพระราชอาณาเขต และเมืองเชียงใหม่ตอนนั้นก็คงเป็นเมือง “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” นั่นเอง และจากหนังสือโบราณคดีล้านนา ระบุว่า “พระยามังรายทรงรวบรวมบ้านเล็กเมืองน้อยในที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง-วัง กับที่ราบลุ่มแม่น้ำกก-อิง เข้าไว้ในพระราชอำนาจ ทรงร่วมกับพ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัย และพระยาเจ้าเมืองเจ้าเมืองภูกามยาว (พะเยา) สร้างเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานีเมื่อ พ.ศ.1893” และจากการอ่านประวัติเชียงใหม่ นครประวัติศาสตร์เขตล้านนาตอนบนของกรมศิลปากรระบุว่า “เมืองเชียงใหม่ในสมัยบ้านนาเริ่มจากการที่พระยามังรายได้รวบรวมบ้านเมืองขยายอาณาเขตดินแดนลงมาทางใต้ โดยสามารถยึดเมืองหริภุญชัยที่เป็นศูนย์กลางอำนาจในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง และต่อมาได้สถาปนาเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นราชธานีเมื่อ พ.ศ.1839 ในระยะเวลาใกล้เคียงกันนี้ได้ส่งพระยาแสนภู (บางแห่งเรียกว่าพระยาคำฟู) ผู้เป็นหลานมาควบคุมบ้านเมืองหริภุญชัย มาระยะหนึ่งแล้ว ระยะแรกได้มาพักกำลังพลบริเวณแม่น้ำกก (เวียงเชียงแสน) ก่อน ต่อมาจึงย้ายมาสร้าง เมืองเชียงแสน (เมืองรอยเก่า) เพื่อเป็นเมืองท่าหน้าด่านสำคัญ ควบคุมการค้าขายตามเส้นทางแม่น้ำโขงประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสนตั้งแต่ระยะนี้เป็นต้นมาถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของแคว้นล้านนา ที่ช่วงตั้งตั้งรัชกาลพระยามังราย (พ.ศ.1801-1860) ถึงพระยาติโลกราช พ.ศ. 1985-2031 จนกระทั่งพม่ายึดครองเมืองเชียงใหม่ได้ในปี พ.ศ. 2101” จากข้อความที่ได้ยกมาข้างต้น ความเป็นไปได้ว่าเจ้าพระยามังรายทรงเป็นนักรบที่กล้าแข็ง และพยายามขยายอิทธิอำนาจไปยังแคว้นต่างๆ มากขึ้น ตอนนั้นพญาวันซึ่งครองเมืองวัง จึงถูกเจ้าพระยามังรายเรียกให้เข้าเฝ้าและขอความร่วมมือ พอสรุปได้ว่าเจ้าพระยามังรายขอความร่วมมือกับเจ้าพ่อพญาวัน อาจจะเป็นเรื่องการเป็นเมืองขึ้น เพราะขณะนั้นเมืองวังน่าจะเป็นประเทศราชของนครเขลางค์หรือเมืองใดเมืองหนึ่ง หรืออาจจะเป็นเอกราชก็ได้ แต่เจ้าพระยามังรายต้องการให้ขึ้นกับเชียงใหม่แต่เจ้าพ่อพญาวันไม่ทรงยินยอมเพราะถือว่าจาสัตย์เจ้าเมืองเชียงใหม่คิดว่าถ้าปล่อยไว้อาจจะเป็นตัวอย่างกับหัวเมืองต่างๆ จึงถูกเจ้าเมืองเชียงใหม่สำเร็จโทษ แต่ไม่สามารถจะทำอันตรายใดๆ จึงถูกจับมัดแล้วโยนลงแม่น้ำปิงจนสิ้นพระชนม์ อาจจะมีผู้สงสัยว่าเอาประวัติอะไรมาเทียบว่าเจ้าพ่อพญาวันอยู่ยุคนั้นยุคนี้นั้น ก่อนอื่นขอทบทวนก่อนว่าผู้ที่สถาปนาเมืองเชียงใหม่และสามารถขยายอาณาเขตไปไกลผู้นั้นก็คือพระยามังราย และเทียบกับกรุงศรีอยุธยาได้อย่างไร ก็ขอทวนความเข้าใจในตอนต้นว่าขณะที่พระเจ้าไชยสิริอพยพไพร่พลลงมาทางใต้ได้มีประยูรญาติพระองค์หนึ่งได้หลีกออกจากขบวนมาตั้งเมืองวังและสถาปนาตัวเองเป็น “พญาวัน” ส่วนพระเจ้าไชยสิริไปตั้งเมืองสุวรรณภูมิคือเมืองอยุธยาซึ่งถือว่าพระเจ้าไชยสิริเป็นต้นราชสกุลของพระรามาธิบดีที่ 1 แห่งกรุงศรีอยุธยา และ

ส่วนหนึ่งจากประวัติอำเภอวังเหนือ ระบุว่า “เมื่อสิ้นพญาวังแล้ว เมืองวังก็เป็นเมืองเล็กน้อย ขึ้นอยู่กับแคว้นกาญจนาภิเษม (พะเยา) โดยมีฐานะเป็นพินนา (คือเป็นตำบล) ที่จะต้องส่งส่วย ซึ่งปรากฏในพงศาวดารชาติไทยของพระบริหารเทพธานี ระบุว่า “เมืองพะเยามีพินนา 36 พินนา พินนาเหล่านี้คือตำบล ขึ้นอยู่กับเมืองหลวง เมืองขึ้นคือ เมืองลอง เมืองเทิง เมืองเชียงแสน เมืองดอยจระลาง เมืองลาวก้อย แจ้เสียง นองขวาง แจ้ห่ม และเมืองวัง ต่อมาแคว้นพะเยาถูกพระยาคำฟู (บางแห่งเรียกว่าพระยาแสนภู) เมืองเชียงแสนยกทัพมาตีเมืองพะเยาแตก เมืองพะเยาตกเป็นเมืองขึ้นของพระยาคำฟู โดยรวมกับอาณาจักรล้านนาของราชวงศ์มังรายเมื่อ พ.ศ.1881 “หรือถ้าจะอยู่ในช่วงของเวียงกุมกาม คือว่าก่อนที่พระยามังรายจะสร้างเมืองเชียงใหม่ **นพบุรีศรีนครพิงค์ เชียงใหม่** ในปี พ.ศ. 1839 นั้นพระองค์ทรงสร้างเมืองกุมกามในปี พ.ศ.1837 มาก่อน แต่กระยะอันสิ้นเจ้าพ่อพญาวังไม่น่าจะอยู่ในช่วงนั้น น่าจะอยู่ในช่วงก่อนเจ้าพ่อพระยามังราย สถาปนาเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1839

■ ประวัติเจ้าพ่อหอคำ

เจ้าพ่อหอคำ จากการบอกเล่าว่าท่านเป็นทหารหรือเจ้าเมืองที่เจ้าเมืองทางเชียงใหม่ให้มาดูแลเขตนี้ ปัจจุบันชาวบ้านเชื่อว่า ดวงวิญญาณเจ้าพ่อหอคำยังรักษากันเมืองอยู่

● สรรพนามที่ใช้กับเจ้าพ่อหอคำดวงทิพย์ขณะเจ้าร่างทรงและจากการบอกเล่า

1. สมปานเจ้า หมายถึง บุคคลอื่นเรียกชื่อแทนเจ้าพ่อหอคำ
2. เต็ด หมายถึง เจ้าพ่อประสงคิ์ให้บุคคลอื่นให้ตาย
3. จำผ้า หมายถึง ผู้รักษาเก็บเสื้อผ้า
4. ปันวี หมายถึง ผู้พิทักษ์ให้ขณะร้อนอบอ้าว
5. ดาบสรีกัญจัย หมายถึง ดาบประจำตำแหน่งของท่าน อ.ศักดิ์ รัตนชัย
เชื่อมั่นว่าดาบเล่มผู้ที่ถือต้องผ่านการดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยามาก่อน
6. ตั้งข้าว หมายถึง บุคคลผู้อัญเชิญเจ้าพ่อเข้าร่างทรงหรือผู้ที่เก็บรักษาดาบของท่าน
7. ม้าขี่ / ที่นั่ง หมายถึง ม้าสีขาวหรือม้าสีหมอก
8. เสื้อผ้า หมายถึง เสื้อประจำตำแหน่งท่านลักษณะทอดด้วยผ้าฝ้ายตุ่น
พื้นเมืองแขนยาวถึงข้อศอกและยาวถึงหัวเข่า มีผ้ารัดเอวเย็บติดกับเสื้อ และใช้ผ้ามัดแทน
กระดุม
9. เหล็กน้อย / ลูกเต๋าข้าวแป้ง หมายถึง คำพูดของเจ้าพ่อใช้เรียกบุคคลทั่วไป
10. ผัวแม่ฮ้าง หมายถึง คำพูดของเจ้าพ่อที่ใช้เรียกแทนชื่อของเจ้าพ่อเอง

- **อาวุธประจำตัว**

ดาบศรีกัญชัย แบบชนิดเงิน (ด้าม – ผักดาบ เงิน) ตัวดาบเหล็กกล้า ยาว 96.5 ซม.
(ปัจจุบันยังรักษาไว้อยู่ วัดสบลีน อ.วังเหนือ จ.ลำปาง)

- **พาหนะประจำตัว**

ม้าสีขาว

- **เครื่องนุ่งห่ม**

เสื้อสีขาวยาวถึงข้อแขน ยาวจรดเข่า ชนิดผ้าฝ้ายดิบทอ ใช้ผ้ามัดแทนกระดุม เจาะรูติดผ้า มีผ้ากว้างประมาณ 2 นิ้ว มัดเอวรัดกับเสื้อ 1 ผืน ส่วนผ้าถุงมีผ้าด้อย 1 ผืน นุ่งแบบโจงกระเบน (เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ถูกไฟไหม้) มีประเพณีบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าพ่อหอคำ ในเดือน เมษายน ของทุกปี

- **ผลการค้นคว้าประวัติเจ้าพ่อหอคำ**

จากการค้นคว้าของสำนักงานโบราณคดีเชียงใหม่ ได้วิเคราะห์ดาบศรีกัญชัย ความยาว 96.5 ซม. ชนิด เงิน-เหล็ก ส่วนปลายผักดาบและปลายด้ามดาบได้หลุดหายไป อายุไม่น่าเกิน 250 ปี และเป็นของชนชั้นสูงใช้แน่นอน (กษัตริย์ เจ้าเมือง แม่ทัพ) ส่วนอาจารย์ศักดิ์ รัตนชัย อาจารย์จากมหาวิทยาลัยโยนก กรรมการชำระประวัติศาสตร์ลำปางมีความเห็นว่า **“ดาบเล่มนี้ ผู้ถือต้องผ่านการตีมน้ำพิพัฒน์สัตยามาก่อน”** เจ้าพ่อหอคำน่าจะเป็นเชื้อสายเจ้า 7 ตน (เจ้านานทิพย์ช้าง) อยู่สมัยเป็นเมืองประเทศราชของกรุงเทพฯ ฯ และน่าจะเป็นเจ้าพ่อหอคำดวงทิพย์ เจ้าเมืองลำปางนั่นเอง โดยดูจากศัพท์ที่ใช้และดาบ

วัตถุโบราณที่ค้นพบในปัจจุบันนอกจากดาบศรีกัญชัยแล้ว ยังพบตลับเงินสลักอักษรล้านนาข้างล่างตลับเงินว่า **“เจ้าแก้ว”** อ่างทองเหลือง และกระเป๋าทองชุบทองคำ ลักษณะเป็นของเจ้าใช้และอยู่ในสมัยล้านนา

ดังนั้นจากการบอกเล่าและโบราณวัตถุที่พบและการสันนิษฐานคำนวณอายุภาชนะตลอดถึงนักวิชาการแล้วเจ้าพ่อหอคำนั้น ที่แท้ก็คือเจ้าพ่อหอคำดวงทิพย์เจ้าเมืองลำปางนั่นเอง นับว่าเป็นเกียรติประวัติต่อชาวตำบลร่องเคาะ และอำเภอวังเหนือ โดยเฉพาะชาวบ้านสบลีน ที่มีโอกาสได้รับการสืบทอดโบราณวัตถุจนถึงปัจจุบัน เจ้าพ่อหอคำดวงทิพย์เป็นโอรสในเจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว มีพระเจ้าตาชื่อ พระยาสุลวฤาชัยสงคราม (หนานทิพย์ช้าง) มีพระญาติรวม 10 พระองค์ คือ

1. เจ้ากาวิละ ครองเมืองลำปาง พ.ศ.2317 ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นพระเจ้ากาวิละ ครองเมืองเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ.2325
2. เจ้าคำสม ครองเมืองลำปางต่อจากเจ้ากาวิละ เมื่อ พ.ศ.2325
3. เจ้าธรรมน้อย ซึ่งต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นพระยาธรรมลัง และพระยาเชียงใหม่ช้างเผือก

เมื่อ พ.ศ.2358

4. เจ้าพ่อหอคำดวงทิพย์ ได้ครองนครลำปาง เมื่อ พ.ศ. 2337 – 2358
5. เจ้าหญิงศรีอินชา ได้เป็นพระอัครชายาในกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทของรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
6. เจ้าศรีวัฒนา เสียชีวิตตั้งแต่เด็ก
7. เจ้าหมูลำ ได้เป็นอุปราชเมืองนครลำปาง
8. เจ้าคำผั่น ได้เป็นเจ้ารัตนวังหลังเจ้าเมืองลำพูน ต่อมาได้เป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่
9. เจ้าศรีบุญทัน เสียชีวิตตั้งแต่เด็ก
10. เจ้าบุญมา ได้เป็นอุปราชเมืองลำพูน และต่อมาได้เป็นพระยานครลำพูนครองเมืองลำพูนเมื่อ พ.ศ. 2358

เมืองนครลำปางในสมัยของเจ้ากาวิละถึงเจ้าดวงทิพย์ (เจ้าพ่อหอคำดวงทิพย์) ปกครองเมืองลำปางนี้เป็นยุคที่เรียกว่า “ยุคเจ้าเจ็ดตนผู้พลิกแผ่นดิน หนึ่งดินล้านนา หรือ ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง”

สรุปประวัติเจ้าพ่อหอคำดวงทิพย์

เจ้าพ่อหอคำดวงทิพย์ อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงสุวรรณเกียคำ เจ้าหม่อมหญิงแห่งนครเชียงใหม่ และได้เป็นใหญ่ในล้านนาทั้งปวงในรัชกาลที่ 3

พระองค์เป็นเจ้าเมืองอุปราชเมืองเชียงใหม่ ต่อมาครองนครลำปาง ในปี 2337 – 2368 พระองค์ทรงปกครองเมืองลำปางเป็นยุคที่เรียกว่า “ยุคเจ้าเจ็ดตนผู้พลิกแผ่นดิน หนึ่งดินล้านนา หรือ ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง”

อาวุธประจำตัวของเจ้าหอคำดวงทิพย์ คือ ดาบสรีกัญจัย ชนิดเงิน / เป็นเหล็กยาว 96.5 ซม. ซึ่งปัจจุบันยังเก็บรักษาไว้ที่วัดสบสัน ต.ร่องเคาะ อ.วังเหนือ จ.ลำปาง

ผลงานของพระองค์ท่าน พระองค์ร่วมกับพระเจ้ากาวิละซึ่งครองเมืองเชียงใหม่ ขับไล่พม่าออกจากดินแดนล้านนาจนสำเร็จ โดยประสานงานการรบร่วมกับทหารพระเจ้าตากสินมหาราช และได้สร้างสิ่งถาวรวัตถุมากมาย เช่น สร้างหอคอยมอญ, ย้ายเมืองมาตั้งในบริเวณศาลากลางเก่า ปัจจุบัน พร้อมกับสร้างหอคำด้วย, ไล่ต้อนผู้ที่หนีภัยสงคราม โดยเฉพาะผู้คน ที่มาจากเชียงใหม่ให้เข้ามาอยู่ในตัวเมือง โดยเฉพาะตัวเมืองลำปาง

จากคำบอกเล่าของปราชญ์ชาวบ้าน อาวุธเครื่องใช้ประจำตัวของท่านมี 4 รายการดังนี้

1. มีพกประจำตัว สลักด้วยงา ซึ่งสูญหายไปแล้ว
2. หอกใช้ฆ่าหมูบวสรวง ปัจจุบันอยู่บ้าน นายกลิ่น มัชชะ ต.ร่องเคาะ อ.วังเหนือ จ.ลำปาง
3. ดาบสรีกัญจัย
4. เสื้อผ้าทอด้วยผ้าฝ้ายดิบ (ผ้าต่วน) ซึ่งถูกไฟไหม้ปี พ.ศ. 2542

ในอดีตพระเจ้าหอคำดวงทิพย์จะเข้าวังทรงทุกครั้งเมื่อมีคนร้องขอ แต่ต้องมี สะล้อ ชอ
ซิ่ง และการเข้าวังแล้วแต่เจ้าพ่อเองว่าจะเข้าวังทรงหรือไม่ แต่ท่านจะเข้าวังทรงประจำ คือ วัน
ปากปีของเดือนเมษายน ทุกปี

หลังจากที่มสำรวจได้สืบค้น จึงได้จัดทำไว้เป็นหลักฐานทางทางประวัติศาสตร์อำเภอวัง
เหนือ และแหล่งข้อมูลในการสืบค้นต่อไป

ผู้เข้าร่วมเสนา

พ่อหลวงวัน อวดเก่ง อายุ 98 ปี
บิดาชื่อ พ่ออ้าย อวดเก่ง
มารดาชื่อ แม่สัง อวดเก่ง
บ้านเลขที่ 111 หมู่ที่ 6 ต.วังเหนือ อ.วังเหนือ จ.ลำปาง

พ่อหลวงจันทร์ คิดอ่าน อายุ 88 ปี
บิดาชื่อ พ่ออ้าย คิดอ่าน
มารดาชื่อ แม่โย้น คิดอ่าน
บ้านเลขที่ 202 หมู่ที่ 4 ต.วังเหนือ อ.วังเหนือ จ.ลำปาง

พ่อหลวงหวัน เมืองมา อายุ 83 ปี
บิดาชื่อ พ่อตา เมืองมา
มารดาชื่อ แม่แก้ว เมืองมา
บ้านเลขที่ 250 หมู่ที่ 6 ต.วังเหนือ อ.วังเหนือ จ.ลำปาง

ทีมสำรวจ

1. นางเยาวนิตย์ คนเที่ยง
2. นายอนุพงษ์ วังที
3. นางสาวกรรณิการ์ วังค์ขัติ
4. นางสุตารัตน์ มาลา
5. นางสาวรัชนี ใจดี
6. นางสาวเกษณี สิริบาล

กิจกรรมที่ 2 สืบค้นภูมิปัญญา/ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อประมวลข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์
ที่ควรสืบค้นเพิ่มเติมจากเวทีเสวนาประชาชนเมืองวัง

■ สืบค้นภูมิปัญญา / ปราชญ์ชาวบ้าน

ประวัติปราชญ์ชาวบ้าน

พ่อหน้อยปวง ดิดชัย อายุ 77 ปี เกิดวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2471 ที่อยู่ 51 ม.6 บ้าน
ใหม่ ต.วังเหนือ อ.วังเหนือ จ. ลำปาง 52140

1. บิดาชื่อ นายชัย ดิดชัย
2. มารดาชื่อนางสุข ดิดชัย
3. การศึกษา นักธรรมชั้นโท
4. อาชีพ ทำไร่ทำสวน (เป็นอาจารย์ทำพิธีต่าง ๆ) เดิมทำไร่ทำสวน แล้วมาบวชเณรได้ 7 ปี
ศึกษาธรรมเป็นนักธรรมชั้นโท ลาสิกขาเมื่อปี พ.ศ. 2492 ก็ได้มาช่วยชาวบ้านทำพิธีกรรม
ต่าง ๆ
เป็นปราชญ์ชุมชนที่มีภูมิปัญญาด้านต่าง และเป็นที่ยอมรับในชุมชนดังนี้

1. พิธีสู่ขวัญ

จุดประสงค์ ใช้ทำเพื่อสู่ขวัญคนไม่สบาย ขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว ปรับปรุงจิตใจให้ดีขึ้น
อุปกรณ์

ขมิ้นทำจากใบตองกล้วย หรือบายศรี เครื่องขมิ้น มีผลไม้ (ไม่จำกัดชนิด) กล้วย อ้อย
ขนม หอมขมิ้น เมี่ยง บุหรี่ มีดาบผูกมือ น้ำหนึ่งแก้ว คำเรียกขวัญเป็นภาษาพื้นเมือง มีบั้งสาที่ใช้
ถ่ายทอดคาถามาจนถึงปัจจุบัน

พิธีการ

- 1.ให้คนที่จะสู่ขวัญเตรียมขมิ้นไว้
- 2.นำกรวยที่ทำมาจากใบตองใส่ดอกไม้ ธูป เทียน มาขอให้ไปทำพิธี
- 3.ไปทำพิธีที่บ้านคนไข้ นำตำราหรือบั้งสาไปด้วย
- 4.ทำพิธีเสร็จแล้วนำขมิ้นไปเก็บไว้บนหัวนอน ประมาณ 3 วัน

ความเชื่อของคนในปัจจุบัน

พิธีสู่ขวัญคนในแต่ละท้องถิ่นจะเรียกแตกต่างกันไป พิธีเรียกขวัญก็ใช้เรียกการทำพิธีสู่
ขวัญหรือเรียกขวัญเป็นการบำบัดรักษาคนป่วยโดยสร้างขวัญและกำลังใจให้คนป่วยมีอาการดี
ขึ้น และมีความเชื่อว่าขวัญที่ตกหล่นหายจะกลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว ปัจจุบันมีการทำพิธีสู่ขวัญ
โดยผู้ใหญ่เป็นคนจัดการจัดหาคนมาทำพิธีให้ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ทำให้กับลูกหลาน หรือ
คนในครอบครัว

2. บูชาเทียน

จุดประสงค์ เพื่อเป็นการทำบุญสะเดาะเคราะห์ สืบชะตาให้ตนเองมีความสุขหลุดพ้นภัยอันตรายทั้งปวง

อุปกรณ์

1. ข้าวตอกดอกไม้มั ธูปเทียน
2. กระดาษสา / ขี้ผึ้ง
3. เขียนชื่อ วันเดือนปีเกิด ลงในกระดาษสา
4. ใช้เหล็กจาวเขียน
5. ด้ายสายสิญจน์

พิธีการ อาจารย์หรือพระสงฆ์ที่ทำพิธี กล่าวคำบูชาเทียน โดยตั้งนะโม 3 จบ ต่อด้วยคำบูชาเทียน ตั้งใจอธิษฐาน ให้ผู้ที่ทำบูชาเทียนอยู่ดีมีสุขหลุดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง

ความเชื่อในปัจจุบัน

คนส่วนใหญ่ในสังคมยังมีความเชื่อเรื่องดวงชะตาของชีวิตกันอยู่ซึ่งคงแยกกันไม่ออกระหว่างพิธีกรรมที่กลมกลืนเข้ากับศาสนาซึ่งเมื่อก่อนอาจารย์ที่ประกอบพิธีจะเป็นชาวบ้าน พ่อหลวงที่บวชเรียนสึกออกมาซึ่งเราเรียกว่า **พ่อหนาน** แต่ในปัจจุบันพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านให้ความศรัทธาก็มารับพิธีนี้โดยคนส่วนใหญ่คิดว่าพระสงฆ์คือผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ การทำพิธีบูชาเทียน น่าเชื่อถือ

3. พิธีสะเดาะเคราะห์

จุดประสงค์ ทำเพื่อปรับปรุงจิตใจคนป่วยให้ดีขึ้น จะทำพิธีสะเดาะเคราะห์ก็ต่อเมื่อได้รับความเจ็บป่วย หรือได้รับอุบัติเหตุ มีเหตุการณ์ไม่ดีเกิดขึ้นภายในบ้าน เช่น ข้าวแดง หรือสิ่งร้ายต่าง ๆ เกิดขึ้น

อุปกรณ์

มีเสตวงทำมาจากกาบกล้วย ข้าวสาร กล้วย อ้อย ข้าวปลาอาหาร ซ่อตุง 4 ซ่อ

4. เเคราะห์กั้ว

เคราะห์กั้ว คือ เเคราะห์ที่ผิวเมี่ยมไม่ได้หนีจากกัน ครอบครัวได้รับความเดือดร้อนมีความเป็นอยู่ไม่ดี

อุปกรณ์

ทำเครื่อง 8 อย่าง ทำสะตวง 1 อัน เครื่องต่าง ๆ 8 อย่าง ช่อ 8 ผืน ทำขันให้อาจารย์ โดยมีเบี้ย 1,300 (เบี้ยหอย) หมาก 1,300 (หมาก 4 ขด) เทียนเล็ก 8 คู่ คู่บาท 1 คู่ คู่เพียง 1 คู่ ผ้าขาว ผ้าแดง เหล้า 1 ขวด เงิน 12 บาท ใส่ขันตั้ง

5. เทวดา 9 หมู่

จุดประสงค์ ใช้ทำเพื่อสะเดาะเคราะห์คนเจ็บป่วย แตกต่างจากเคราะห์กั้ว ทำให้อยู่ดีมีสุข บูชาเทวดา 9 หมู่

อุปกรณ์

ทำสะตวง 1 อัน ขันห้อง 9 ห้อง (แบ่งเป็นช่องเล็ก ๆ 9 ช่อง) เครื่องที่ใช้ แกงส้ม แกงหวาน ป้าว ตาล กล้วย อ้อย ข้าวปลาอาหาร อย่างละ 9 ก้อน มีช่อข้าว 27 ช่อ ช่อดำ 27 ช่อ ช่อแดง 27 ช่อ ใส่ในสะตวง ขันตั้งอาจารย์มีข้าวสาร 1 ควัก เบี้ย 1,300 กรวยดอกไม้ รูป 1 กรวย กรวยเทียน 4 กรวย เงิน 12 บาท ใส่ขันตั้งให้อาจารย์

6. ส่งราหูดำ

จุดประสงค์ ทำเพื่อคนเจ็บป่วยให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ จะทำก็ต่อเมื่อ เป็นไข้ไม่รู้หาย ถูกผีไล่คนไล่ ถูกยาแมก เป็นตุ่มเป็นฝี พยาธิ ตกเบี้ยเสียของ ถูกคนอื่นข่มเหง นอนไม่หลับ ดับไหวใจสั้น มีวัว ควาย ช้าง ม้า มีลูกมักตาย อุบาทว์ 8 ประการ ชื่อว่าสังเกดหลวง

อุปกรณ์

มีสะตวง 1 อัน ปั้นรูปราหู (ใช้ดินเหนียวปั้น) ไว้กลางสะตวง มีช่อดำ 1 ช่อ ปิ่น 2 กระบอก หอก 2 คัน ดาบ 2 เล่ม ข้าวต้ม ขนม เนื้อดิบ ปลาดิบ เครื่อง 8 ขันตั้ง 1,300 หมาก 1,300 เทียน 8 คู่ คู่บาท คู่เพียง เสื้อใหม่ หม้อใหม่ เงิน 12 บาท ต้องนำของที่กำหนดไว้มาใส่ให้ครบ ถ้าขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจารย์จะไม่ทำพิธีให้

7. เเคราะห์วันเกิด

จุดประสงค์ ทำเพื่อให้หายจากอาการป่วยไข้ คนที่ไม่สบาย เป็นพยาธิ มาบังเกิดให้กินยาอันใดก็ไม่หาย

อุปกรณ์

มีสะตวง 1 อัน ใส่เครื่อง 12 ตามคำโอกาส เงิน 2,000 (เงินสมมุติ) มีจ้อง แวนหวี กำไลแขน ปิ่นเกล้าลานหู เสื้อใหม่ เป็ด ไก่ หมู หมาก ช้าง ม้า วัว ควาย ข้าหญิง ข่าชาย (ทาสรับใช้) อย่างละ 12 ของปลูก ข้าวดำข้าวแดง ข้าวเปลือก ข้าวสาร ขันตั้ง

เทียนเล่มบาท 1 คู่ เล่มเพียง 1 คู่ กรวยหมาก กรวยพลู อย่างละ 4 กรวย ดอก
เทียน ผ้าขาว ผ้าแดง เงิน 12 บาท

พิธีการ

1. นำกรวยที่ทำมาจากใบตองใส่ดอกไม้ ธูป เทียน มาขอให้คนทำพิธี (พ่ออาจารย์) ไปทำพิธี
2. ให้คนที่จะสะเดาะเคราะห์เตรียมสะดวกไว้
3. คนทำพิธี (พ่ออาจารย์) ไปทำพิธีที่บ้านคนที่จะสะเดาะเคราะห์ ซึ่งจะมีตำราหรือปี่สาไปทำพิธีด้วย
4. คนที่จะสะเดาะเคราะห์นำสะดวกวางไว้ตรงหน้า โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันออก (โดยคนที่สะเดาะเคราะห์ต้องนั่งเก้าอี้ด้วย)
5. คนทำพิธีนั่งข้างหลัง โดยท่องคาถาในปี่สา ในระหว่างที่ทำพิธีก็จะพรมน้ำมนต์ไปที่คน สะเดาะเคราะห์ เพื่อขับเป่าสิ่งชั่วร้ายต่างๆ จากนั้นก็จะนำน้ำมนต์ที่เหลือเทลงบนศีรษะของคนที่จะสะเดาะเคราะห์
6. คนทำพิธีนำสะดวกไปทิ้งไว้นอกบริเวณบ้าน ให้ไกลพอสมควร

ความเชื่อปัจจุบัน

ชาวบ้านที่ทำพิธีเสร็จเชื่อว่าเมื่อสะเดาะเคราะห์เสร็จจะทำให้ชีวิตดีขึ้น ภัยอันตรายต่างๆ ไม่มากกล้ำกลาย พิธีนี้ยังเป็นที่นิยมของคนท้องถิ่นนั้นๆ

พ่อหนานหวัน เมืองมา อายุ 83 ปี เกิด วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2465
ที่อยู่ ม.3 บ้านแม่ใส ต.แม่ใส อ.เมือง จ.พะเยา

1. บิดาชื่อ นายตา เมืองมา
2. มารดาชื่อ นางแก้ว เมืองมา
3. อาชีพ เป็นช่างรับเหมาก่อสร้าง

เดิมที่เป็นคนพะเยาและได้ย้ายมาอยู่บ้านใหม่ พ.ศ. 2494 ประมาณ 54 ปี และได้ย้ายมารับจ้างทำกุฏิวัดบ้านใหม่ และได้มีครอบครัวเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2494 จนถึงปัจจุบันรับทำงานเกี่ยวกับการขึ้นเสาเอก เสามงคลของบ้านทำเพื่อเป็นสิริมงคลกับบ้านที่สร้างใหม่ ทำแผนยันต์ต่างๆ ที่เป็นสิริมงคลให้กับบ้าน

เป็นปราชญ์ชุมชนที่มีภูมิปัญญาและความรู้ด้านต่างๆ เป็นที่ยอมรับในชุมชนดังนี้

1. แห้ไม้กำศรี

จุดประสงค์

1. เมื่อชาวบ้านนำไม้ไปตามเพื่อให้เกิดความค้ำชู ครอบครัวเจริญรุ่งเรือง ครอบครัวอยู่ดีมีสุข
2. เพื่อให้อายุมันข้วยยืน อายุยืนยาว

อุปกรณ์

1. ไม้กำศรี
2. กระดาษเงิน กระดาษทอง
3. กรวยใส่ดอกไม้รูปเทียน

พิธีการ

เตรียมไม้กำศรี ซึ่งได้ตกแต่งไว้สวยงาม นำกรวยดอกไม้ รูปเทียน แล้วนำมาผูกติดไว้กับปลายไม้กำศรี นำแห้ไปวัด ให้พ่ออาจารย์ทำพิธีเวรตานเมื่อทำพิธีเสร็จจะนำไม้กำศรี กำดันโพธิ์

ความเชื่อในปัจจุบัน

บางหมู่บ้านในปัจจุบันก็ยังคงทำพิธีแห้ไม้กำศรีนี้อยู่ แต่บางหมู่บ้านก็จะไม่แห้แต่จะมีบางครอบครัวที่ยังคงอยู่ โดยต่างคนต่างนำไม้กำศรีไปถวายที่วัดเอง

2. พิธีการขึ้นท้าวทั้งสี่ เสาเอก

จุดประสงค์

1. เพื่อให้เทวดาทั้ง 4 องค์ มาพิทักษ์รักษาคุ่มครองและดลบันดาลให้มีความสุข สวัสดิ์ปราศจากอันตรายทั้งปวง
2. เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย

อุปกรณ์

ยันต์คลาดแคล้ว และยันต์ติดเสาดังต่างๆ (เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดภัยอันตรายจากภัยธรรมชาติ) ชันตั้ง 15 บาท เอาใบคำ ใบหนุ่น ใบพุทรา มาใส่ที่กันหลุมเสา ขนมห ของหวาน ของควา บุหรี หมากรู เมียง อ้อย กล้วย ช่อตุง อย่างละ 4 รูปเทียนพร้อมใบเต้าบรรจุลงในเสดวง (กระถาง) ที่ทำมาจากหยวกกล้วย ความกว้างประมาณ 1 คืบเศษ หรือเล็กกว่านิดหน่อย นำเสดวงไปวางบนเสาไม้ซึ่งสมมติเป็นปราสาทของเทวดาทั้ง 4 องค์นี้ ส่วนอันกลางจะสูงกว่า สมมติว่าเป็นของพระยาอินทราธิราช องค์ประมุข เสด็จจะตั้งเตรียมไว้ 5 อันสำหรับเทวดาและกระถางเจ้าอีกองค์หนึ่งวางไว้ที่ตีนเสาปราสาท สมมติว่าเป็นของแม่ธรณี ซึ่งเป็นประจักษ์พยานในการมงคลที่จัดขึ้น

พิธีการ

1. ถ้าจะสร้างบ้านต้องมาก่อนที่ก่อนโดยเอาดินมาใส่สวดลงไปทั้งที่อื่นแล้วลงแผนผังเพื่อสร้างบ้าน
2. ขุดหลุมบ้านเอาลำนํ้าแล้วหาฤกษ์ยามดีมาเพื่อลงเสาเอกตามโบราณจะลงเสาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือก่อน แล้วลงเสาเอก ก่อนจะลงเสาเอกต้องให้สละ หรือพ่ออาจารย์มาบุญหรือสืบทอดก่อนจะทำบุญบ้านใหม่จะนำพระมาทำพิธีเพื่อถอน เพราะไม้ที่ทำเป็นบ้านอาจจะเป็นไม้ที่มีอะไรสิ่งสถิตอยู่ ถ้าจะขึ้นก็ขึ้นที่เสามงคล

ความเชื่อของคนในปัจจุบัน

เป็นลักษณะความเชื่อของชาวบ้านเวลามีกิจกรรมและพิธีการต่าง ๆ เช่น ปลูกบ้าน สร้างบ้าน ก็จะมีการทำพิธีนี้อยู่ในปัจจุบันยังไม่สูญหายไปไหน

3. ประเพณี ปอยน้อย (การบรรพชา)

จุดประสงค์ การบวชนี้มีจุดประสงค์ที่ถือกันแต่โบราณว่า ลูกชายจะต้องได้บวชเรียนทุกคน การที่ลูกได้บวช ทำให้พ่อแม่พ้นทุกข์ และเมื่อตายไปแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์

อุปกรณ์ เครื่องบวชจะประกอบไปด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. จอง หรือ เตียงสำหรับนอน
2. ผ้าแหลบ คือผ้าปูที่นอน
3. หมอน
4. มุ้ง
5. ผ้าห่ม
6. อัฐบริวารครบ 8 อย่าง

พิธีการ

การจัดปอยน้อยจะมี 2 วัน วันแรกจะเป็นการเตรียมงานหรือเรียกว่า “วันแตงวันดา” จะเป็นการเตรียมอุปกรณ์ วันที่ 2 คือวันบวช จะมีการแห่ناق หรือ ลูกแก้ว ไปเที่ยวบ้านต่าง ๆ ชาวบ้านจะมีการผูกข้อมือให้กับลูกแก้ว แห่ไปวัดเมื่อไปถึงแล้ว ลูกแก้วก็ทำพิธีขอบวชเปลี่ยนเครื่องทรงเป็นناق และพิธีกรรมทางศาสนา

ความเชื่อในปัจจุบัน

ในปัจจุบันก็ยังคงมีประเพณีนี้อยู่ทุกปี เกือบทุกหมู่บ้านก็มีการบวชปอยน้อยและมีการบวชناقในฤดูร้อนทุกปี

4. พิธีตานขันข้าว

จุดประสงค์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับและเกิดความสบายใจแก่ผู้ทำงาน

อุปกรณ์ในการทำพิธี อาหารคาวหวาน 1 ชุด ประกอบด้วย

1. ข้าวเหนียว 1 ห่อ
2. อาหารคาว 1 อย่าง
3. ขนม 1 อย่าง
4. ผลไม้ เมี่ยง บุหรี่ ไม้ขีดไฟ ดอกไม้รูปเทียน

แล้วเขียนชื่อผู้ที่ตานไปหาและชื่อผู้ตายใส่ลงไปเพื่อให้พระที่จะหยาดน้ำได้อ่านชื่อผู้ตานและผู้ตายซึ่งจะเป็นวิญญาณที่จะมารับส่วนบุญและให้พรแก่ผู้ตาน

*หมายเหตุ อาหารที่ใส่ส่วนใหญ่จะเป็นอาหารที่ผู้ตายชอบกิน

- พิธีการ**
1. เตรียมของที่ตานขันข้าว
 2. นำขันข้าวไปตานที่วัด

ความเชื่อของคนในปัจจุบัน

ในปัจจุบันนี้การตานขันข้าวก็ยังคงกระทำกันอยู่ซึ่งจะทำกันในวันสำคัญทางศาสนา เพราะเชื่อว่าถ้าไม่ทำบรรพบุรุษจะอยากกินและมารับของตานในวันนั้น

5. พิธีการเลี้ยงผีปู่ย่า

จุดประสงค์ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ สร้างความสามัคคีในบรรดาญาติพี่น้อง

อุปกรณ์ พานดอกไม้ รูปเทียน น้ำต่น อาหารคาวหวาน ส้ม ผลไม้

พิธีการ

- 1.บอกญาติพี่น้องให้รวมตัวกันในวันที่กำหนดจะเลี้ยง ที่บ้านเก่า (บ้านที่ผีปู่ย่าอาศัยอยู่เดิม)
- 2.ทำพิธีเลี้ยงผีปู่ย่าเสร็จแล้ว ญาติพี่น้องก็กินต่อมีการสังสรรค์กันในหมู่ญาติมิตร

ความเชื่อในปัจจุบัน

ในปัจจุบันก็ยังคงมีความเชื่อนี้อยู่ และยังมีการเลี้ยงผีปู่ย่าอยู่ เพราะเลี้ยงทุกปี ถ้าไม่เลี้ยงผีปู่ย่าจะโกรธและถ้าในหมู่ญาติพี่น้องทะเลาะกัน ผีปู่ย่าจะโกรธและจะเข้าสิงร่างของญาติอีกคน ทำให้ปวดหัว ปวดท้อง ฯลฯ จนกว่าคนที่ทะเลาะกันจะดีกัน ก็จะออกจากร่าง

รายชื่อทีมสำรวจ

1. นางภัทราภรณ์	แหลมจริง	2. นางปราณี	สุขรุ่งช้าง
3. นางสาวพุชชาติ	ตัวลือ	4. นางสาววิลาสินี	เหม็งทะเล็ก
5. นายศิลาน้อย	เหม็งทะเล็ก	6. นายสมเกียรติ	มูลใจยา

กิจกรรมที่ 3 สืบค้นโบราณสถาน/โบราณวัตถุ เพื่อประมวลข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์
ที่ควรสืบค้นเพิ่มเติมจากเวทีเสวนาประชาชนเมืองวัง

■ สืบค้นโบราณสถาน และโบราณวัตถุ

1. บริเวณศาลเจ้าพ่อพญาวัน

บริเวณโดยรอบของสถานที่ตั้งศาลเจ้าพ่อพญาวันพบฐานพระอุโบสถ กว้าง 8 เมตร ยาว 16 เมตร ลักษณะโดยรอบจะมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมอยู่ เป็นเนินดินสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตรและพบเศษอิฐอยู่ทั่วไป ยาวระหว่างทิศตะวันตกถึงทิศตะวันออก ติดกับแม่น้ำวังและทุ่งนาของชาวบ้าน บริเวณพื้นที่แต่เดิมของที่ตั้งอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาวันได้ถูกน้ำวังกัดเซาะทางด้านทิศตะวันออกจากบริเวณฐานพระอุโบสถมาทางทิศเหนือพบกำแพงดิน ลักษณะของกำแพงดินมีความยาวจากทิศตะวันออก - ทิศตะวันตก ยาวประมาณ 30 เมตร กว้างประมาณ 15 เซนติเมตร ลักษณะของก้อนอิฐจะซ้อนติดกันห่างจากบริเวณกำแพงอิฐไปทางทิศเหนือประมาณ 130 เมตร จะมีที่ตั้งขององค์อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาวันตั้งอยู่ ลักษณะจะเป็นเหมือนคุ่ม บริเวณคุ่มเจ้าพ่อพญาวันกว้างประมาณ 7.10 เมตร ความสูงขององค์อนุสาวรีย์ประมาณ 1.80 เมตร เนื้อสัมฤทธิ์รมดำ จากจุดที่ตั้งขององค์อนุสาวรีย์ไปทางทิศเหนืออีก 24 เมตร พบซากฐานพระเจดีย์ กว้าง 10 เมตร พื้นดินจะยกขึ้นสูงประมาณ 1 เมตร โดยรอบมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่กระจัดกระจาย และทางทิศใต้ของที่ตั้งองค์อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาวัน พบบ่อน้ำโบราณมีขอบปากโดยรอบกว้าง 1.8 เมตร ลึกประมาณ 10 เมตร ลักษณะบ่อน้ำจากอิฐสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร และพบเศษพระพุทธรูปหินทรายยุคพะเยาอยู่บริเวณด้านข้างบ่อน้ำโบราณ

ลักษณะที่ตั้ง

- ทิศตะวันตกติดกับถนน
- ทิศตะวันออกติดกับแม่น้ำวังและทุ่งนา
- ทิศเหนือติดกับถนน แม่น้ำวัง
- ทิศใต้ติดกับโรงเรียนภินนิตยาลัยวิทยา

บริเวณโดยรอบทั่วไปมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นมากมาย และมีซากอิฐประักหักพังอยู่บริเวณใต้ต้นไม้มากมาย มีเนื้อที่รวมทั้งหมดประมาณ 5 ไร่ ปัจจุบันสภาพโดยรอบบริเวณที่ตั้งคุ้มเจ้าพ่อพญาวัน พบเฉพาะซากฐานพระเจดีย์และเศษอิฐประักหักพังที่มีอยู่โดยรอบและตามใต้ต้นไม้ได้มีการบูรณะคุ้มเจ้าพ่อพญาวันสืบต่อกันมาเรื่อยๆ และปัจจุบันบริเวณภายในคุ้มเจ้าพ่อพญาวันพื้นที่ด้วยกระเบื้อง บริเวณภายนอกไปด้วยตัวนอน มีห้องน้ำอยู่บริเวณด้านหลังบริเวณด้านหน้าติดกับถนนมีการสร้างกำแพงที่ก่อด้วยอิฐสูงประมาณ 1.2 เมตร

ประวัติการก่อสร้างอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาวัน

ประธานฝ่ายสงฆ์ พระครูนิเวศธรรมรักษ์

ประธานฝ่ายฆราวาส นายอำพล ศิริวัฒนกุล

ร่วมกับประชาชนทั่วไปเป็นเจ้าภาพในการก่อสร้าง เมื่อปี พ.ศ. 2526 โดยติดต่อช่างก่อสร้างจากกรุงเทพมหานครอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาวันตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอวังเหนือไปทางทิศเหนือตามถนนสายน้ำตกวังแก้วประมาณ 2 กิโลเมตร

ประเพณีการบวงสรวงเจ้าพ่อพญาวัน

แรม 13 ค่ำ เดือน 7 (เดือน 8 เหนือ) ของทุกปี มีการเลี้ยง หมู ไก่ และของถวายตามศรัทธาของชาวบ้าน

ประเพณีการบวงสรวงเจ้าพ่อหอคำ

เดือน 4 แรม 13 ค่ำ ถวายข้าวใหม่ ข้าวจ้านน้ำอ้อย

เดือน 6 แรม 13 ค่ำ เลี้ยง 3 ปีกินหมู 1 ปีกินไก่

เจ้าพ่อหอคำจะมีการบวงสรวงปีละ 2 ครั้ง

2. ถ้วยชาม ผางประทีป เครื่องปั้นดินเผา

เหล่านี้น่าจะขึ้นมาจากเตาเผาสำนักกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.1900–2300 บางชิ้นมาจากเตาเผาพาน จังหวัดเชียงรายหรือเตาเผาวังเหนือเวียงกาหลงเอง ใน พ.ศ.2100 – 2300 และจากการสำรวจสืบค้นบริเวณบ้านสบสัน ตำบลร่องเคาะ และพื้นที่ทั่วไปในอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางได้พบชิ้นถ้วยซึ่งผลิตในราชวงศ์หมิง ของจีน

3. ดาบสรีกัญจย

จากการสอบถามพ่อน้อยใจ วังโต พ่อเนวล มัชชะ นายวิจิตร มัชชะ ให้ข้อมูลตรงกันว่า ดาบเล่มนี้ชาวบ้านเรียกกันทั่วไปว่า ดาบสรีกัญจย เป็นของเจ้าพ่อหอคำ มีผู้รักษา ดาบสืบต่อเนื่องกันมาจนชั่วอายุคนเท่าที่ทราบ ดังนี้

1. พ่อเผ่าน้อยเหมย ชีคำ
2. พ่อหนานเต้จ๊ะ เจ้าเล่ห์ดี
3. พ่อน้อยใจ วังโต

ต่อมาปี 2542 พระมหาบุญมี ฐิตธมโม (รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดสบลิน) ได้ขอจากพ่อน้อยใจ วังโต เก็บรักษาไว้ที่วัดและได้ประสานงานกับสำนักงานโบราณคดีที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ มาสำรวจ โดยบันทึกไว้ว่าลักษณะดาบ ผักและด้ามดาบทำด้วยเงิน ดาบทำจากเหล็กกล้าไม่มีสนิม ความยาวของดาบยาว 96.5 เซนติเมตร ปลายด้ามดาบมีลักษณะเป็นดอกบัวซึ่งหลุดหายไปเมื่อ 60 ปีก่อน จากการบอกเล่าปลายผักดาบมีตราประทับยาวประมาณ 2 เซนติเมตร ทั้ง 2 ด้านได้หลุดหายไป จากการคำนวณของสำนักงานโบราณคดีระบุว่าดาบเล่มนี้มีอายุเกิน 250 ปี เป็นของผู้มียศชั้นสูงใช้มีดพก ด้ามและผักสลักด้วยงาช้างหายไป ไม่ทราบปี พ.ศ.

ต่อมาปี พ.ศ. 2545 พ่อพล มัชชะ ได้นำดลเงินขอบปากกว้างประมาณ 1.5 นิ้ว สูงประมาณ 2 นิ้ว มาถวายไว้ที่วัด ได้ฐานระบุเป็นอักษรล้านนาว่า “เจ้าแคว้น” และนางสาวมาลี มัชชะ ได้นำอ่างทองเหลืองมาถวายที่วัด ขอบปากบานดูลกว้างประมาณ 12 เซนติเมตร สูงประมาณ 4 เซนติเมตร ลักษณะเป็นของผู้มีศรัทธาบรรดาศักดิ์ใช้ยศสมัยหอคำ ความเกี่ยวเนื่องระหว่างดลเงิน และอ่างน้ำ มาจาก ตระกูลมัชชะ

แรกเริ่มตระกูลมัชชะสืบเชื้อสายมาจาก สกุล ณ ลำปาง ซึ่งสกุล ณ ลำปางเป็นเชื้อสายของเจ้าราชวงศ์ผู้ครองนครลำปาง และสาเหตุที่นามสกุลนี้เปลี่ยนมาเป็นมัชชะ เพราะ เจ้าเป้ง ซึ่งเป็นผู้ครองนครลำปางเป็นบุตรของเจ้าหนานกำ ณ ลำปาง ประพฤติตนไม่เหมาะสม มีนิสัยชอบดื่มสุราและเล่นการพนัน ดังนั้นจึงถูกจ้างให้เปลี่ยนนามสกุลเป็น มัชชะ (เปลี่ยนตามความประพฤติของเจ้าเป้ง เพราะเจ้าเป้งมีนิสัยชอบดื่มสุรามาก) โดยจ้างนา 7 ไร่ และขับไล่ออกจากนครลำปาง เจ้าเป้งจึงได้อพยพมาอยู่ที่ทุ่งฝาย อำเภอแจ้ห่มและบางส่วนอยู่ที่บ้าน กวัน (ปัจจุบันไปอยู่นิคมพัฒนา) และต่อมาก็มาตั้งที่อยู่อาศัยที่แจ้ห่มและบางส่วนได้อพยพถิ่นฐานมาเรื่อยๆ จนมาอยู่ที่บ้านสบลิน อำเภอวังเหนือปัจจุบัน

กิจกรรมที่ 4 เวทีสรุปบทเรียนการดำเนินงาน เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ได้และตรวจสอบข้อเท็จจริง

สรุปการจัดเวทีสรุปบทเรียน ครั้งที่ 1 วันที่ 14 สิงหาคม 2547

การจัดเวทีสัมมนาในครั้งนี้ 1 เป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิด จากปราชญ์ชาวบ้าน พิธีกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของคนวังเหนือ เพื่อรวบรวมแนวคิดต่างๆ เพื่อสืบค้นถึงอดีตที่เป็นมาของอำเภอวังเหนือ พูดถึงวิถีการดำเนินชีวิต และความเป็นมาของ

อำเภอวังเหนือ ตลอดถึงขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีท้องถิ่น และพิธีกรรม ตั้งแต่อดีต และสืบทอดถึงปัจจุบันและจารีตประเพณีดังกล่าวยังมีการสืบทอด และสืบทอดไปตามยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เช่นพิธีกรรมที่สืบทอด พิธีกรรมสู่ขวัญควาย เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรค

ข้อมูลที่ได้ในครั้งที่ 1 เป็นข้อมูลที่ได้รู้มาจากผู้รู้หรือปราชญ์ท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับอำเภอวังเหนือ ข้อมูลที่ได้ยังไม่ชัดเจน ขาดหลักฐานในการสืบค้น อ้างอิงและภาษาที่ใช้สื่อความหมายมีการผิดเพี้ยนไปจากภาษาท้องถิ่น

สรุปการจัดเวทีสรุปบทเรียนครั้งที่ 2 วันที่ 28 สิงหาคม 2547

การจัดเวทีสัมมนาครั้งที่ 2 เป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ของปราชญ์ชาวบ้าน พิธีกรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณีของคนวังเหนือ ความเป็นมาของคำว่าวังเหนือ และประวัติเจ้าพ่อพญาวัน และมีหลักฐานในการอ้างอิงบางอย่าง ในการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 2 เช่น บั๊สสา ตำรายา มีวัตถุโบราณ เช่น เสียมหิน ก้อนอิฐดินที่มีตัวอักษรจารึกอยู่ ดาบ ข้าวของเครื่องใช้บางอย่าง มีหลักฐานที่เด่นชัดขึ้นเพราะเครื่องใช้เหล่านี้สามารถแบ่งออกได้เป็นแต่ละยุคซึ่งบ่งบอกได้ว่าเครื่องใช้เหล่านี้อยู่ในยุคใดและคนที่ใช้ก็จะอยู่ในช่วงยุคนั้น

ปัญหาและอุปสรรค

งานบางอย่างหรือประวัติความเป็นมาขาดการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร รู้แต่เพียงคำบอกเล่าที่สืบทอดกันมาเป็นทอดๆ ภาษาที่ใช้สื่อความหมายมีการผิดเพี้ยนไปจากภาษาท้องถิ่น

สรุปการจัดเวทีสรุปบทเรียนครั้งที่ 3 วันที่ 25 มิถุนายน 2548

จากการจัดสรุปบทเรียน ครั้งที่ 3 สืบเนื่องมาจากการแลกเปลี่ยนความคิดของปราชญ์ชาวบ้าน และการสืบค้นมีสิ่งที่ได้รับข้อมูลสอดคล้องกับบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับอำเภอวังเหนือ คือ เจ้าพ่อพญาวัน เป็นผู้ปกครองเมืองวังเหนือ และประวัติของอำเภอวังเหนือ จากหลักศิลาจารึก วัดศรีสุทธาวาส อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายซึ่งมีหลักศิลาจารึกวิหารจันทรอาราม พ.ศ. 2011 ซึ่งมีข้อความเกี่ยวกับคำว่า “เมืองวังเหนือ ” ฉะนั้นคำว่า วังเหนือมีมาไม่น้อยกว่า 500 กว่าปี ซึ่งมีหลักฐานที่อ้างอิงได้และประวัติของสิ่งต่างๆ ตามหลักฐานดังปรากฏในศิลาจารึกดังนี้

หลักศิลาจารึก ขร.1 จารึกวิหารจันทรอาราม พ.ศ.2011 อักษรล้านนา แปลความว่า “เจ้าหมื่นท้าวลูกหมื่นพลางเงินญาง กินเมืองวังเหนือ มีคำปรารภนาโพธิสมภารพระพุทธคนหนึ่ง จึงมาสร้างวิหารหลังนี้ชื่อจันทรอาราม ในปีเปิดใจ 12 เป้งวันเต้าใจเม็งอาทิตย์ ไว้เพื่อ...น 20 คร้ว ไว้ว่า

300 ข้าว ไว้หื้อเป็นวัดลูกพระเป็นเจ้าเชียงราย ไผ่มาทินี่บ่ได้ดั่งคำ กูว่า นี่ตาย หื้อมันดั่งมันวาย อย่าหื้อได้เป็นขุน อย่าหื้อมันได้หันหน้า ...ตรัย เจ้าตนจักมาเป็น พระ... ผู้ใดได้ดั่งคำกูว่านี้ ขุน...ดวงนกกิน...หื้อมี สมฤทธิ์คำ”

จากทีมงานได้ค้นคว้าและเอามาเปรียบเทียบกับข้อมูลของปราชญ์ท้องถิ่นที่ได้รับรู้จากการบอกเล่ากับทีมงานที่ได้ค้นคว้า ศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันโดยข้อมูลที่ได้รับ คือ จากตำรา จากโบราณวัตถุ หลักศิลาจารึก

ข้อค้นพบใหม่ที่เกิดขึ้น

ข้อค้นพบใหม่ที่เกิดขึ้น ใช้การตั้งคำถามเพื่อตรวจสอบวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยมีประเด็นที่จำแนกเป็นหัวข้อได้ดังนี้

■ ความคลุมเครือของประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนขึ้น

จากการจัดเวทีเสวนาครั้งแรก มีคำถามจากวิทยากร ส่วนใหญ่เป็นคำถามเก่ามาจากการปราชญ์ชาวบ้านทำให้ข้อมูลที่ได้รับมีลักษณะที่คล้ายกันโดยข้อมูลที่ได้รับส่วนหนึ่งมาจากเอกสารจากตำรา จากโบราณวัตถุ เช่น ถ้วย ชาม เตาเผา หลักศิลาจารึก เช่นความชัดเจนขึ้นจากประวัติของอำเภอวังเหนือ คำว่า วังเหนือมีมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ดังหลักศิลาจารึก วัดศรีสุทธาวาส อำเภอเวียงป่าเป้าจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีหลักศิลาจารึกวิหาร จันทรอาราม พ.ศ. 2511 ซึ่งมีข้อความที่เกี่ยวกับคำว่า “เมืองวังเหนือ” ฉะนั้นคำว่า วังเหนือ มีมาไม่น้อยกว่า 500 กว่าปี ซึ่งมีหลักฐานที่อ้างอิงได้และ ประวัติของสิ่งต่าง ๆ เช่นกัน

■ การรับรู้และยอมรับของคนในชุมชน

การรับรู้และยอมรับในชุมชน มีการยอมรับเนื่องจากได้ศึกษาจากแหล่งสถานที่จริง และได้อ้างอิงเอกสาร โบราณวัตถุ หลักศิลาจารึกและการศึกษาค้นคว้าที่เป็นขั้นเป็นตอนและอย่างเป็นระบบ ทำให้ได้รับการยอมรับจากชุมชน และได้แนวร่วมทางด้านแนวคิดและกำหนดแนวทางในการทำงานต่อไปได้มากขึ้น

■ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (ระดับโรงเรียน/ชุมชน/ทิววิถี)

ระดับชุมชน

ตัวแทนผู้นำของคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและเข้าร่วมรับฟังในการจัดเวทีเสวนาในแต่ละครั้งและมีการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของอำเภอวังเหนือมากยิ่งขึ้นซึ่งเดิมที่ชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง

ระดับโรงเรียน

ที่ผ่านมาประชาชนทั่วไปเข้ามาในโรงเรียนจำนวนน้อย แต่เมื่อมีการทำวิจัยทำให้มีประชาชนทั่วไปเข้ามาในโรงเรียนและรู้จักโรงเรียนมากขึ้นและสถานศึกษาได้มีหลักสูตรการเรียนรู้อัตนวิธานท้องถิ่นของตนเองด้วย

ด้านที่วิจัย

- ได้รู้จักขั้นตอนในการทำวิจัยที่ถูกต้อง
- มีทักษะและกระบวนการในการทำวิจัยเพิ่มขึ้น
- มีความท้าทาย การได้รับรู้สิ่งใหม่ๆ จากปราชญ์ท้องถิ่น และชุมชน

■ ความคุ้มค่าผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ

ผลที่ตามมาหลังจากดำเนินโครงการซึ่งเกิดความคุ้มค่าเหนือกว่าการสนับสนุนงบประมาณที่ให้ดำเนินการ ผลที่เกิดขึ้นสามารถมองได้หลายด้านจากกระบวนการเรียนรู้ชุมชน การแสวงหาความรู้ การจัดระบบความรู้ การสืบค้นเพื่อพิสูจน์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ กลไกการทำงานร่วมกันกับชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน

ด้านชุมชน

- เกิดองค์ความรู้ที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งที่เป็นตัวบุคคล โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่เชื่อมโยงให้คนอำเภอวังเหนือเข้ามามีส่วนในการทบทวนประวัติศาสตร์ของตนเอง
- เกิดแนวทางในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชนระหว่างกลุ่ม เช่น โรงเรียนกับชุมชน ชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้านกับเยาวชนและผู้สนใจ นำไปสู่การสร้างรูปแบบการทำงานในชุมชน เช่น หลักสูตรท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้
- ชุมชนเมื่อทราบข้อมูลทางประวัติเริ่มให้ความสำคัญและสนใจผ่านวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ
- คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง

ด้านโรงเรียน

- นักเรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ตนเองอย่างลึกซึ้ง ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น
- โรงเรียนมีหลักสูตรการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ด้านนักวิจัย

- การเก็บข้อมูลที่ได้เพื่อเปรียบเทียบกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดทักษะ ความท้าทายที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยได้รู้มาก่อน การคิดและจัดระบบข้อมูลอย่างถูกต้อง

- การทำงานร่วมกับชุมชนที่ต้องอาศัยทักษะและวิธีการสืบค้น ได้เรียนรู้การประสานงาน ได้เห็นถึงพลังของการถ่ายทอดและเล่าประสบการณ์อย่างภาคภูมิใจ
- ได้เห็นถึงความสำคัญของข้อมูลที่มีความหลากหลายยุคและสมัย และต้องสร้างความชัดเจนในการสืบค้นเพื่อตอบคำถามกับผู้สนใจ ดังนั้นที่มวิจัยเองต้องทราบข้อมูลที่เที่ยงตรงและเท่าเทียมกัน

■ จุดเด่นที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยและส่งผลต่อความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น

จากการดำเนินโครงการที่ผ่านมาทำให้เกิดความเข้าใจและภาคภูมิใจร่วมกันของคนในอำเภอวังเหนือ ที่ได้ทราบถึงต้นกำเนิดที่เป็นประวัติศาสตร์ของชุมชน แหล่งที่ตั้ง แหล่งที่มา ความเจริญรุ่งเรืองในอดีต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และบุคคลสำคัญที่ได้ก่อร่างและก่อตั้งบ้านเมืองให้กับลูกหลาน ซึ่งเหล่านี้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ที่สำคัญที่สุดคือ ความร่วมมือร่วมใจในการสืบค้นที่เป็นจุดเริ่มต้นในการได้ใจของคนวังเหนือ

หลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบสามารถบอกถึงยุคสมัยในการก่อตั้งเมือง และความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์เมืองลำปางที่สอดคล้องกันในอดีต และเห็นถึงความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ล้านนา ที่จำเป็นต้องสืบค้นเพื่อหาเรื่องราวที่น่าสนใจต่อไป

■ การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

ผลที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยนอกเหนือจากกระบวนการเรียนรู้แล้ว หลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นความตั้งใจที่จะถ่ายทอดและเผยแพร่แหล่งความรู้เพื่อให้เกิดประโยชน์นั้น ทางโรงเรียนอยู่ในระหว่างการดำเนินงานซึ่งต้องผ่านขั้นตอนการเสนอหลักสูตรท้องถิ่นไปยังกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งประกอบไปด้วย เอกสารรายงานฉบับสมบูรณ์ที่ผ่านการรับรองงานวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)สำนักงานภาค

หลังจากเสนอผลงานหลักสูตรการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว จะมีการนำหลักสูตรที่ได้ไปใช้ในการเรียนการสอนในอำเภอวังเหนือ และผู้ที่สนใจต่อไป

ส่วนที่ 5

ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะ

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานที่ผ่านมา

ปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานที่ผ่านมา ส่งผลต่อการดำเนินงานโครงการ ซึ่งสามารถมองได้หลายด้านดังนี้

▪ ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ได้ในแต่ละครั้งเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการสืบค้นจากผู้รู้หรือปราชญ์ท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับอำเภอวังเหนือ ข้อมูลที่ได้บางอย่างไม่ชัดเจน ไม่สามารถอ้างอิงได้ ขาดหลักฐานในการสืบค้น ภาษาที่ใช้สื่อความหมายมีการผิดเพี้ยนไปจากภาษาท้องถิ่น ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการอ้างอิงกับหลักฐานที่ระบุในเอกสาร จำเป็นต้องให้ข้อมูลบางประการกับผู้รู้ และพูดคุยเพื่อทบทวนกันหลายครั้ง

▪ โครงสร้างทีมวิจัย

ด้านโครงสร้างทีมวิจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับปรุงให้เกิดความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น การศึกษาค้นคว้าร่วมกับชุมชนต้องใช้เวลาในการสืบค้นซึ่งทีมวิจัยส่วนใหญ่เป็นอาจารย์ ทำให้ต้องใช้เวลาที่ว่างจากการทำงาน อีกประการหนึ่งคือความรู้ของเนื้อหาที่ทำการศึกษา ทีมต้องเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับชุมชน

▪ ด้านเนื้อหาประวัติชุมชน

ความชัดเจนด้านเนื้อหาของประวัติศาสตร์ชุมชนบางเรื่อง บางเหตุการณ์ยังคลุมเครือ และไม่สามารถหาหลักฐานเพื่ออ้างอิงความชัดเจนได้ ทำให้ต้องใช้หลักฐานทางประวัติที่เป็นเอกสารมาเปรียบเทียบและสังเคราะห์ความรู้ร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปที่เป็นหนึ่งเดียว

อีกประการหนึ่งคือโจทย์ที่ตั้งไว้ค่อนข้างกว้างจนไม่สามารถหาประเด็นที่โดดเด่นด้านประวัติศาสตร์ได้ จึงมีการปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานอยู่ตลอดเวลา

▪ ระยะเวลาและการจัดทำรายงาน

ประเด็นของการทำงานด้านประวัติศาสตร์ที่ต้องมีการสืบค้นไม่สามารถทำได้ในเวลาจำกัด เนื่องจากเนื้อหาที่ได้ไม่สอดคล้องกัน จำเป็นต้องมีการทบทวนเพื่อหาข้อเท็จจริง ส่งผลต่อข้อมูลในการทำรายงานที่ต้องการขยายระยะเวลาการดำเนินงานให้มากขึ้น ทั้งนี้เกิดขึ้นกับองค์ประกอบหลายประการที่เข้ามาเกี่ยวข้องเช่น ตัวบุคคล ความรู้ และความเข้าใจ ของนักวิจัย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะต่อการทำงานต่อ

จากการดำเนินงานจนเสร็จสิ้นโครงการทำให้เกิดผลต่อแนวคิดการทำงานต่อดังนี้

1. บนเนื้อหาที่มีความหลากหลาย เกิดประเด็นสนใจที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น การสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้กับนักเรียนและผู้สนใจทั่วไป
2. การทำงานด้านการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์เมืองลำปาง และประวัติศาสตร์ล้านนา สามารถเป็นหลักฐานเพิ่มเติมในการค้นคว้า และสร้างรูปแบบการเขียนประวัติศาสตร์โดยชุมชนที่อยู่ในพื้นที่
3. บางประเด็นที่น่าสนใจเช่น การสืบค้นประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอำเภอวังเหนือ ที่เริ่มเปลี่ยนแปลงและหายไป สามารถนำไปสู่การฟื้นฟูและอนุรักษ์ถึงคุณค่าที่ยังดำรงอยู่

ข้อเสนอแนะของผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

จากการร่วมงานกับโครงการศึกษาและรวบรวมประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น อ. วังเหนือ จ.ลำปาง โดยทางโครงการได้ร่วมตั้งโจทย์วิจัยว่า **“จะสร้างรูปแบบการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างไร”** กำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาค้นคว้าทบทวนประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอวังเหนือโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่น สร้างแหล่งเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอวังเหนือสำหรับใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังนำกระบวนการวิจัยด้านประวัติศาสตร์มาปรับใช้และดำเนินวิถีชีวิตตามแนวทางที่ค้นคว้าได้อย่างเหมาะสม

แนวทางในการค้นคว้าและทบทวนประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างให้เกิดศูนย์กลางแหล่งความรู้โดยใช้กลไกของโรงเรียนผนวกกับการใช้พระสงฆ์และปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ขับเคลื่อนด้านความรู้ ชุมชนร่วมทบทวนประวัติศาสตรของตนเองในทุกๆด้านที่เกี่ยวข้อง การกำหนดประเด็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ตั้งไว้ค่อนข้างกว้าง เมื่อประเด็นกว้างมากขึ้นทำให้การแลกเปลี่ยนและทบทวนเนื้อหาพร้อมกัน กระจัดกระจายมากขึ้น ทำให้พบว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของคนเมืองวังไม่ได้มีเพียงประวัติศาสตร์ที่เป็นกระแสหลักที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การตั้งถิ่นฐาน ยุคสมัยการก่อตั้งเพียงอย่างเดียว แต่จากข้อมูลที่กระจักกระจายทำให้ชุมชนทราบถึงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ที่เริ่มเลือนราง และหายไป เกิดแนวคิดในการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีให้คงไว้ เช่น การให้ความสำคัญกับบทสวดเทศน์มหาชาติ ที่เน้นท่องทำนองที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดลำปาง ขยายความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชนได้เข้าใจเนื้อหาของการเทศน์มหาชาติ จึงนำไปสู่การทำงานในลักษณะโครงการต่อยอดประเด็นการสืบค้นทำนองของเทศน์มหาชาติที่เป็นเอกลักษณ์ร่วมกับสภาวัฒนธรรมอำเภอ สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดลำปาง

พบความสำคัญหลายประการและประเด็นที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชุมชนนำไปสู่รูปแบบและกลไกเพื่อสร้างความเคลื่อนไหวด้านอื่น ๆ อาทิ

1. การค้นพบทุนทางสังคม ที่เป็นตัวตนของบนความภาคภูมิใจของคนวังเหนือ ที่สามารถนำมาเชิดชูและเป็นพลังในการสร้างแนวทางการพัฒนาชุมชนของตนเอง ประวัติศาสตร์ภาคประชาชนที่ได้เรียนรู้ร่วมกันทำให้เกิดแรงบันดาลใจเพื่อฟันฝ่าอุปสรรค “เจ้าพ่อพญาวัน” เป็นศูนย์รวมแห่งความภาคภูมิใจ การสืบทอดเจตนารมณ์ด้านความศรัทธา และที่พึ่งทางจิตใจยังเหนียวแน่นไม่เสื่อมคลาย ส่งผลต่อกิจกรรมที่กำหนดไว้ ให้ลุล่วง ถึงแม้จะเกิดความหลากหลายแต่ก็ยึดมั่นเพื่อสืบค้นข้อเท็จจริงดังกล่าว

2. กระบวนการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในตอนแรก เกิดขึ้นกับทีมวิจัยเป็นส่วนใหญ่ ในฐานะของผู้สืบค้น จนเมื่อได้ทำงานไประยะหนึ่งเห็นความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของคนที่เข้าร่วมในเวทีเสวนา ที่มีความหลากหลายและเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชน เข้าไปมีส่วนร่วมในการเขียนประวัติศาสตร์อย่างภาคภูมิใจ แนวคิดที่เห็นได้ชัดเจนคือ ชุมชนโต้แย้งประวัติศาสตร์ที่ระบุโดยคนนอก และอ้างอิงอย่างมีเหตุผล ถึงแม้ประวัติศาสตร์บางเรื่องมีการอ้างอิงและระบุไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ก็ตาม ทำให้มองเห็นภาพและเข้าใจว่าประวัติศาสตร์ชุมชนที่เขียนโดยชุมชนเป็นอย่างไร ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานและเป็นการเขียนบนความศรัทธาและเชื่อมั่นในบรรพบุรุษของตนเอง

3. กระบวนการทำงานของทีมวิจัยซึ่งกลไกหลักเป็นทีมจากคณะครูโรงเรียนอนุบาลภินิหารวิทยุทยาและพระสงฆ์ เป้าหมายเพื่อกำหนดหลักสูตรท้องถิ่นให้กับโรงเรียน เมื่อเกิดกลไกการทำงานร่วมกับชุมชนทำให้นโยบายที่ได้ไม่ใช่เพียงหลักสูตรท้องถิ่น แต่กลับเป็นเนื้อหาที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับวิถีชุมชนด้านต่างๆ เช่น ประเพณี วัฒนธรรม ที่ต้องดำรงไว้ ทำให้ทีมวิจัยต้องอาศัยข้อมูลเพื่อจัดเตรียมเนื้อหาในเวทีแต่ละครั้ง แต่กระบวนการที่เกิดขึ้นยังอาศัยทีมวิจัยเป็นหลัก ทั้งนี้กระบวนการวิจัยเป็นไปด้วยข้อจำกัดของเวลาที่ดำเนินการ ซึ่งกว่าทีมจะรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์และนำข้อมูลที่ได้คืนให้กับชุมชนผ่านเวทีเสวนาและต้องหาจุดร่วมที่ตรงกัน ศูนย์ประสานงานจึงมองว่าเป็นเหมือนจุดเริ่มต้นที่มีแนวทางในการก้าวต่อไปเพื่อค้นหาตัวตนต่อไป

ภาคผนวก

ประวัติประเพณีของอำเภอวังเหนือ 12 เดือน

ประวัติประเพณีเดือนเกี๋ยง

ประวัติประเพณีออกกวัสา (ออกพรรษา)

หลังจากพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้พระอยู่จำพรรษา เป็นเวลา 3 เดือน ครั้นถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันสิ้นสุดการจำพรรษาของภิกษุสงฆ์ที่อยู่รวมกันในวัดหรือสถานที่ ซึ่งอธิษฐานเข้าพรรษาลงตลอดระยะเวลา 3 เดือน ซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ซึ่งในวันนี้พระสงฆ์จะประกอบพิธีทำสังฆกรรม ซึ่ง เรียกว่า วันมหาปวารณา คือเป็นวันที่พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปจะอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ในเรื่องราวความประพฤติต่าง ๆ หรือเปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัยซึ่งกันและกัน

ประวัติการตานขันข้าว (ตานกั๊วะข้าว,โก๊ะข้าว)

เป็นประเพณีชาวล้านนาอันหนึ่งนิยมทำกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันที่มีการตานข้าวใหม่หลังจากเก็บเกี่ยวข้าว เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับโดยจัดอาหารคาวหวานที่จะทาน(ตาน) ไปหาผู้ตายเป็นชุด เพื่อให้ผู้ตายได้รับส่วนบุญกุศลเหล่านั้น โดยประกอบด้วยข้าวเหนียว ขนม ผลไม้ เมี่ยง บุหรี่ ไม้ขีดไฟ สวยดอกไม้ รูปเทียนแล้วเขียนชื่อผู้ตายใส่ลงไป เพื่อให้พระที่จะหยาดน้ำโก๊ะข้าว ได้อ่านชื่อผู้ที่จะตาน พระสงฆ์ที่อ่านก็จะมีคำกรวดน้ำตานโก๊ะข้าวต่างหาก เช่นตอนหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า “ อาหารดังหลายเหล่านี้ขออ้อไปจุ ไปจอต ไปพด ไปลอด ถึงเมื่อเจ้า เป็นข้าวงาย ถึงสาย ๆ เป็นเสื้อเป็นผ้า ถึงมะล้า เป็นข้าวดีป น้ำดีปสิบประการ” ซึ่งเป็นความเชื่อว่าผู้ตายจะได้รับบุญกุศลนั้น และไม่ต้องเป็นวิญญาณที่เร่ร่อนไปมา ให้ไปเกิดในภพในภูมิที่ตนเองปรารถนา จนถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

ประวัติประเพณีตานผ้าสา (วัสสา)

ประเพณีตานผ้าสา เป็นการถวายผ้าจำนำพรรษาแก่พระสงฆ์ที่จำพรรษารอบ 3 เดือน อยู่ในวัดหนึ่งนั่นเอง เมื่อถึงวันออกพรรษา ศรัทธาประชาชนที่อุปถัมภ์วัดบำรุงวัดก็จะพากันชวนขวายเป็นผ้าจีวร สบง ผ้าอังสะ หรือผ้าเช็ดตัว ที่หาได้ตามกำลังศรัทธานำไปถวายให้พระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดนั้น และอีกส่วนหนึ่งการถวายผ้าสาจะต่างจากผ้ากฐิน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้จำพรรษารอบ 3 เดือนกรานและอนุโมทนาผ้ากฐินแล้วรับบริโภควินิจฉัยซึ่งผ้ากฐินมีกำหนดเพียง 1 เดือน

ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ

ในสมัยพุทธกาล เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมและเสด็จขึ้นไปโปรดพระพุทธรามารดา โดยจำพรรษาอยู่ ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นเวลา 1 พรรษา และเมื่อออกพรรษาแล้ว พระองค์ได้เสด็จกลับยังโลกมนุษย์ ณ เมืองสังกัสสนคร

การที่พระพุทธองค์เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เรียกตามศัพท์ภาษาบาลีว่า “เทโวโรหณะ” ในครั้งนั้นบรรดาพุทธศาสนิกชนผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสเมื่อทราบข่าว ต่างพร้อมใจกันไปโปรดตักบาตรเพื่อรับเสด็จกันอย่างเนืองแน่น จนถือเป็นประเพณีตักบาตรเทโวปฏิบัติสืบต่อกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

การตักบาตรเทโวนี้ เป็นประเพณีใหม่ที่เข้ามาในล้านนาไทย เริ่มแต่พุทธศักราช 2500 เป็นต้นมา พระสงฆ์และประชาชนได้ประเพณีมาจากไทยภาคกลางนำมาจัดกันที่ล้านนา ซึ่งจัดในวันแรม 1 ค่ำ เดือนเกียง แรม 1 ค่ำ ของล้านนาไทย

ประวัติการตานกฐิน (ถวายกฐิน)

กฐิน แปลว่า ไผ่สะตือ คือกรอบไม้ชนิดหนึ่งใช้สำหรับซึ่งผ้าให้สะดวกแก่การเย็บ

ประวัติความเป็นมาที่เกิดการทอดกฐิน ในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุรับผ้ากฐินโดยนัยว่า สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เขตวันมมหาวิหาร ครั้งนั้นภิกษุชาวเมือง ปาฐะยยะ (ตะวันตกแคว้นโกศล) เดินทางมาเพื่อหวังเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแต่ไม่ทัน เพราะใกล้เข้าฤดูพรรษา จึงต้องจำพรรษาในเมืองสาเกตุ แต่ก็ลำบากในฐานะอาคันตุกะ ต่างมีจิตใจคิดถึงพระพุทธเจ้าตลอดเวลา ครั้นออกพรรษาก็รีบเดินทางมาเมืองสาเกตุ ระหว่างพื้นดินยังเป็นหลุม เป็นโคลน ภิกษุทั้งหลายเดินผ่านก็เปื้อนจีวรและร่างกาย จีวรก็อุ้มน้ำไว้หนักอึ้ง ลำบากแก่ร่างกายยิ่ง ครั้งเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์ก็ทรงตรัสถามความเป็นมา ตรัสธรรมนิกคาภิกษุเหล่านั้นได้สำเร็จพระอรหันต์ ลำดับนั้นพระพุทธองค์ทรงดำริถึงความลำบากของภิกษุเหล่านั้นเห็นว่า การตานกฐินนั้น พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงอนุญาตมาดั่งนั้น จึงประชุมสงฆ์อนุญาตให้พระภิกษุรับผ้ากฐินนั้นได้ในฤดูออกพรรษา มหาวิสาขา มหาอุบาลี ได้เห็นความลำบากของพระภิกษุสงฆ์ 30 รูป ที่เดินทางมาจากเมืองไกลเหล่านั้น มีความประสงค์จะถวายผ้าอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ผ้ากฐิน” ได้เข้ากราบทูลขอพระบรมพุทธานุญาตจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งก็ทรงอนุญาตให้นางวิสาขา จัดถวาย นับเป็นคนแรกที่ถวายกฐินในพระพุทธศาสนา นับแต่นั้นมาพุทธบริษัทก็เริ่มพิธีทำบุญทอดกฐินจนกลายเป็นประเพณีตราบเท่าทุกวันนี้

ประวัติประเพณีเดือนยี่

ประวัติประเพณีฟังเทศน์มหาชาติ (การตั้งธรรมหลวง)

ในสมัยโบราณ ใครมีบุตรชายเมื่ออายุครบบวชเณรได้แล้วก็จัดการบวชให้ และให้เณรฝึกหัดเทศน์มหาชาติ โดยเริ่มจากกัณฑ์ง่าย ๆ อย่างกัณฑ์จุลพนก่อนเพราะมีเนื้อหาน้อยเทศน์ง่าย เมื่อเก่งแล้วจึงขยับเทศน์กัณฑ์อื่นต่อไป

ครั้นญาติโยมเห็นลูกเณรเทศน์เก่งแล้ว ก็จะมีมนต์มาเทศน์กัณฑ์จุลพนเป็นกัณฑ์พิเศษที่บ้าน มีการจัดเครื่องเทศน์และสถานที่ต้อนรับกันอย่างเอกรักริก บรรดาญาติสนิทมิตรสหายของเจ้าภาพจะมาชุมนุมกันพร้อมหน้า เพื่อฟังพ่อเณรผู้สืบสกุลเทศน์มหาชาติด้วยความชื่นชม บางทีก็จัดให้มีเทศน์มหาชาติเป็นงานใหญ่ครบทั้ง 13 กัณฑ์ โดยให้พ่อเณรเทศกัณฑ์ทศพร

ประเพณีนี้ถือตามอย่างพระพุทธองค์เมื่อทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็กลับมาตรัสเทศนาโปรดพระพุทธบิดา และพระญาติที่นครกบิลพัสดุ์ จึงได้จัดเป็นประเพณีสืบต่อกันมาเกี่ยวกับการจัดให้มีเทศน์มหาชาติ

ใน มอญสุตตร กล่าวไว้ว่า ถ้าใครได้ฟังคาถาพัน และทั้งเนื้อเรื่องของเวสสันดรชาดก แล้วบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนและธูปอย่างละพันให้ตลอดรวดเดียว คือในวันเดียว ถือว่าได้บุญกุศลแรง ดายไปชาติหน้าจะได้พบพระศรีอริยเมตไตรยเมื่อมาตรัสเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลข้างหน้า

ประวัติประเพณีลอยกระทงของภาคเหนือ หรือลอยโขมด

ตำนานการลอยกระทง เป็นตำนานของชาวเหนือ และพม่า ว่าการลอยกระทงเพื่อบูชาพระอุปคุตต์นี้ เป็นประเพณีของชาวเหนือโดยมีตำนานเล่าว่า “ เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้โปรดให้สร้างพระสถูปเจดีย์และพุทธวิหารขึ้นทั่วชมพูทวีป มหาวิหารที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือ อโศการาม ซึ่งตั้งอยู่ในเขตแคว้นมคธ หลังจากที่สร้างพระสถูปเจดีย์ถึง 84,000 องค์ สำเร็จแล้ว พระเจ้าอโศกทรงมีพระราชประสงค์จะนำพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ไปบรรจุในพระสถูปต่าง ๆ และบรรจุในพระมหาสถูปองค์ใหญ่ที่สร้างขึ้นมีความสูงประมาณครึ่งโยชน์ และประดับประดาด้วยแก้วต่าง ๆ ประดิษฐานอยู่ริมแม่น้ำคงคาใกล้เมืองปาฏลีบุตร อีกทั้งต้องการให้มีการเฉลิมฉลองยิ่งใหญ่เป็นเวลา 7 ปี 7 เดือน 7 วัน แต่เกรงว่าพญามารจะมาทำลายพิธีฉลอง มีเพียงพระอุปคุตต์ที่ไปจำศีลอยู่ในสะดือทะเลเพียงท่านเดียวเท่านั้นที่จะสามารถปราบพญามารได้ เมื่อพระอุปคุตต์ปราบพญามารจนสำนึกตัวมายึดเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งแล้ว พระอุปคุตต์จึงลงไปจำศีลอยู่ในสะดือทะเลตามเดิม

การลอยกระทงของชาวเหนือนิยมทำกันในเดือนยี่เป็ง เพื่อบูชาพระอุปคุตต์ซึ่งเชื่อว่าท่านบำเพ็ญบริกรรมคาถาอยู่ในท้องทะเลลึก หรือสะดือทะเล

การลอยกระทงในล้านนา นับแต่สมัยอาณาจักรหริภุญชัย (ลำพูน) อาณาจักรล้านนาไทยเมื่อถึงเดือนยี่ก็จะทำพิธีลอยโขมด (กระทง) สำหรับประเพณีลอยกระทงในภาคเหนือ เมื่อจุลศักราช 309 หรือ พ.ศ. 149 พระยาจุลราชได้ครองเมืองลำพูน สมัยนั้นลำพูนเกิดโรคระบาดโรคหิว หรือโรคห่า (อหิวาตกโรค) ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงอพยพหนีไปเมือง “สุธรรมวดี” คือ เมือง สะเทิม ประเทศรามัญ หรือมอญ เพราะชาติไทยเราสมัยนั้นลงมาตั้งอยู่เมืองเชียงแสนเท่านั้น ต่อมาพระเจ้าฟุกามกษัตริย์พม่าได้ตีเมืองระเทิม และได้เก็บเอาบุตรธิดาของชาวเมืองไปเป็นบาทบริจาริกาเป็นอันมาก และเมื่อเบื้อหน้าก็ทอดทิ้ง พวกชาวเมืองหริภุญชัย ก็อพยพหลบหนีไปอยู่กับพระเจ้าหงสาวดี ซึ่งอนุเคราะห์เป็นอย่างดี ไปอยู่นานถึง 6 ปีพอโรคห่าสงบลงก็กลับมาอยู่ที่ลำพูน ครั้นถึงวันครบรอบก็คิดถึงญาติพี่น้องที่อยู่เมืองหงสาวดี ก็จัดแต่งรูปเทียนเครื่องสักการบูชาใส่ในกระทงลอยไฟไปตามแม่น้ำเป็นการส่งเสริมความคิดถึง จนเป็นประเพณีสืบต่อมา และกลายเป็นประเพณีลอยกระทง

ประวัติประเพณีการตานโคม (ถวายโคมไฟ)

ในการตั้งธรรมหลวง ช่วงเดือนยี่เป็งจะมีการตานโคมไฟ เนื่องจากความคติความเชื่อเพื่อเป็นการบูชาพระรัตนตรัย โดยถือว่าเป็นการบูชาด้วยเจตนาอันสูงส่ง มีอานิสงค์ยิ่งในการบำเพ็ญคุณความดีจะทำให้ผู้ตานโคมพ้นทุกข์โศก ดังนั้นการตานโคมจึงอยู่ในความนิยมของประชาชนชาวล้านนามาก และปฏิบัติสืบมาจนตราบเท่าทุกวัน

ประวัติประเพณีการปล่อยโคมลอย

เนื่องมาจากความเชื่อของชาวบ้านที่นับถือพุทธศาสนา ถือถึงเทศกาล ยี่เป็ง จะทำโคมลอยไปถวายวัดแล้วจุดเป็นพุทธบูชา หรือบูชาพระเกษตรแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ และปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน วันอื่นเดือนอื่นจะไม่นิยมทำกัน

ประเพณีเดือน 3

ประวัติประเพณีการแหกนาเกี่ยวข้าว (เก็บเกี่ยวข้าว)

คือในสมัยโบราณ ชาวนาจะหาฤกษ์ยามที่ดี เมื่อน้ำในนาลดแห้ง คือผิวดินในท้องนาแห้ง ชาวนาจะเตรียมเครื่องเช่น ปุ่มตังนา (คล้ายกับแม่โพสพ) เช่น แว่นหวี แป้ง น้ำมันทาผม เนื้อย่าง ปลาย่าง หมากเมี่ยงบุหรี รูปเทียน ดอกไม้ของหอม โดยนำไปบูชาที่ค้างเต้า (บริเวณมุมนาด้านใดด้านหนึ่ง)

บางแห่งการแหกนาข้าวในนาของตนจะนำเอา ข้าวปั้นกล้วย ลูกหมากมัดปูปู นำไป แหกข้าวในนาของตนแล้วเกี่ยวข้าวเป็นพิธี เชื่อว่าคงจะเป็นประเพณีอันเดียวกันแต่เป็นการลดขั้นตอนลงมาบ้าง เป็นพิธีกรรมตามความเชื่อว่า “ทำนบ” กันน้ำมีเทวดา คือท้าวจตุโลกบาลรักษา ดังนั้น ต้องบวงสรวงสังเวย เพื่อให้ปกป้องรักษาคุ้มครองข้าวให้อุดมสมบูรณ์

“ปุ่ม” คือ ทำนบกั้นน้ำขนาดเล็ก

“ต่าง” คือ ประตุน้ำ หรือร่องที่ทำให้น้ำไหลผ่าน

“นา” คือ ท่งนา

ประวัติประเพณีการสืบทอดข้าว

ในสมัยก่อนชาวล้านนาจะมีพิธีการสืบทอดข้าว ในรูปแบบต่าง ๆ บางที่จะทำในท่งนา บางแห่งจะกระทำกันในลานบริเวณหน้ายั้งนางของชาวบ้าน ถือกันว่าเป็นการบูชาปู่ต่างนาซึ่งเป็นผู้บันดาลให้ข้าวกล้าแก่เมล็ดสมบูรณ์ และผู้เฒ่าผู้แก่มีความเชื่อว่าจะทำให้ข้าวเก็บไว้ในยั้งนางได้นาน กินได้ตลอดปี และปีต่อ ๆ ไปก็จะปลูกหว่านมีผลผลิตมากมาย โดยเครื่องเช่น ประกอบด้วย ไก่ต้ม เหล้า ขนมต่าง ๆ ผลไม้ เมี่ยง น้ำขมิ้นส้มป่อย บุหรี่ น้ำดื่ม ข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียน และจะมีอาจารย์เรียกขวัญ กระทำก่อนที่จะนำข้าวใส่ในยั้งนาง ทำเสร็จก็นำน้ำขมิ้น ส้มป่อยประพรม.

ประวัติประเพณีเดือน 4

ประวัติประเพณีตานข้าวใหม่

จากการสอบถาม และศึกษาค้นคว้าจากที่ต่าง ๆ การทำบุญตานข้าวใหม่เป็นการปฏิบัติ สืบต่อมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งประเพณีนี้จะกระทำหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะถึงบุญคุณบรรพบุรุษที่เป็นเจ้าของที่นา ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาถึงลูกหลานมาหลายชั่วอายุคน จึงเกิดประเพณีตานข้าวใหม่เกิดขึ้น ตามความเชื่อของชาวบ้านก็คือ วิญญาณของบรรพบุรุษจะได้กินข้าวใหม่

ประวัติประเพณีตานข้าวจี – ข้าวหลาม

ประเพณีนี้ในปัจจุบันได้หายไปกับความเจริญในยุคปัจจุบัน ซึ่งจากการเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ และการสืบค้นจากที่ต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากความเชื่อของบรรพบุรุษเป็นผู้ที่มีพระคุณจึงมีพิธีตานข้าวจี – ข้าวหลาม ซึ่งเป็นข้าวที่เกี่ยว และสีมาใหม่ ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นข้าวเหนียว ตานไปหาผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

ประเพณีเดือน 5

ประวัติประเพณีปอยน้อย (บวชนเณร เป็กตุ๋)

ในสมัยก่อน เมื่อนำเด็กที่จะบวชไปฝากพระที่วัดเพื่อฝึกฝนในการสวดมนต์ พ่อแม่ผู้ปกครองจะนำอุปกรณ์การเรียน ได้แก่ กระดาษขนวนให้ติดตัวไปด้วย เพื่อจะได้เรียนอักษรล้านนา จากพระพี่เลี้ยงจนสามารถอ่านออกเขียนได้ การเรียนอักษรล้านนานั้นมีความสำคัญ จำเป็นต่อการดำรงสมณเพศอย่างยิ่ง เพราะพระธรรมเทศนาพื้นเมืองส่วนใหญ่นั้นจารึกด้วยอักษรล้านนา ระหว่างมาอยู่วัด ทางล้านนาจะเรียกเด็กว่า “ชะยม” ซึ่งจะต้องหัดสวดมนต์ในหนังสือเจ็ดตำนาน สามเณรสิกขา เสขียวัตร คำขอบรรพชา ตลอดจนจำคำให้ศีลให้พรตามแบบล้านนา

เหตุที่เรียกว่างานปอยน้อย เนื่องมาจากมีได้เป็นส่วนรวมหรือสาธารณะอย่างงานปอยหลวงซึ่งคนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในงาน แต่งานปอยน้อย เป็นงานที่ร่วมกันเฉพาะญาติมิตรสหายเท่านั้น จึงเรียกว่าปอยน้อย การบวชนี้ถือกันมาแต่โบราณแล้วว่า เมื่อลูกชายบวชแล้ว พ่อ แม่ จะได้บุญเมื่อตายไปแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ หรือที่ชาวเหนือเชื่อกันว่า “บวชเณร” ได้แทนคุณแม่บวชพระได้แทนคุณพ่อ สำหรับผู้ที่บวชเณร เวลาสึกออกมาชาวบ้านเรียกว่า “น้อย” เป็นพระและเวลาสึกออกมา เรียกว่า “หนาน”

ประวัติประเพณีปอยหลวง

ประเพณีปอย คือ งานฉลองรีนเริง ปอยมาจากคำว่า ปเวณี แต่พม่าออกเสียงเร็วเรียกว่า ปอย คำว่าปอย เพิ่งมาปรากฏในเอกสารล้านนาไทยระยะ 300 ปี มานี้เองซึ่งเป็นระยะที่ชาวพม่าเข้ามาปกครองล้านนาไทย

ปอยหลวง คืองานฉลองถาวรวัตถุของวัด หรือการฉลอง สิ่งก่อสร้างที่ประชาชนช่วยกันทำขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน ประชาชนชาวล้านนานิยมทำการฉลองใหญ่โต หลังจากการก่อสร้างสำเร็จแล้ว จัดฉลองเป็นงานที่ใหญ่โตมาก จึงเรียกว่า “ปอยหลวง” คำว่าหลวง แปลว่า ใหญ่ ยิ่งใหญ่

ประวัติประเพณีปอยลากปราสาท

ธรรมเนียมการปลงศพด้วยปราสาทนี้ เป็นของนิยมทำมาเป็นเวลาแต่โบราณ ดังปรากฏในหนังสือพงศาวดารโยนกว่า “ลุลุศักราช 940 ปีขาลสัมฤทธิ์ศก เดือนอ้าย ขึ้น 12 ค่ำ นางพระยาวิสุทธิเทวี ผู้ครองนครพิงค์เชียงใหม่ ถึงพิราลัยพระยาแสนหลวงแต่งการศพ ทำเป็นพินามุขยกตั้งบนหลังนกหัสติจันทร์ขนาดใหญ่ เลื่อนด้วยเลื่อนแม่สะดิง เชิญหีบพระศพขึ้นบนบุษบกนั้น แล้วจุดชักไปด้วยแรงคชสารเจาะกำแพงเมืองออกไปทุ่งวัดโลก แล้วก็ทำฌาปนกิจถวายเพลิง ณ ที่นั้น เผาทั้งรูปสัตว์และวิมานที่ทรงศพนั่นด้วย จึงเป็นธรรมเนียมในการปลงศพเจ้าผู้ครองนครทำเช่นนี้สืบกันมา” ดังนั้นการลากปราสาททำแก่ผู้ที่เป็นใหญ่ในแผ่นดิน เช่น เจ้าผู้ครองนคร เจ้านายในพระราชวงศ์ สำหรับในพระพุทธศาสนา กำหนดเอาพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ ชั้นพระเถระ หรือพระอาวาสมีพรรษามาก เป็นที่เคารพยกย่องของลูกศิษย์และประชาชนทั่วไป

ประเพณีลากปราสาท คือ เจ้านายฝ่ายเหนือ หรือราชวงศ์ชั้นสูงของฝ่ายเหนือ หรือการทำศพพระสงฆ์ ด้วยการใส่เรือนศพทำเป็นปราสาทลากไปสู่ป่าช้าของชาวล้านนาไทย และเรือนปราสาทอยู่บนไม้สะดิง มีล้อเลื่อนไป ชาวไทยจึงเรียกว่า “ปอยล้อ” คือ การลากศพไปด้วยล้อเลื่อนนั่นเอง

ประเพณีเดือน 7

ประวัติประเพณีสงกรานต์ชาวล้านนา

ในสมัยโบราณชาวล้านนา ต่างถือเดือนเมษายน หรือเดือน 7 เหนือ ซึ่งตรงกับเดือน 5 ภาคกลาง เป็นเดือนเปลี่ยนศักราชใหม่ หรือขึ้นปีใหม่ของชาวเหนือตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตายาย สืบต่อกันมาถึงปัจจุบัน ก็คือประเพณีปีใหม่นี้

คำว่า “สงกรานต์” สงขรानต์ ตามสำเนียงชาวบ้านไม่นิยมออกเสียงตัวควบกล้ำ คำนี้จึงกลายเป็น “ **สงขราต์** ” หมายถึง สภาวะร่างกายของมนุษย์และสัตว์ย่อมล่วงเลยไปตามกาลเวลา คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อายุที่ล่วงเลยไปนั้น เรียกว่า “สังขารล่วง”

วันแรกของวันขึ้นปีใหม่(สงกรานต์) นับตั้งแต่ตอนดึกประมาณเที่ยงคืน จะได้ยินเสียงชาวบ้าน จุดประทัด ยิงปืน หรือตีกระบอกไม้ เคาะกะลาดังสนั่นหวั่นไหว บ้างก็ตะโกนส่งเสียงดังโหวกเหวก เป็นการไล่สังขานต์ ซึ่งเราพบเห็น และมีการสืบทอดมาตราบทุกวันนี้ และพอรุ่งเช้าทุกครัวเรือนจะทำความสะอาดบ้านเรือนรวมถึงบริเวณบ้านให้เรียบร้อย ถือว่าเป็นการขับไล่สิ่งเลวร้ายออกไป ต่อจากวันที่สังขานต์ล่วงก็เป็นวันเนา (วันเนา) วันนี้ถือว่าทุกคนต้องใช้ภาษาพูดที่ดีไพเราะต่อกัน ห้ามพูดจาหยาบคาย มิฉะนั้นปากจะเหม็นจะเน่าเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของชาวล้านนา ในวันนี้มีการทำบุญ ตามความเชื่อที่เราเข้าไปในวัดทำเหยียบย่ำเม็ดดินเม็ดทรายออกมาจากวัด กลัวเป็นบาป เป็นกรรมก็เลยมีการขนทรายเข้าวัด จึงทำให้เป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

พอวันรุ่งขึ้นก็จะเป็นวัน พญาวัน มีการทำบุญตักบาตรพร้อมกับนำช่อตุงมาปัก (ช่อกระดาช่อต่าง ๆ อาจเป็นรูปปี่นักษัตร) ตามความเชื่อว่าจะได้ผลานิสงค์ไปถึงภพหน้า และสิ่งที่จะนำไปวัดอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ ไม้ก้ำสลี (ไม้ค้ำศรี) ลักษณะเป็นง่ามใช้สำหรับค้ำต้นหรือกิ่งของต้นศรีมหาโพธิ์ในวัด เป็นเครื่องหมายถึง การค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง

ถัดจากวันพญาวัน ก็เป็นวัน ปากปี (ปากปี) จะมีการดำหัวพระสงฆ์องค์เจ้า การขอขมาลาโทษ

ความหมายของการดำหัว หมายถึง การสระผมด้วยแชมพูหรือสบู่ ในปัจจุบันสมัยก่อนสระผมด้วยน้ำผสมน้ำมะกรูด เป็นการชำระล้างผมให้สะอาดในชีวิตประจำวัน ส่วนการดำหัวตามประเพณีนั้นนอกจากจะเป็นการทำตามประเพณี หลังจากพ้นจากวันปากปีไปก็เป็นวันปากเดือนปากวันในช่วงนี้เมืองเสร็จจากการดำหัววัดแล้ว ก็มีการดำหัว พ่อแม่ ครูอาจารย์ ญาติผู้ใหญ่และผู้อาวุโสที่เคารพนับถือตามลำดับ ประเพณีดังกล่าวได้มีการสืบทอดมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

ประเพณีเดือน 8

ประวัติประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุวัดพระเกิด อำเภอวังเหนือ

ตามหลักฐานที่ค้นพบในตำรามูลศาสนานวนคัมภีร์ เป็นภาษาล้านนา กล่าวว่า มีพระเถระนามว่า พระญาณคัมภีร์ เดิมท่าน อยู่วัดนันทาราม จังหวัดเชียงใหม่ ท่านจำพรรษา และสถาปนาวัดพระธาตุเมืองวัง (วัดพระเกิด) และพระธาตุแช่หอม ในปี พ.ศ. 1995 พระธาตุวัดพระเกิดบรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า 4 พระองค์ ครั้นเมื่อถึงเดือน “แปดเป็ง” หรือ เดือนหก

ของภาคกลางตรงกับเดือนเมษายนของทุกปี จะมีประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุวัดพระเกิด ซึ่งปู่ย่า ตายาย และบรรพบุรุษได้ปฏิบัติกันมาหลายชั่วอายุคนจนกลายเป็นประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ประเพณีเดือน 9

ประวัติประเพณีฟ้อนผีผดผีเม็ง

ตามที่ได้ฟังผู้เฒ่าผู้แก่เล่ามาว่าผีผดผีเม็ง หมายถึง ผีของมดที่ชอบอยู่ตามบ้านเรือน คอยเฝ้ารักษาให้บ้านเรือนอยู่เย็นเป็นปกติสุข มีความอบอุ่นใจเหมือนกับบ้านเมืองที่มีผีเสื้อบ้าน ผีเสื้อเมืองคอยปกป้องรักษาอยู่ ดังนั้นถ้าตระกูลไหนมีการทำพิธีฟ้อนผีผด ชาวบ้านที่อยากได้เงิน ก็จะนำมดมาขายเป็นรางวัล

ส่วนผีเม็ง สันนิษฐานว่าเป็นประเพณีมาจากมอญ เพราะสังเกตได้จากการแต่งกายใน เวลาเข้าทรงจะเป็นแบบการแต่งตัวของพวกมอญโบราณ พวกมอญนี้เองที่คนไทยภาคเหนือ หรือล้านนาเรียกว่า “เม็ง” ดังนั้นการฟ้อนผีผด-ผีเม็ง ความหมายที่แท้จริงนั้นก็คือ การฟ้อนรำ เพื่อเป็นการสังวैया หรือแก้บนผีบรรพบุรุษซึ่งอาจจะเป็นผู้ปู่ย่า ตายายหรือบิดา มารดาที่ล่วงลับไปแล้ว เพราะถือกันว่าเมื่อพวกญาติพี่น้องตายไปแล้วดวงวิญญาณจะมารวมกันอยู่ที่หอผี จึงมัก เรียกรวมกันว่า ฟ้อนผีผด-ผีเม็ง แต่ถ้าเป็นผีเม็ง เจ้าภาพจะสร้างหลังคาประจำพิธีเป็นรูป กระโจมภายในช่วงบ้าน (ลานบ้าน)

ความแตกต่างของการฟ้อนผีผด ผีเม็ง คือ ถ้าเป็นพิธีของผีเม็งจะมีกระบอกใส่ปลาร้า สังวैयाผีบรรพบุรุษ ส่วนผีผดจะไม่มี

ประเพณีนี้ในปัจจุบันค่อนข้างจะสูญหาย เลือนลางไปทุกขณะตามกระแสความเจริญใน ยุคปัจจุบัน

ประวัติประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย่า

เป็นการเชนสรวงดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว คือ ผีปู่ย่าตายาย พวก ลูกหลาน จะสร้างหอหรือที่อยู่ไว้ทิศหัวนอน เชื่อว่าแต่เดิมเวลาพ่อแม่ตายลงไป ลูกหลานไม่สามารถทำบุญอุทิศส่วนกุศลได้ดังเช่นปัจจุบันนี้ เนื่องจากอยู่ไกลวัด การคมนาคมไม่สะดวก ลูกหลานจึงได้สร้างเฮือนผีปู่ย่า (ศาลเพียงตา) แล้วได้จัดหาเครื่องเซ่นสรวง ดวงวิญญาณของ พ่อแม่ให้มาอยู่ในเฮือนผีปู่ย่า เพื่อพิทักษ์รักษาลูกหลานตลอดจนเครือญาติให้อยู่เป็นสุข

ผีปู่ย่า จะอยู่กับลูกผู้หญิง โดยเฉพาะคนหัวปี ซึ่งต้องสร้างเฮือนผีปู่ย่าให้แต่ถ้าตายหรือ หนีไปอยู่ที่อื่น ก็จะอยู่กับลูกผู้หญิงคนถัดไป

ประวัติประเพณีจิบอกไฟ

“ จิบอกไฟ ” เป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณ ตั้งแต่ก่อนสมัย “ ขุนบรม ” (พระเจ้าฟ้างุ้ม) สถาปนาอาณาจักรโยนก เชียงแสน นับเป็นเวลานานกว่าพันปี เป็นการจุดเพื่อความรื่นเริง

เพื่อเป็น พุทธบูชา ใช้ในงานศพ งานเทศกาล นมัสการพระขึ้นพระธาตุ งานสงกรานต์ เป็นงานที่สนุกสนานมาก เพราะมีการประกวดประชันชิงรางวัล แต่ละแห่งที่จัดขึ้นจะจัดเป็นงานใหญ่ทุกปี ก่อนที่จะจับบอไฟ ก็จะมีการ อ่าบอไฟ คือเป็นการร้องด้วยทำนองสำเนียงเมืองเหนือ ด้วยกล่าวถึงเรื่องราวความเป็นมาของบอไฟ มีการโอ้อวดต่าง ๆ รวมถึงฝีมือในการทำบอไฟ (คุยแข่ง แต่งเรื่องมาข่มกัน)

ประเพณีเดือน 10

ประวัติประเพณีการถวายเทียนพรรษา

พิธีการถวายเทียนพรรษา มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่โบราณ เพราะเมื่อสมัยก่อนยังไม่มีไฟฟ้าใช้ในปัจจุบัน เวลาพระภิกษุสามเณรจะสวดมนต์ท่องจำตำรา ต้องอาศัยแสงสว่างจากคบ ตะเกียง และเทียนไข ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันหล่อเทียน หรือนำเทียนมาถวาย หรืออาจจะเรียกรั้วผึ้งจากผู้มีจิตศรัทธา เมื่อมีมากพอแล้วจึงทำการหล่อที่วัดหรือสถานที่จัดงาน ทำการตกแต่งประดับประดาให้สวยงาม และแกะสลักกลดลายให้สวยงาม ก่อนถึงวันเข้าพรรษา ก็จะนำเทียนที่หล่อ หรือที่จัดหาได้นำมาถวายแด่พระสงฆ์

ในบางที่บางแห่งก็จะมีการจัดให้มีการแห่เทียน แม้ในปัจจุบันบ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรืองมีไฟฟ้าใช้ แต่ชาวบ้านก็ยังนิยมประกอบพิธีถวายเทียนพรรษา ในอำเภอวังเหนือก็เช่นกัน เพราะเหตุที่ชาวบ้านเชื่อในคติที่ว่า การถวายเทียนพรรษาแก่พระภิกษุสงฆ์ ถือกันว่าจะทำให้เป็นผู้มีปัญญาดีเจริญก้าวหน้า เหมือนดังแสงเทียนที่สว่างในยามค่ำคืน ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ในสมัยก่อนใช้เป็นแสงสว่างในการอ่านหนังสือธรรมะ และประกอบกิจวัตรของสงฆ์

ประวัติประเพณีเข้าพรรษา

แต่เดิมในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติพระวินัยให้พระสงฆ์สาวกอยู่ประจำพรรษา เหล่าภิกษุสงฆ์จึงต่างพากันออกเดินทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่าง ๆ โดยไม่ย่อท้อทั้งในฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน ต่อมาชาวบ้านได้พากันติเตียนว่า พวกสมณะศากยบุตรไม่ยอมหยุดสัญจรแม้ในฤดูฝน ในขณะที่พวกพ่อค้าและนักบวชในศาสนาอื่น ๆ ต่างพากันหยุดสัญจรในช่วงฤดูฝนนี้

ซึ่งการที่พระภิกษุสงฆ์จาริกไปในที่ต่าง ๆ แม้ในฤดูฝน อาจเหยียบย่ำข้าวกล้าชาวบ้านได้รับความเสียหาย หรืออาจไปเหยียบย่ำโดนสัตว์เล็กสัตว์น้อยที่ออกมาหากินจนถึงแก่ความตาย เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบเรื่อง จึงได้วางระเบียบให้พระภิกษุสงฆ์เข้าอยู่ประจำที่ตลอดระยะเวลา 3 เดือน แห่งฤดูฝน

นับตั้งแต่นั้นมาครั้นพอถึงช่วงฤดูฝน พระภิกษุทั้งหลายจึงหยุดอยู่จำพรรษาประจำที่ตลอดระยะเวลา 3 เดือน และปฏิบัติสืบต่อมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล มาถึงปัจจุบันและอนาคตสืบต่อไป

ประวัติประเพณีการนอนวัดจำศีล

การนอนวัดจำศีล เป็นประเพณีที่เรียกกันทางภาคเหนือ บางที่บางแห่งจะเรียกว่า ป่อขาว แม่ขาว (ผู้ชาย - ผู้หญิง ที่นุ่งห่มผ้าขาว) แล้วถืออุโบสถศีล (ศีล 8) แล้วไปนอนที่วัดเพื่อจำศีล ภาวนา มักเป็นผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีเวลาที่มีจิตศรัทธาแก่กล้า ซึ่งชาวบ้านเหล่านี้จะนิยมทำกันเป็นประเพณีทุกวันพระ บางแห่งบางที่จะนอน 2 วัน คือ วันโกน และวันพระ แต่บางแห่งบางที่จะนอนวัดจำศีลทุกคืนตลอดพรรษา

ค่านิยมหรือวัตถุประสงค์การนอนวัดจำศีลนั้นอาจจะแตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่ก็ด้วยเหตุความเลื่อมใสในศาสนา ทำจิตใจให้สงบ หวังผลต่อภพหน้า

ประเพณีดังกล่าว ยังมีอยู่ในอำเภอวังเหนือซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบัน ในชุมชนบ้านใหม่ วัดบ้านใหม่ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ประวัติประเพณีการถวายผ้าอาบน้ำฝน

ผ้าอาบน้ำฝนเรียกกันว่า ผ้าวัสสิกพัตร ชาวพุทธทั่วไปนิยมถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ในเทศกาลเข้าพรรษา

เดิมพระพุทธองค์อนุญาตให้พระสงฆ์มีผ้าเพียง 3 ผืน คือ สบง จีวร และสังฆาฏิ ไม่มีผ้าอาบน้ำฝน เวลาพระภิกษุอาบน้ำจึงต้องเปลือยกายเป็นอุจจาตอย่างยิ่ง นางวิสาขา ได้กราบทูลให้พระพุทธเจ้าขอพระบรมพุทธานุญาตถวายผ้าอาบน้ำฝนพระองค์ก็อนุญาตจนกลายเป็นประเพณีตั้งแต่นั้นมา

ประเพณีการถวายผ้าอาบน้ำฝนในอำเภอวังเหนือ ได้ปฏิบัติติดต่อกันมาทุกปี ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ตอนเช้าของวันนี้ จะนิมนต์พระภิกษุ – สามเณรทั้งหมดลงวิหาร เพื่อรับ การถวายผ้าอาบน้ำฝน ซึ่งได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตายาย หลายชั่วอายุคน และได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาถึงปัจจุบัน

ประวัติประเพณีการแหกนา

การแหกนามีมาแต่โบราณ เช่นเดียวกันซึ่งมีปรากฏในตำราโบราณหลายฉบับที่เกี่ยวกับพิธีราษฏร

การแหกนาของคนในอำเภอวังเหนือก็เช่นกัน เป็นการไถนาครั้งแรกของชาวนาทางวังเหนือ ซึ่งชาวนาจะคำนึงถึงพญานาคให้น้ำ (ปฏิทินปีใหม่เมือง) ในปีนั้น ๆ ว่านาคจะหันหน้าไปทางทิศไหน การแหกนาก็จะตามหัวนาคไปหาทาง จะเว้นการไถทวนเกล็ดนาค และการไถกลางท้องนา

ซึ่งความเชื่อดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้ชาวล้านนา หรือชาวอำเภอวังเหนือจึงมีการแหกนาก่อน เพื่อถือเป็นการเอาฤกษ์ เอาชัยที่ดีก่อน และได้ปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ประวัติประเพณีบูชาป๋มต๋างนา

ซึ่งชาวล้านนา หรือชาวนาจะต้องจัดขึ้นทุกปีเมื่อทำนา เพราะเขาเชื่อว่า เทวดาหรือท้าว จตุโลกบาล จะบันดาลให้ข้าวในนาอุดมสมบูรณ์

“ป๋ม” คือ ทำนบกั้นน้ำขนาดเล็ก ซึ่งชาวนาเอาดินในผืนนาแห่งนั้นจัดทำขึ้นกั้นน้ำ

“ต๋าง” คือ ประตูนํ้า หรือร่องที่ทำให้น้ำไหลผ่านเข้าผืนนาในบริเวณเดียวกัน

ประวัติประเพณีการพึ่งเทศน์ฟังธรรม

เป็นประเพณีที่ชาวเหนือ หรือภาคอื่นนิยมปฏิบัติสืบต่อกันมาทุกภาค ที่อำเภอวังเหนือก็ เช่นกัน โดยที่ชาวบ้านเข้าไปพึ่งพระสงฆ์สั่งสอนอบรม “ซึ่งทางอำเภอวังเหนือ หรือทาง ภาคเหนือ เรียกว่า เทศน์ธรรม (เทศน์ธรรม) คือลักษณะของการนำคัมภีร์ไบเบิลมาเทศนาสั่ง สอนอบรมแก่ชาวบ้าน

ซึ่งคัมภีร์ไบเบิลในสมัยก่อน จะเป็นอักษรล้านนาทั้งหมด ซึ่งปัจจุบันทางวัดได้เก็บรักษา เอาไว้ แต่บางวัดที่รู้เท่าไม่ถึงการหรือไม่ได้เอาใจใส่เท่าที่ควรคัมภีร์ไบเบิลเหล่านั้นถูกปลวกกัด กิน หรือเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา และหาศึกษาดูได้ยากในปัจจุบัน

ประวัติประเพณีสู้ขวัญควาย

ตามคติความเชื่อของคนเหนือ หรือล้านนาในสมัยก่อน เชื่อว่า ร่างกายคนและสัตว์ ประกอบด้วย “ขวัญ” ซึ่งสิ่งสถิตยอยู่ในร่างกายหากร่างกายได้รับการกระทบกระเทือนขวัญจะ หนีจะออกจากร่างกายทันที ดังคำกล่าวว่า “ขวัญหนีดีฝ่อ” การที่เอาควายไปไถนา เป็นการหนัก และบางครั้งผู้ที่ถือหางคันไถ ก็โมโห ได้ด่าและเขี่ยนตีควายไปบ้าง เมื่อทำนาเสร็จ จึง จำเป็นต้อง “สู้ขวัญ” ให้ขวัญกับสู้ร่างกายเหมือนเดิม และเป็นการขอขมาลาโทษควายด้วย

ซึ่งประเพณีนี้ บางแห่งบางท้องถิ่นได้สูญหายไปเพราะความเจริญรุ่งเรืองทางวัตถุนิยม และเทคโนโลยี ประกอบกับหน้าที่ของควายถูกแทนที่โดยรถไถนา ควายจึงถูกส่งไปยังโรงฆ่า สัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหารของคน

ประวัติประเพณีการเอามือ

ตามความเชื่อของชาวเหนือ ที่ว่า “หลายมือช่วยกันเย้ายะ กำเดียวก่อแล้ว” ดังนั้นการ ทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ชาวเหนือจะบอกกล่าวเพื่อนบ้านให้ไปช่วย ทำงานและบางครั้งไม่ จำเป็นต้องบอก พวกเขาาก็จะไปช่วยกันเอง เพราะในอนาคตข้างหน้า หากตัวเองจัดงานบ้าง เพื่อนบ้านก็จะไปช่วยงาน เป็นการตอบแทน ซึ่งถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยโบราณมา

คำว่า “มือ” หมายถึง เวลา เช่น มือเช้า (เวลาเช้า) เป็นต้น

คำว่า “เอามือ” หมายถึง ไปช่วยคนอื่นทำงานก่อน เช่น นายดำไปช่วยนายทองไถนา

3 คน ก็ถือว่าได้ 3 มือ ดังนั้นนายทองต้องไถนาตอบแทนนายดำ 3 วัน เช่นกัน

(วัน – เวลาเอามือ ไม่กำหนดแน่นอนตายตัว)

ประเพณีเดือน 12

ประวัติประเพณีตานก๋วยสลาก (สลากภัตร)

ความเป็นมาของประเพณีตานก๋วยสลากของชาวล้านนามีความเชื่อที่แตกต่างกันออกไปตามพื้นที่ต่าง ๆ เช่นคนในอำเภอวังเหนือเชื่อว่ากานตานก๋วยสลากเป็นการทำบุญ เป็นการแบบไม่เจาะจง เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไป เพราะพวกนี้ตายไปต้องไปตกในภพในภูมิ ต่างกันออกไป บ้างก็ตกไปในภพเปรต บ้างก็ตกไปในภพอสูร ภูติผีปีศาจต่าง ๆ และกลายเป็นผี พวกสัมปเวสี เป็นผีเร่ร่อน ไม่มีที่อยู่ ไม่มีเสื้อผ้าสวมใส่ เพราะตอนที่เป็นมนุษย์ได้ก่อกรรมทำชั่วไว้มาก ตายไปก็ต้องชดใช้กรรมที่ก่อขึ้น ซึ่งญาติที่อยู่ในภพในภูมิมนุษย์ก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ เพื่อให้ได้รับส่วนบุญนั้น

และการถวายสลากภัตร จะได้กุศลแรงกล้า เพราะเป็นการถวายแบบไม่เฉพาะเจาะจง ซึ่งสอดคล้องกับในสมัย ครั้งพุทธกาล พระพุทธองค์อนุญาตไว้ในคำสอนนิสสัย ว่าเป็นอติเรกलगส่วนหนึ่ง ถวายได้ไม่จำกัดกาล ตั้งแต่ศรัทธา ชาวล้านนาจึงปฏิบัติกันสืบต่อมายาวนานตั้งแต่อดีตกาลหลายชั่วอายุคน ส่วนใหญ่จะทำกันตั้งแต่วันเพ็ญเดือน 12 เหนือ (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ได้) จนถึง เดือน เกียงดับ (แรม 15 ค่ำ เดือน 11 ได้)

ประวัตินักวิจัยชุมชน

รสมหาชนพิ...สกุล จิตชุมไพ...อายุ 32 ปี
การศึกษาสูงสุด...การบริหารการศึกษาศึกษา กศม.
บ้านเลขที่... หมู่ที่ 7 ตำบล ร่องตะแคง อำเภอ เวียงเหนือ จังหวัดลำปาง
โทรศัพท์ 01-0251320 ระดับการศึกษา กศม.
นั่งในชุมชน...เจ้าอาวาสวัดสันสัน
โครงการวิจัย...โครงการ การศึกษารวมประวัติวัดร้างและภูมิปัญญาท้องถิ่น อ. เวียงเหนือ
นั่งในที่วิจัย...ประธานกรรมการ ระยะการดำเนินงานโครงการวิจัย
ชุมชนที่ท่านมีส่วนร่วม
กรรมการชุมชน...นางสาว สว่าง อายุ 61 ร่องตะแคง...บทบาทและหน้าที่ ที่ปรึกษา
กรรมการกองทุนหมู่บ้าน...บทบาทและหน้าที่ ที่ปรึกษา
กรรมการศึกษาจังหวัดลำปาง ร.ร. เวียงเหนือวิทยา...บทบาทและหน้าที่
ประธานศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด...บทบาทและหน้าที่
...บทบาทและหน้าที่
...บทบาทและหน้าที่
การทำงานในชุมชน
รักษาโครงการพัฒนากลุ่มชนเผ่าบ้านใหม่
รักษาโครงการพัฒนากลุ่มชนเผ่า สว่าง อายุ 61 ร่องตะแคง
รองคณบดีสภาวัฒนธรรม อ. เวียงเหนือ

ประวัตินักวิจัยชุมชน

นายดิษฐ์ สกุล ดนเพ็ญ อายุ 48 ปี
 ศึกษาสูงสุด ปริญญาโท
 เลขที่ 239 หมู่ที่ 6 ตำบล วังเหนือ อำเภอ วังเหนือ จังหวัดลำปาง
 โทรศัพท์ 0-5433-2367 ระดับการศึกษา ปริญญาโท
 ในชุมชน เป็นที่ปรึกษาและสอนในสหค. ต. ดงใหม่
 การวิจัย โครงการบูรณาการวิจัยและศึกษาค้นคว้าวิจัย อ. วังเหนือ
 ในทีมวิจัย ดนเพ็ญ ระยะการดำเนินงานโครงการวิจัย.....

ชุมชนที่ทำงานมีส่วนร่วม

ได้รับ-ฝึกสอนและร่วมลงพื้นที่ในตำบลวังเหนือ	บทบาทและหน้าที่	นางสมใจ
ครูโรงเรียนและปราชญ์ชาวบ้าน	บทบาทและหน้าที่	ครูโรงเรียนบ้านวังเหนือ
หรือจัดอบรมและฝึกอบรม	บทบาทและหน้าที่	คณะกรรมการ อ. วังเหนือ
คณะกรรมการศึกษาวิจัย	บทบาทและหน้าที่	ด.น.เพ็ญ
ด.น.เพ็ญ ร.ร. วังเหนือ	บทบาทและหน้าที่	

การทำงานในชุมชน

สอนและอบรมในสหค. ต. ดงใหม่
 อบรมและจัดอบรม สอนและอบรม อ. วังเหนือ
 อบรมและจัดอบรม สอนและอบรม อ. วังเหนือ

ประวัตินักวิจัยชุมชน

นามสกุล..... ตกล..... สิริสมล..... อายุ..... 23..... ปี
การศึกษาสูงสุด..... ปริญญาตรี.....
บ้านเลขที่..... ๔๗..... หมู่ที่..... 3..... ตำบล..... ดงเหนือ..... อำเภอ..... ดงเหนือ..... จังหวัดลำปาง
โทรศัพท์..... ๐๙-๕๖๐๕๔๑๒..... ระดับการศึกษา..... ปริญญาตรี.....
ทำงานในชุมชน.....

โครงการวิจัย..... ศึกษา รศ.ดร.สมศรี ปราชญ์ชาวบ้าน ดงเหนือ และ หมู่บ้านดงเหนือ
ทำงานในทีมวิจัย..... คณะกรรมการ..... ระยะการดำเนินงานโครงการวิจัย.....

ชุมชนที่ท่านมีส่วนร่วม

..... บพขบทและหน้าที่..... ผอ.ร่วม.....
..... บพขบทและหน้าที่.....
..... บพขบทและหน้าที่.....
..... บพขบทและหน้าที่.....
..... บพขบทและหน้าที่.....

วิธีการทำงานในชุมชน

.....
.....
.....
.....

ประวัตินักวิจัยชุมชน

นางสาว กรวิภา สกุล วงศ์ชาติ อายุ 22 ปี
 การศึกษาสูงสุด ศึกษาศาสตร์บัณฑิตวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)
 บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 16 ตำบล ห้วยหมาก อำเภอ ห้วยฮ่อม จังหวัด เชียงใหม่
 โทรศัพท์ 054 - 332367 ระดับการศึกษา ศึกษาศาสตร์บัณฑิตวิชาชีพชั้นสูง
 ฝังในชุมชน
 โครงการวิจัย ศึกษาหาความรู้ ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น อ. วังเหนือ
 ฝังในทีมวิจัย คณะกรรมการ ระยะการดำเนินงานโครงการวิจัย
 ชุมชนที่ท่านมีส่วนร่วม
 หมู่บ้าน บพบาทและหน้าที่ หมู่บ้าน
 บพบาทและหน้าที่
 บพบาทและหน้าที่
 บพบาทและหน้าที่
 บพบาทและหน้าที่

การทำงานในชุมชน

.....

ประวัตินักวิจัยชุมชน

นาย ^๔อนุพร ^๗สกุล ^๗วัย อายุ ๒๖ ปี
การศึกษาสูงสุด ^{ปริญญาตรี}
ถนัดเลขที่ ๒๐๑ หมู่ที่ ๑ ตำบล ^{วังทรายด่าง} อำเภอ ^{วังหิน} จังหวัดลำปาง
โทรศัพท์ ๐๕๔-๓๓๒๓๖๗ ระดับการศึกษา ^{ปริญญาตรี}
อยู่ในชุมชน.....

การวิจัย ^{การศึกษารวมประวัติการสร้าง และภูมิปัญญาท้องถิ่น ๑.วังหิน}

ในทีมวิจัย ^{ดุษฎีบัณฑิต} ระยะการดำเนินงานโครงการวิจัย.....

ชุมชนที่ท่านมีส่วนร่วม

^{ประจักษ์}บทบาทและหน้าที่ ^{ผู้วิจัย}
.....บทบาทและหน้าที่.....
.....บทบาทและหน้าที่.....
.....บทบาทและหน้าที่.....
.....บทบาทและหน้าที่.....

การทำงานในชุมชน

.....
.....
.....
.....

ประวัตินักวิจัยชุมชน

นายสมเกียรติ สกุล ผลใจมา อายุ 30 ปี

การศึกษาสูงสุด.....ปริญญาตรี.....

บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 7 ตำบล นาคพยอม อำเภอ เมือง จังหวัดลำปาง

โทรศัพท์..... ระดับการศึกษา.....ปริญญาตรี.....

อยู่ในชุมชน.....

งานวิจัย.....ศึกษารวบรวมประเพณีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น.....ด.จังหวัด.....

อยู่ในทีมวิจัย.....คณะกรรมการวิจัย.....ระยะการดำเนินงานโครงการวิจัย.....

ชุมชนที่ท่านมีส่วนร่วม

วัดเขื่อนขันธ์ อัครราชูปถัมภ์.....บทบาทและหน้าที่.....ผู้ควบคุมดูแล.....

โรงเรียนวัดอัครราชูปถัมภ์.....บทบาทและหน้าที่.....ผู้ควบคุมดูแล.....

.....บทบาทและหน้าที่.....

.....บทบาทและหน้าที่.....

.....บทบาทและหน้าที่.....

การทำงานในชุมชน

.....
.....
.....
.....

ประวัตินักวิจัยชุมชน

น.ส. สัสนี สกุล ใจดี อายุ 25 ปี
 การศึกษาสูงสุด ปริญญาตรี
 บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 3 ตำบล วังเหนือ อำเภอ วังเหนือ จังหวัดลำปาง
 โทรศัพท์ - ระดับการศึกษา ปริญญาตรี
 หน่วยงาน -
 โครงการวิจัย ศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่น อ.วังเหนือ
 หน่วยงานที่ร่วมวิจัย คณะกรรมการท้องถิ่น ระยะการดำเนินงานโครงการวิจัย -
 ภูมิชุมชนที่ท่านมีส่วนร่วม
 นักเขียน เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน เช่น แกะเหิน บทบาทและหน้าที่ ผู้ควบคุมดูแล
ร่วมกิจกรรมชุมชน เช่น งานออกอากาศ บทบาทและหน้าที่ ผู้ควบคุมดูแล
 บทบาทและหน้าที่ -
 บทบาทและหน้าที่ -
 บทบาทและหน้าที่ -

วิธีการทำงานในชุมชน

.....

ประวัตินักวิจัยชุมชน

นามสกุล.....สกุล.....[✓].....อายุ.....45.....ปี
 การศึกษาสูงสุด.....[✓].....
 บ้านเลขที่.....94.....หมู่ที่.....3.....ตำบล.....วังน้ำ.....อำเภอ.....วังน้ำ.....จังหวัดลำปาง
 โทรศัพท์.....ระดับการศึกษา.....
 หน่วยงาน.....
 โครงการวิจัย.....ศึกษารวมรวมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....อำเภอวังน้ำ.....
 หน่วยงานที่วิจัย.....คณะกรรมการ.....ระยะการดำเนินงานโครงการวิจัย.....
 ธรรมชาติที่ทำงานมีส่วนร่วม
 หน้าที่.....
 หน้าที่.....
 หน้าที่.....
 หน้าที่.....
 หน้าที่.....
 หน้าที่.....

วิธีการทำงานในชุมชน

.....

ประวัตินักวิจัยชุมชน

นามสกุล.....นาม.....อายุ.....ปี
 การศึกษาสูงสุด.....
 บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัดลำปาง
 โทรศัพท์.....ระดับการศึกษา.....
 หน่วยงาน.....
 โครงการวิจัย.....
 หน่วยงานที่รับผิดชอบ.....
 หน่วยงานที่ท่านมีส่วนร่วม
 1.บทบาทและหน้าที่.....
 2.บทบาทและหน้าที่.....
 3.บทบาทและหน้าที่.....
 4.บทบาทและหน้าที่.....
 5.บทบาทและหน้าที่.....

วิธีการทำงานในชุมชน

.....

